

POHJOIS-POHJANMAAN MAAKUNTAOHJELMA VUOSILLE 2026–2029 **EHDOTUS** SEKÄ YMPÄRISTÖSELOSTUS

Lausuntojen yhteenveto ja vastineet
Asiakirjat julkisesti nähtävillä 25.9. – 27.10.2025

Käsittely: Maakuntahallitus 17.11.2025
Maakuntavaltuusto 8.12.2025

Saapunut palaute:

Jäsenkuntien lausunnot: 10 (Oulun- ja Raahen seudun kunnilla yhteinen lausunto)

Muut lausunnot: 28

SISÄLLYSLUETTELO

SAATTEEKSI	4
KUNTIEN LAUSUNNOT	5
Haapaveden kaupunki	5
Hailuodon kunta	7
Iin kunta.....	7
Kempeleen kunta	7
Kuusamon kaupunki	7
Limingan kunta	11
Lumijoen kunta.....	11
Muhoksen kunta	11
Nivalan kaupunki	11
Oulaisten kaupunki.....	11
Oulun kaupunki	14
Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto	14
Pyhäjoen kunta.....	17
Pyhäjärven kaupunki	17
Raahen kaupunki	20
Siikajoen kunta	20
Taivalkosken kunta	21
Tyrnävän kunta.....	24
Ylivieskan kaupunki	26
MUUT SAADUT LAUSUNNOT	28
Centria-ammattikorkeakoulu	28
Diakonia-ammattikorkeakoulu DIAK	29
GTK	30
Haapaveden-Siikalatvan seutukunnan kehittämiskeskus.....	32
Kainuun liitto	35
Keski-Pohjanmaan liitto.....	36
Koulutuskuntayhtymä Brahe	36
Koulutuskuntayhtymä OSAO	38
Metsähallitus.....	39
MTK Keski-Pohjanmaan maakuntavaliokunta	43
MTK Pohjois-Suomen maakuntavaliokunta.....	44
NIHAK ry	44
Nouseva Rannikkoseutu ry	45
Oulun Ammattikorkeakoulu Oy.....	47
Oulun yliopisto	47
Oulun yliopiston ylioppilaskunta	54
Pohde	56

Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus	58
Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ja Urheilu ry	61
Pohjois-Pohjanmaan yrittäjät	62
Pohjois-Savon liitto	64
ProAgria Pohjois-Suomi ry	64
Raahen seudun kehitys	65
SAK	70
Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjois-Pohjanmaan piiri ry	72
Suomen metsäkeskus	75
Taiteen edistämiskeskus TAIKE	77
VTT	78

SAATTEEKSI

Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaa on valmisteltu tilanteessa, jossa toimintaympäristö on muuttunut poikkeuksellisen nopeasti ja monisyisesti. Globaalit kriisit, talouskehitys, teknologinen murros, väestörakenteen kehitys, ilmastonmuutoksen vaikutukset ja muun muassa aluehallinnon uudistus ovat luoneet tarpeen tarkastella uudelleen aluekehittämisen tavoitteita ja valintoja ja edellyttävät uudenlaista strategista otetta. Ohjelma kohdentuu Pohjois-Pohjanmaan kehityksen kannalta tärkeisiin ilmiöihin ja teemoihin. Tällä tavoittelemme joustavuutta sekä ennakoivaa ja nopeaa reagointikykyä ympärillämme tapahtuviin muutoksiin. Valmisteluprosessissa on huomioitu olemassa olevat relevantit aineistot sekä kansallinen aluekehittämisen tavoittepäätös. Valmisteluprosessi on ollut aluelähtöinen ja osallistava.

Pohjois-Pohjanmaa on alueiden maakunta, jossa menestys perustuu yhteistyöhön toimijoiden välillä. Maakuntaohjelman keskeinen tavoite on vahvistaa aluekehityksen vaikuttavuutta ja tehokkuutta. Aluekehittäminen on verkostotyötä, jossa tulokset syntyvät yhteisestä osaamisesta ja eri toimijoiden panoksesta. Pohjois-Pohjanmaa on maakunta, jossa erilaiset alueet ja vahvuudet täydentävät toisiaan – monimuotoinen väestö-, elinkeino- ja osaamis rakenne luo mahdollisuuksia ja tasapainottaa muutoksia. Maakuntaohjelma toimii tiekarttana, joka ohjaa alueellista kehittämistä kohti resilienttiä, kilpailukykyistä ja hyvinvoivaa Pohjois-Pohjanmaata.

Maakuntaohjelmaan on liitetty mukaan maakunnan älykkään erikoistumisen keskeiset strategiset painopisteet, jotka edistävät maakunnan osaamista, erikoistumista ja kilpailukykyä ja ovat edellytys Euroopan unionin alue- ja tutkimusrahojen käytölle. Muita Pohjois-Pohjanmaan liiton valmistelemia, maakuntaohjelmaa toteuttavia ja sen tavoitteita tarkentavia suunnitelmia ja ohjelmia ovat Pohjois-Pohjanmaan tavoiteltava aluerakenne 2050, Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartta 2021-2030 2.0, Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelma 2040, Pohjois-Pohjanmaan huoltovarmuuden ja kokonaisturvallisuuden toimeenpanosuunnitelma 2024-2025, Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategia 2024–2027, Pohjois-Pohjanmaan kulttuurin kehittämisohjelma 2030 sekä Pohjois-Pohjanmaan skenaariot 2050 aineisto.

Maakuntaohjelman ympäristövaikutusten arviointi on toteutettu osana valmisteluprosessia. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2026–2029 sekä ympäristöselostus ovat julkisesti nähtävillä ja lausuntokierroksella 25.9.-27.10.2025, jonka jälkeen lausuntojen perusteella täydennetty asiakirja käsitellään maakuntahallituksessa 17.11.2025 ja viedään maakuntavaltuuston hyväksymiskäsittelyyn 8.12.2025. Ympäristöselostus on maakuntaohjelman tausta-asiakirja, joka laaditaan osana ohjelman valmistelua, mutta maakuntavaltuusto ei tee siitä päätöstä. Vaikka ympäristöselostus on olennainen osa maakuntaohjelman valmistelua ja tukee päätöksentekoa, päätösvalta kohdistuu itse maakuntaohjelmaan, ei sen tausta-aineistoon kuten ympäristöselostukseen.

Lausuntoja saatiin yhteensä 38, näistä 10 saatiin jäsenkunnilta (Oulun- ja Raahen seudun kunnilla yhteinen lausunto).

KUNTIEN LAUSUNNOT

Lausunto	Vastine
Haapaveden kaupunki Laadittu luonnos maakuntaohjelmaksi on monipuolinen ja sisällöltään kattava. Edellisen, vielä voimassa olevan maakuntaohjelman aikana, tapahtui ympäröivässä maailmassa ja olosuhteissa, joissa toimimme, suuria muutoksia ja siksi uusi ohjelma-asiakirja on syystäkin muuttunut paljon edeltäjästään. Ohjelma pyrkii vastaamaan muuttuvan maailman haasteisiin. Kuvaavaa kuitenkin on, että maailma muuttuu nyt niin nopeasti, että ohjelman laatimisen alkuvaiheessa laaditut vaihtoehtoiset skenaariot tuntuvat jo nyt osittain vanhentuneilta, eivätkä vastaa kaikilta osin enää tämän päivän käsitystämme. Näin turbulentissa ympäristössä maakuntaohjelman laatiminen neljäksi vuodeksikin on haastavaa. Mahdollista välitarkastelua voisi siksi harkita. Maakuntaohjelman otsikko ja visio pitävät sisällään tärkeitä asioita, mutta ilmaisultaan ohjelman visio ”Pohjois-Pohjanmaa on pohjoisen hyvinvoinnin, kasvun ja turvallisuuden rakentaja” on aika lattea ja itsestään selvä. Jos ajatellaan, että vision tulisi olla energisoiva ja innostava, tätä muotoilua ei sellaisena voi pitää. Vision arvoperusta on kuitenkin kirjoitettu hyvin. Itse asiassa viimeinen kappale ”Olemme pohjoisen yhteistyön, rohkean uudistumisen ja kulttuurisesti vanhan identiteetin maakunta, jossa kansainvälinen vuorovaikutus on voimavara. Maakunnan eri osien vahvuudet täydentävät toisiaan. Suuri maakunta on vetänyt yhtä köyttä ja onnistunut luomaan pohjoista hyvinvointia, kasvua ja turvallisuutta” sisältää energisoivan vision elementtejä. Luvun 3.2. Väestö ja työpaikkatavoitteet johdannossa mainitaan erikseen vain kaksi toimialaa, energiaintensiivinen vihreä teollisuus ja maatalous. Onko ajatuksena, että nämä erityisesti ovat ohjelmakauden kasvun aloja? Maatalouden saama huomio ilahduttaa, mutta ehkä tarkastelussa tässä kohtaa voisi nostaa esille useampiakin tulevaisuuden kasvun aloja. Varmaankin ensimmäisen kerran maakuntaohjelmien historiassa ohjelman asettama väestötavoite on pienempi kuin Tilastokeskuksen trendiennuste. Tämä on kuitenkin hyvin perusteltu Työpaikkatavoitteissa työllisyysasteen tavoitteeksi asetetaan yli 78 % ja työttömyysasteessa alle 8 %. Näitä tavoitteita voi jopa pitää aika varovaisina ottaen huomioon suuret haasteet, joita meillä on edessämme. Pohjois-Pohjanmaan vahvuutta nuoren väestön maakuntana ei ohjelmassa enää juuri lainkaan nosteta esille. Väestörakenne vaikuttaa em. numeraalisiin tavoitteisiin. Toimialakohtaiset muutoksen ajurit on hyvin kuvattu.	Ei muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Ohjelmaluonnoksen seurantakappaleeseen on kirjattu: <i>”Maakuntaohjelmaa voidaan päivittää ohjelmakauden aikana, jotta se tukee maakunnan kehittämistä myös uuden EU-ohjelmakauden tavoitteiden ja painotusten mukaisesti.”</i> On perusteltua kehittää ohjelman rakenteita ja sisältöjä joustavammiksi ja ennakkoivimmiksi maakuntaohjelman 2021–2025 ulkoisen arvioinnin suosituksienkin perusteella. Ei muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Vision pohjana on maakuntaohjelman 2021–2025 visio, jota on päivitetty muuttuneen toimintaympäristön ja erityisesti aluetilaisuuksien viestien perusteella. Visio on kunnianhimoinen ja sen saavuttaminen vaatii uudenlaista lähestymistapaa. Luvussa on kerrottu maakunnan skenaariotyöstä ja erityisesti Euroopan renessanssi -skenaariosta, joka toimii ohjaavana tulevaisuudenkuvana väestö- ja työpaikkatavoitteessa. Ei toimenpiteitä. Ei muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Nuorten maakunnan idea nostetaan ohjelmaluonnoksessa monelta kannalta esille esimerkiksi sitoutumisena Pohjois-Pohjanmaan lasten ja nuorten hyvän kasvun visioon ja sen toimeenpanoon.

Maakuntaohjelmaluonnoksen toimintalinjat ovat monipuoliset ja niiden sisältö käytännönläheisesti kuvattu. Toimintalinjojen mittareina olevat tavoitetasot on ainakin tässä vaiheessa usein määriteltä vain sanalla kasvava. Ilmeisesti tarkkaa määrällistä tavoitetta ei aseteta, mutta olisi hyvä paremmin perustella, miksi niin ei tehdä. Toimintalinjan 4.1.1. alussa kuvataan ehkä tarpeettoman laajasti nykyistä, kauden 2021–2025, älykkään erikoistumisen strategiaa. Vahvistuvina ja vahvistettavina toimialoina mainittujen lista on varsin kattava. Kuitenkin Pohjois-Pohjanmaan liitto itse uutisoi syyskuussa, että suhdanneaineistoissa positiivisimmaksi esimerkiksi on kivunnut puu- ja huonekaluteollisuus. Ainakin puurakennusteollisuus olisi syytä mainita maakuntaohjelman vahvistuvana toimialana. On hyvä, että toimintalinjalla 4.1.3., joka koskee koulutusta ja osaamista, kiinnitetään huomiota työmarkkinoiden voimakkaaseen segregaatioon ja esitetään määrällinen tavoite siihen vaikuttamiseksi. Tekstissä aiheellisesti nostetaan esille vaihtoehtojen koulutusreittien tukeminen. Tässä yhteydessä voisi nostaa esille myös vaihtoehtoiset oppimisympäristöt, joista tärkeimpänä yrityksissä tapahtuva käytännönläheinen oppiminen. Osaamisen ekosysteemien kuvauksessa saa käsityksen, että kyse on etenkin oppilaitosten välisestä yhteistyöstä, mutta on tärkeää huomioida myös yritysten rooli osaamisen ekosysteemeissä. Osaaminen ei ole vain oppilaitoksissa olevaa osaamista. On hyvä, että osaajien saatavuutta kuvaavassa tekstissä mainitaan erikseen koulutuksen toimipaikkojen vähenemisen aiheuttamat haasteet Oulun eteläpuolisella alueella. Samoin ohjelma-asiakirjassa aiheellisesti ja aivan oikein kuvaillaan taustaltaan monipuolistuvien opiskelijoiden ja työntekijöiden aiheuttamia vastaanottamisen ongelmia ja niihin ratkaisujen hakemista kuten mm. suomen kielen opetuksen kasvavaa tarvetta. Osaaja- ja työvoimapula rajoittavat merkittävästi yritysten kehittymistä maakunnassamme ja siihen ainoa ratkaisu lienee kyky vastaanottaa ulkomaalaistaustaista työvoimaa. Siihen haettavat ratkaisut on sisällytetty ohjelmaan. Toimintalinjalla 4.1.5. kiinnitetään aiheellisesti huomiota mikro- ja pk-yritysten suureen rooliin maakuntamme yritysten joukossa, ja pk-yritysten määrän vähenemiseen huolenaiheena. Pienten yritysten kasvun ja viennin avausten tukemisessa riittää tärkeää työmaata. Tekstissä sanotaan, että Pohjois-Pohjanmaalla ei ole aktiivisia kaivoshankkeita. Tutkimus- ja selvitysvaiheessa olevia kaivoshankkeita kuitenkin on, mm. Kupukan Grafiitti Siikalatvalla. Työelämän kehittämisen toimintalinjalla 4.2.2. hybridityömallista työpaikoilla puhutaan yksinomaan myönteisenä ilmiönä. Eduistaan huolimatta samalla tulisi kuitenkin nostaa esille hybridityön aiheuttamat haasteet työn ja vapaa-ajan erottamiselle, työn johtamiselle ja esimiestyölle sekä työyhteisöjen sosiaaliselle koheesiolle. Hybridityö tässä laajuudessa on vielä varsin tuore ilmiö ja tulevan maakuntaohjelmakauden aikana alamme todennäköisesti saada kokemusta siitä, mitä sen yleistyminen merkitsee työelämän, työn tuottavuuden ja työhyvinvoinnin kannalta.	Kaikkia tavoitteita ei ole tarkoituksenmukaista määritellä numeerisesti, suunta on tärkeämpää. Ei aiheuta toimenpiteitä. OK. Lisätty puurakennusteollisuus esityksen mukaisesti alateeman 4.1.1. yhteyteen. OK. Tärkeitä havaintoja. Lisätty ko. kohtaan täydentävä lause ”<i>Myös vaihtoehtoisia oppimisympäristöjä tulee kehittää, joista tärkeimpänä yrityksissä tapahtuva käytännönläheinen oppiminen.</i>” Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. OK. Lisätty alateeman 4.1.5. yhteyteen lause ”<i>Tutkimus- ja selvitysvaiheessa olevia kaivoshankkeita maakunnassa kuitenkin on.</i>” OK. Tärkeä huomio. Lisätty teemaan 4.2.2. ko. kohtaan lause ”<i>Hybridityö tässä laajuudessa on vielä varsin tuore ilmiö ja tulevan maakuntaohjelmakauden aikana alamme todennäköisesti saada kokemusta siitä, mitä sen yleistyminen merkitsee työelämän, työn tuottavuuden ja työhyvinvoinnin kannalta.</i>”
--	--

Yksi keino vastata työvoima- ja osaajapulaan on työurien pidentäminen. Tämän edellyttämät uudet ratkaisut eivät nouse ohjelma-asiakirjassa selkeästi esille. Ruokaturva sekä oma voimakas ja kehittyvä maatalous nostetaan ohjelmaluonnoksessa omana toimintalinjanaan näkyvästi esille. Tämä on tervetullutta vahvassa maatalousmaakunnassamme. Elintarvikealan koulutus on edelleen maakunnassamme vähäistä ja ponnisteluja sen vahvistamiseksi ei ole syytä unohtaa. Toimintalinjalla 4.3.1. luonnon monimuotoisuuden kohdalla mainitaan Oulujoen-lijoen vesienhoitoalueelle syntyneet alueelliset yhteistyöryhmät. Näiden jokivesistöaluekohtaisten yhteistyöverkostojen työ on saatu käyntiin ja sen vakiintumista on syytä tukea jatkossa. Paikalliset vesistöt ja niiden kunto vaikuttaa alueiden vetovoimaisuuteen ja asukkaiden viihtyvyyteen ja sitä kautta myös alueiden elinvoimaan sinänsä tärkeän monimuotoisuuden edistämisen lisäksi. Tervetullut uusi toimenpidekokonaisuus on toimintalinjalla 4.3.2., joka koskee maaseututaajamien uusia vetovoimaisia asumisratkaisuja. Tämä sisältää työvoiman saamisen ja ikääntyneiden palvelujen kannalta tärkeitä, ennakoluulottomia kehittämisen kohteita. Ohjelman kaikkia toimintalinjoja yhdistävät teemat ovat perusteltuja ja selkeitä. Ohjelma-asiakirjan lopussa oleva kumppanuuslupaus keskittyy yhteistyöhengen vahvistamiseen. Epäselväksi jää, ketkä ja miten kumppanuuslupauksen antavat. Maakunnallisen yhteishengen vahvistaminen ja keskinäisen kilpailun vähentäminen on ohjelman valmistelussa selkeästi tuotu esille, mutta itse asiakirjassa teema ei vahvasti näy muualla kuin kumppanuuslupauksessa, jonka roolia tulisi hieman avata. Kaiken kaikkiaan luonnos Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaksi on hyvin valmisteltu ja se pyrkii vastaamaan näköpiirissä oleviin haasteisiin niin hyvin, kuin se tässä vaikeasti ennakoitavassa maailmantilanteessa on mahdollista.	Ei toimenpiteitä. Asia on kansallista politiikkaa ja maakuntaohjelmakautta pidemmän aikajänteen kysymys. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Maakuntaohjelman kumppanuuslupaus on ohjelman toteuttamisen perusta ja käytännön toimintamalli, joka haastaa ohjelman toteuttajat yhteiseen tahtotilaan maakunnan kehittämiseksi, kilpailukyyn vahvistamiseksi ja ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnin lisäämiseksi. Ei toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi.
Hailuodon kunta kts. Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto	
Iin kunta kts. Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto	
Kempeleen kunta kts. Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto	
Kuusamon kaupunki Kuusamon kaupungin kannalta Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2026–2029 luonnos sekä ympäristöselostus muodostavat laajan kehysten aluekehitykselle, jossa korostuvat kestävä kilpailukyky, hyvinvointi ja laadukas elinympäristö. Kuusamolalle keskeistä on, että ohjelmassa huomioidaan Koillismaan erityispiirteet: pitkät etäisyydet, harva asutus,	OK. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä.

matkailuvetovoima sekä arvokkaat luontoalueet, jotka ovat tärkeitä sekä elinkeinoelämälle että ympäristön monimuotoisuuden turvaamiselle. Ohjelma sisältää useita kannatettavia tavoitteita ja toimenpide-ehdotuksia. Haluamme tuoda esille näkökulmia ja huomioita, jotka ovat erityisen merkityksellisiä Kuusamon ja muiden maaseutualueiden kehittämisen ja elinvoimaisuuden näkökulmasta. Aluekehityksen painopisteet Kuusamon kannalta Matkailu ja elinkeinot Kuusamo on merkittävä matkailukaupunki, ja ohjelman painotus kestävään kilpailukykyyn tukee kaupungin pyrkimyksiä kehittää matkailua vastuullisesti. Ohjelmassa mainittu vihreän siirtymän tukeminen ja kiertotalouden edistäminen tarjoavat mahdollisuuksia vahvistaa luontomatkailun asemaa sekä hyödyntää uusiutuvan energian ja biotalouden ratkaisuja paikallisessa yritystoiminnassa. Maatalouden ja paikallisen ruokatuotannon merkitys osana alueellista omavaraisuutta ja huoltovarmuutta on suuri, kuten ohjelmaluonnoksessa on todettukin. Haja-asutusalueilla sijaitsevat maatilat tarvitsevat konkreettisia tukitoimia, jotka mahdollistavat kilpailukyyn parantamisen, investoinnit ja tuotannon jatkumisen sukupolvenvaihdojen yli. Maakuntaohjelman tulisi vahvemmin ohjata lähiruoan jalostus- ja jakeluinfrastruktuurin kehittämiseen, pien- ja keskisuurten maatalojen toimintaedellytysten turvaamiseen sekä maatalojen energiaratkaisujen tukemiseen. Luonnontuotealan kehittäminen TKI-toiminnan kautta on kannatettavaa kuin myös ympäri maakuntaa sijoitetut TKI-ympäristöt. Ympäristö ja luonnon monimuotoisuus Kuusamo on valtakunnallisesti merkittävä luonto- ja matkailukohde. Maakuntaohjelmassa tulee tukea kestävä matkailua, luontokohteiden saavutettavuutta ja luonnon monimuotoisuuden suojelua. Myös porotalouden ja metsätalouden yhteensovittaminen matkailun kanssa vaatii alueellista kehittämispolitiikkaa. Ympäristöselostus tunnistaa Koillismaahan jylhän vaaramaiseman, laajat suoalueet ja erityiset luontokohteet, kuten Oulangan ja Riisitunturin maisemat sekä Kitkajärvet, jotka ovat sekä luonnon monimuotoisuuden että matkailun kannalta korvaamattomia. Kuusamon kaupungin näkökulmasta on tärkeää, että ohjelman toimeenpanossa turvataan näiden alueiden ekologinen kestävyys ja maisema-arvot. Ilmastotavoitteet ja energia	OK, merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Tärkeitä nostoja. Maakuntaohjelmassa on jo tunnistettu maatalouden ja paikallisen ruokatuotannon merkitys alueellisen omavaraisuuden ja huoltovarmuuden kannalta. Ohjelma sisältää maakuntaohjelmason linjauksia, jotka tukevat maatalojen kilpailukykyä, investointeja ja sukupolvenvaihdoksia sekä edistävät lähiruoan jalostusta ja jakelua. Lisäksi TKI-toiminnan rooli luonnontuotealan kehittämisessä ja maakunnan laajuiset TKI-ympäristöt on huomioitu ohjelmassa. Ei aiheuta toimenpiteitä. OK. Matkailu on vahva painopiste maakuntaohjelmassa. Maakuntaohjelma on kokoava ohjelma ja Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategian keskeiset viestit on sisällytetty ohjelmaan. Matkailustrategia tunnistaa toimialan kestävä kehittämisen, luontokohteiden saavutettavuuden sekä maakunnan moninaisuuden. Ei toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi.
---	---

Maakuntaohjelmassa painottuvat ilmastotyö ja siirtyä uusiutuvaan energiaan. Kuusamon alueella tämä tarkoittaa erityisesti mahdollisuuksia hyödyntää bioenergiaa, kiertotalouden ratkaisuja sekä mahdollisesti tuulivoiman ja vetytalouden kehitystä. Ohjelman mukaiset investoinnit voivat vahvistaa myös alueellista huoltovarmuutta ja luoda uusia työpaikkoja. Maakuntaohjelmassa tuulivoiman rakentaminen on merkittävä painopiste, mutta itärajan läheisyydessä sen toteuttaminen on käytännössä estynyt puolustusvoimien aluevalvonnallisista syistä. Tämä alueellinen tosiasia on tunnistettava ohjelmassa nykyistä selkeämmin ja suunnitelmia on tasapainotettava niin, että investointiohjaus ja energiaratkaisut eivät painotu yksinomaan alueille, joille tuulivoima on mahdollista. Ohjelmaan on kuitenkin sisällytetty vaihtoehtoisia uusiutuvan energian ratkaisuja, kuten teollisen mittakaavan aurinkovoimantuotantoa niille alueille, joille tuulivoiman rakentaminen ei ole mahdollista. Vaihtoehtoisten uusiutuvan energian ratkaisujen sisällyttäminen ohjelmaan on pelkästään hyvä asia, mutta samalla on vältettävä epäsuoraa alueellista eriarvoistumista energiainvestointien ja sitä kautta myös teollisten investointien mahdollisuuksien osalta. Kuusamon näkökulmasta on erittäin tärkeää, että suunnitteilla oleva vetyverkosto ulotetaan myös itäisen Pohjois-Pohjanmaan alueille. Tämä mahdollistaisi energiaintensiivisen teollisuuden sijoittumisen myös itärajalle, kestävän ja päästöttömän logistiikan kehittämisen alueilla, joilta puuttuu rautatieyhteys ja alueellisen tasapainon varmistamisen uuden energiajärjestelmän rakentuessa. Maakuntaohjelmassa onkin todettu, että on tärkeää varmistaa, ettei mikään osa maakunnasta jää puhtaasti siirtymän ulkopuolelle. Kuusamossa kaikki tavaraliikenne tapahtuu maanteitse, ja siksi puhtaasti käyttövoiman, kuten vedyn, saatavuus logistiikassa on elintärkeää. Tämä edellyttää vetytankkaus- ja jakeluverkoston sekä mahdollisten tuotantolaitosten ulottamista myös itärajan tuntumaan. Ohjelmaluonnoksessa on omat tavoitteensa luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi sekä ilmastomuutoksen hillintää ja sopeutumista varten. Nämä tavoitteet ovat hyviä, tosin luonnon monimuotoisuuden turvaamiselle ei ole annettu määrällistä tavoitetta. Suojelu- ja ennallistamistoimien osalta on korostettu laajaa yhteistyötä sekä osallistamista ja sitä, että toimet perustuvat maanomistajien ja yhteisöjen vapaaehtoiseen osallistumiseen, mikä on tärkeää. Palvelut ja saavutettavuus Harva asutus ja pitkät etäisyydet luovat erityisiä haasteita Koillismaalle. Kuusamon kaupungin kannalta keskeisiä kehittämiskohteita ovat liikenne- ja tietoliikenneyhteydet (erityisesti valtatie 5 ja lentoyhteydet) sekä palveluiden saavutettavuus. Maakuntaohjelmassa tulee huomioida nykyisen tieverkon kunnossapito, etenkin raskaan liikenteen kannalta. Lisäksi tietoliikenneyhteyksien kattavuus on ratkaiseva tekijä yritysten ja palveluiden sijoittumisessa. Väestön ikääntyminen, pitkät välimatkat ja haja-asutus tuovat erityistarpeita palveluiden järjestämiseen. Arjen turvallisuuden kehittämiseksi tarvitaan osallistavia menetelmiä palveluiden kehittämiseksi sekä tukea paikallisille palveluratkaisuille sekä digipalveluiden kehittämiselle. Maakuntaohjelman luonnoksessa on nostettu esille hyvin kolmannen sektorin toimijat ja heidän merkityksensä palveluiden tuotannossa. Kolmannen sektorin paikallistuntemusta tulee jatkossakin hyödyntää ja kolmannen sektorin toimintaa tukea, mutta vapaaehtoistoiminnan rinnalle tarvitaan myös muita rakenteita.	OK. Merkitään tiedoksi. Huomio on oleellinen ja tekstiä on täydennetty. Ohjelma tunnistaa vaihtoehtoiset uusiutuvan energian ratkaisut sekä toisaalta tarpeen ja tahtotilan ratkaista tuulivoimarakentamiseen liittyviä esteitä Koillismaalla. Maakuntaohjelman tavoite on tasapainoisesti kehittynyt Pohjois-Pohjanmaa ja aluekehityksen tasapainoisuus tunnistetaan voimavarana. Huomio on tärkeä ja otetaan huomioon liikennejärjestelmäsuunnittelussa. Pohjois-Pohjanmaan tavoitteellinen aluerakenne 2050 aineisto tunnistaa kaasuputken ja liittynät sisämaan suuntaan, ja ne on merkitty Elinkeinorakenne ja kestävä energiantuotannon teemakarttaan myös Koillismaan osalta. Luonnon monimuotoisuuden mittarina käytetään suojelualueiden määrän lisäämistä (kpl/ha), joka omalta osaltaan vahvistaa suojelualueverkostoa ja tukee monimuotoisuuden turvaamista. Liikennejärjestelmän maakunnalliset kärki- ja muut toimenpiteet on määritelty Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelmassa 2040. Perustienpidon rahoitustason nosto ja suuntaaminen maakunnan olosuhteet huomioiden on suunnitelman keskeinen tavoite. Ei toimenpiteitä.
---	--

Maakuntaohjelmassa on tuotu esiin korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyön merkitys maaseutualueiden elinvoimaisuuden edistämiseksi. Ohjelmassa korostetaan myös koulutuksen saavutettavuuden parantamista, erityisesti digitaalisten ratkaisujen ja monimuoto-opetuksen avulla. Osaajapula on yksi keskeisistä kasvun esteistä niin maaseudulla kuin koko maakunnan alueella. Etäopiskelumahdollisuuksien laajentamisella sekä joustavien koulutusmuotojen kehittämällä voidaan vastata maaseutualueiden koulutustarpeisiin. Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten tarjoama tuki kunnallisen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan (TKI) kehittämisessä on myös merkittävä tekijä alueellisen osaamisen ja kilpailukyvyn vahvistamisessa.	OK. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä.
On myönteistä, että ohjelmaluonnoksessa on asetettu kulttuurille oma kehittämistavoitteensa sekä tarkasteltu kulttuurin merkitystä maakunnan asukkaille useista eri näkökulmista. Ohjelmaluonnoksessa esitetty tavoite laatia maakunnalle oma alueellinen luovan alan ja elämystalouden kehittämisohjelma on kannatettava. On toivottavaa, että kyseiseen kehittämisohjelmaan sisällytetään selkeät ja konkreettiset toimenpiteet, joilla luovien alojen ja kulttuurin kehittämistä voidaan tehokkaasti edistää.	OK, merkitään tiedoksi.
Ympäristövaikutukset Ympäristöselostuksessa todetaan, että maakuntaohjelman toimeenpanolla voi olla merkittäviä vaikutuksia vesien laatuun, luonnon monimuotoisuuteen ja maisemaan. Kuusamolle erityisen keskeisiä ovat: 1. Kitkajärvien ja Oulankajoen vesien tila, joita uhkaa rehevöityminen ja vesirutto. 2. Soiden ja vaaramaisemien säilyttäminen, joilla on sekä ekologinen että taloudellinen arvo. 3. Matkailun kasvun hallinta siten, ettei luonnon kantokyky vaarannu.	OK. Merkitään tiedoksi.
Maakuntaohjelman luonnoksessa on tuotu esiin maaseutumaisten taajamien asuntopula sekä olemassa olevan asutuksen merkittävä korjausvelka. Luonnoksessa esitetään toimenpiteeksi uusien, yhteisöllisten asumisratkaisujen pilotointia. Tämä on kannatettava ehdotus, jonka toteuttamiseksi on tärkeää varmistaa konkreettiset toimenpiteet sekä riittävä tuki maakunnalliselta tasolta.	OK. Merkitään tiedoksi.
Maakuntaohjelma antaa hyvän perustan kehittämiselle, mutta alueellinen tasapaino sekä itäisen Pohjois-Pohjanmaan erityisolosuhteet tulee ottaa vahvemmin huomioon. Alueellisen yhdenvertaisuuden turvaaminen energiainvestoinneissa, teollisuuden mahdollisuuksissa ja liikennematkaisuissa on keskeistä, jotta koko maakunta voi kehittyä kestävällä tavalla. Elinvoimakkeuksiin perustettavien Itä- ja Pohjois-Suomen alueellisten investointitiimien perustamista voidaan pitää myönteisenä kehityssuuntana. Maakuntaohjelmassa olisi hyvä määritellä alueelliset mittarit, jotka seuraavat saavutettavuutta, omavaraisuutta ja investointien jakautumista maakunnan eri osiin. Ohjelman keskeinen tehtävä on määritellä selkeät ja konkreettiset toimenpiteet asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimenpiteiden suunnittelussa on kuitenkin tärkeää säilyttää riittävä joustavuus, jotta ne mahdollistavat kuntien omien strategisten tavoitteiden edistämisen ja tarjoavat tarvittavaa tukea niiden toteuttamiseen.	Maakuntaohjelman keskeinen tavoite on tasapainoisesti kehittynyt Pohjois-Pohjanmaa ja aluekehityksen tasapainoisuus tunnustetaan voimavarana. Maakuntaohjelmassa seuranta ja mittarit on laadittu kuvaamaan maakunnan kokonaiskehitystä, ja alueellinen näkökulma sisältyy erityisesti laadulliseen seurantaan. Ohjelman seuranta perustuu määrällisen ja laadullisen arvioinnin yhdistämiseen, kuten ohjelman kohdassa "5 Seuranta ja mittarit" on kuvattu. Alueellista kehitystä, saavutettavuutta ja investointien jakautumista tarkastellaan osana asiantuntija-arvioihin, sidosryhmäpalautteeseen ja muuhun laadulliseen tietoon perustuvaan seurantaan. Ei toimenpiteitä.
Johtopäätös Kuusamon kaupungin näkökulmasta maakuntaohjelman luonnos ja ympäristöselostus luovat hyvät lähtökohdat, mutta kaupungin lausunnossa on syytä korostaa seuraavia seikkoja:	OK. Katso vastineet edellä. Merkitään tiedoksi.

• Koillismaan ja Kuusamon matkailun merkitystä koko maakunnan elinvoimalle. • Tarvetta turvata luontoarvot ja vesistöt, jotka muodostavat matkailun ja hyvinvoinnin perustan. • Liikenneyhteyksien ja saavutettavuuden parantamisen keskeistä roolia aluekehityksessä. • Vihreän siirtymän investointien ohjaamista myös Koillismaan alueelle, jotta tasapainoinen maakunnallinen kehitys toteutuu.	
Limingan kunta kts. Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto	
Lumijoen kunta kts. Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto	
Muhoksen kunta kts. Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto	
Nivalan kaupunki Ohjelma on kattava ja ajankohtainen strateginen asiakirja, joka tunnistaa hyvin maakunnan kehittämistarpeet ja mahdollisuudet hyvin muuttuvassa toimintaympäristössä. Ohjelman visio ja painopisteet ovat kannatettavia ja linjassa Nivalan kaupungin strategisten tavoitteiden kanssa. Myös maakuntaohjelman valmisteluprosessi on toteutettu hyvin. Ohjelman tulee tukea mahdollisuutta reagoida yllättäviin toimintaympäristön muutoksiin kuten huoltovarmuus-, kyberturvallisuuteen ja ilmastomuutokseen liittyviin sopeutumistarpeisiin. Maakuntaohjelman merkitys ja ohjelman tavoitteiden toteutus rahoitusmahdollisuuksineen tulee jalkauttaa myös maakunnan paikallisille toimijoille, jotta maakunnan tavoiteltava aluerakenne 2050 toteutuu. Maakuntaa kehitetään tasapainoisen aluerakenteen pohjalta, joka tukee Suomen hyvinvointia ja kestävä kasvua. Ohjelmassa tulee huomioida, että Pohjois-Pohjanmaan maakunnan eteläisessä osassa toimii myös Oulun yliopiston Kerttu Saalasti instituutti, sekä usean kunnan omistama ja niille kuntakohtaisia-, seudullisia yrityspalveluja ja aluekehityspalveluja tuottava NIHAK ry. Laadittu ympäristöselostus on monipuolinen ja kehittämisteemojen (1. kestävä kilpailukyky, uudistavat investoinnit ja innovaatiot, 2. hyvinvointi ja alueellinen resilienssi muuttuvassa maailmassa sekä 3. laadukas ja vetovoimainen elinympäristö) on arvioitu kattavasti (tiivistelmä arvioinnista ympäristöselostuksen taulukoissa 1–3). Ympäristöselostuksessa kuvataan maakuntaohjelman toteuttamisen keskeiset ympäristövaikutukset. Ympäristöarvioinnissa on arvioitu ohjelman toteuttamisen vaikutuksia ihmisiin, vetovoimaiseen elinympäristöön, monimuotoiseen luontoon, luonnonvarojen käyttöön ja vähähiiliseen yhteiskuntaan.	Merkitään tiedoksi. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä.
Oulaisten kaupunki	

(lausunto on saapunut annetun lausuntoajan jälkeen, mutta se on otettu huomioon ja käsitelty) Edellisen maakuntaohjelman arviointi nostaa esiin oleellisen havainnon, joka olisi syytä huomioida uuden maakuntaohjelman viimeistelyssä: maakuntaohjelman painopisteitä tulisi kohdentaa tarkemmin eri alueiden erityispiirteisiin ja tarpeisiin. Alueiden erojen, kuten kaupunkien ja maaseutualueiden välisen kehityksen tasapainottamisen, tulisi näkyä ohjelmassa selkeämmin. Maakuntaohjelmassa kuvataan massiivinen määrän sisältöjä laajasti eri aihepiireistä. Pelkkä ilmiöiden kuvaaminen ei linjaa toimeenpanoa ja aluekehittämistä. Ohjelmasta jää hahmottumatta, miten ao. teemoja on tarkoitus edistää konkreettisesti. Tämä heikentää maakuntaohjelman merkitystä aluekehitystä ohjaavana asiakirjana. Maakuntaliiton tulisi joko terävöittää maakuntaohjelmaa tai selkeyttää, ohjelman toimeenpanoa ja toimien priorisointia. Oulaisten kaupunki korostaa, että maakuntaohjelman toimeenpanossa ja aluekehittämisessä tulisi aktiivisesti kiinnittää huomiota ja osallistaa tasaveroisesti kaikki maakunnan eri osat ja kunnat kuntakoosta riippumatta. Oulainen edellyttää, että myös maakunnan pienet, alle 8000 asukkaan kunnat huomioidaan aikaisempaa paremmin Pohjois-Pohjanmaan strategioissa, aluekehittämisen toiminnoissa, edunvalvonnassa ja erilaisiin kokoonpanoihin ja kokouksiin kutsumisessa ja tiedottamisesta. Luku 4.1.1 Pohjois-Pohjanmaan elinkeinoelämää uudistava innovaatiojärjestelmä Pohjois-Pohjanmaan vahvuusaloina tulisi tunnistaa laajemmin myös Oulun ulkopuolisen maakunnan vahvuuksia ja toimialoja. Asiaa parantaisi esimerkiksi, jos innovaatiotoimintaan lisättäisiin teollisen ja tuotannollisen toiminnan kehittäminen.	Maakuntaohjelman tavoite on tasapainoisesti kehittynyt Pohjois-Pohjanmaa ja aluekehityksen tasapainoisuus tunnistetaan voimavarana. Ohjelmavalmistelu on pohjautunut vuoropuheluun profiloituneiden kuntien ja maakunnan alueiden kanssa. Maakuntaohjelmassa painotetaan tietoisesti osallistavan prosessin kautta muotoutunutta näkemystä maakunnan kehittämisen suunnasta tulevaisuuden tavoitetilän ja sitä tämentävien strategisten päämäärien muodossa. Yhä ennakoimattomammassa toimintaympäristössä aluekehityksen kannalta oleellista on tunnistaa kriittiset ilmiöt ja kehittämisteemat. Ohjelma kohdentuu Pohjois-Pohjanmaan kehityksen kannalta tärkeisiin ilmiöihin ja teemoihin. Tällä tavoitellaan joustavuutta sekä ennakoivaa ja nopeaa reagointikykyä ympärillämme tapahtuviin muutoksiin. Teemojen edistäminen konkretisoituu ohjelman toimeenpanoprosessin puitteissa. Ei toimenpiteitä. Pohjois-Pohjanmaa on erilaisten alueiden maakunta, jossa menestys perustuu yhteistyöhön toimijoiden välillä. Maakuntaohjelman keskeinen tavoite on vahvistaa aluekehityksen vaikuttavuutta ja tehokkuutta. Aluekehittäminen on verkostotyötä, jossa tulokset syntyvät yhteisestä osaamisesta ja eri toimijoiden panoksesta. Pohjois-Pohjanmaa on maakunta, jossa erilaiset alueet ja vahvuudet täydentävät toisiaan – monimuotoinen väestö-, elinkeino- ja osaamisrakenne luo mahdollisuuksia ja tasapainottaa muutoksia. Hyvin toimivan verkoston perusta on luottamus – siihen perustuva kumppanuus on avain yhteisten tavoitteiden saavuttamiseen. Älykäs erikoistuminen on teemalähtöinen, ei aluesidonnainen ja koskee laaja-alaisesti toimialat ylittäviä toimenpiteitä.
---	--

Älykkään erikoistumisen toimeenpanossa tulisi kiinnittää korostuneesti huomiota aluekehittämiseen koko maakunnassa. Oulun yliopiston rahoitusosuudet EU-ohjelmasta ovat erittäin suuria, mutta vaikutukset koko maakuntaan vähäisiä. Pohjois-Pohjanmaan liiton tulisi kiinnittää korostuneesti huomiota aluekehitysrahoituksen aitoon alueellisuuteen sekä rahoituksen kohdentamisessa, kumppaneiden mukanaolossa, että toiminnan kohdistumisena laajasti maakuntaan. Asia tulisi linjata maakuntaohjelmassa. Uusina teemoina puolustuksen ja kaksikäyttötekniologioiden rooli vaikuttaa ylikorostuneelta, niiden ei tulisi syödä tilaa aluekehittämisen perustehtävältä elinvoiman ja yritystoiminnan kehittämisessä. 4.1.4 Infran ja saavutettavuuden vahvistaminen kilpailukyvyn perustana Oulainen toteaa, että päärata kulkee Oulaisten halki ja kaupungissa on VR:n asema, sekä uusi, noin vuosi sitten valmistunut VR:n raakapuuterminaali. Pääradan kehittäminen on myös Oulaisten kaupungin tavoite. Oulainen kuitenkin huomauttaa, että kaupunki ei ole osallisena maakuntaliiton edunvalvontatoimissa asian suhteen. Kt 86:n kehittämisen tulisi myös olla vahvemmin esillä liikennejärjestelmän kehittämisessä keskeisenä ja vilkkaana maantienä. 4.1.5 Yrittäjyyden edistäminen ja pk-yritysten toimintaedellytysten parantaminen Yritystoiminnan tukeminen ja kehittäminen on hyvin keskeistä kuntien ja koko maakunnan elinvoiman kannalta. Oulainen toivoo, että kehittämispanostuksia suunnataan koko maakunnan alueelle ja TKI-toimintoja aktivoidaan korostuneesti myös Oulun ulkopuolella. 4.3.1 Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen Oulaisten kaupungin näkemyksen mukaan vesistöjen ekologisen tilan paranemiseen tulisi panostaa muissakin maakunnan vesistöissä kuin pelkästään maakuntaohjelman tavoitteeksi asetetussa Oulujoen-lijoen vesistöhoitoalueen virtavesissä. Oulaisten kaupunki odottaa maakunnan tasapuolista huomioon ottamista, kehittämistä ja resurssien kohdentamista maakuntatason ohjelmissa, strategioissa ja toimeenpanossa. Pyhäjoen vesistöalue tulisi huomioida maakunnallisessa kehittämisessä tasaveroisella tavalla. 4.3.2 Maaseututaajamien uudet vetovoimaiset asumisratkaisut Oulaisten kaupunki pitää ansiokkaana ja tervetulleena uutena asiana maaseutumaisten taajamien asumisratkaisujen sisällyttämistä maakuntaohjelmaan. Oulainen toivoo aktiivista kehittämisotetta asiassa. Oulainen kuitenkin kiinnittää huomiota asetettuihin mittareihin: kohtuuhintaisia vuokra-asuntojen määrä ei ole oleellinen mittaroitava asia, vuokra-asuntoja on saatavissa. Keskeistä on mittaroida vuokra-asuntojen täyttöastetta, jonka parantaminen on jokaisen vuokrataloyhtiön tavoite.	Maakuntaohjelma ei ole toimeenpanosuunnitelma vaan strateginen asiakirja. Ei toimenpiteitä. Ko. teemat ovat nykyisessä toimintaympäristössä painopisteitä niin kansallisesti kuin EU-tasollakin. Ei toimenpiteitä. OK. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmän kärki- ja muista toimenpiteistä on päätetty Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelmassa 2040 maakuntahallituksessa 10/2024. Pääradan varren kunnat ovat mukana pääradan kehittämisessä. Ei toimenpiteitä. Kumppanuus ja elinvoimalupaus koskevat koko maakuntaa ja kaikkia sen toimijoita ml. kunnat. Ei toimenpiteitä. Pyhäjoen vesistöalue sisältyy Oulujoen-lijoen vesienhoitoalueeseen, joka kattaa lähes kokonaan Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakuntien alueen. Lisäksi vesienhoitoalueeseen kuuluu pieni osa eteläisestä Lapista. Vesienhoitoalueeseen kuuluu myös alueeseen rajoittuvat Perämeren rannikkovedet. Ei aiheuta toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi.
---	--

Yhteisöllisen ikäystävällisen vuokra-asumisen osalta todettakoon, että lähtötason asettamisessa on virheellistä tietoa: kunnissa on tämän tyyppisiä ratkaisuja jo tällä hetkellä, mm. Oulaisissa. Oulainen pitäisi tervetulleena, mikäli maakunnaassa olisi asumisen kehittämiseen ja laajemmin rakennuskannan kehittämiseen liittyvää hanketoimintaa. Esimerkkinä toimii ylimaakunnallinen Asumisen uudet tuulet -hanke. Kuntien rakennuskanta ylipäänsä on monin paikoin vanhaa ja korjausvelkaa on paljon. Kuntakeskusten kehittäminen vaatii panostuksia. Oulainen esittääkin, että maakuntaohjelman lukua laajennettaisiin kuntataajamien rakennetun ympäristön kehittämiseen. Oulainen toivoo myös, että maakunnassa tartutaan EU-tason "housing"- teeman rahoitusmahdollisuuksien edistämiseen aktiivisesti.	OK. Tärkeä huomio. Mittareita tarkistetaan siten, että selvitetään kuntien vuokra-asuntojen määrä, vuokrataso ja käyttöaste. Selvitetään kuntien tilinpäätöksistä tai erillisen kyselyn avulla. OK. Selvitetään kuntien ikäystävällisten vuokra-asuntojen määrä. Maakuntaohjelma tukee asumisen kehittämiseen tähtäävää hanketoimintaa. Asumisen uudet tuulet maakuntien rajoilla -hanke on esimerkki hyvästä ja tarpeellisesta hankkeesta. Maakuntaohjelmaluonnoksessa on painotettu kohtuuhintaista asumista maaseutumaisissa taajamissa sidosryhmäyhteistyössä tunnistettujen ajankohtaisten tarpeiden vuoksi. Ikäystävällisen taajamaympäristön kehittämisen tulisi olla läpileikkaava teema yhteisen ympäristön ylläpidossa ja kaikissa muutoksissa. Se voisi näkyä myös painopisteenä kuntastrategioissa. Suomessa toteutettujen hankkeissa (esim. Kaupunkitilan ja rakennetun ympäristön mukauttaminen ikääntyneille -hanke) kerättyjä tietoja ja ratkaisuja voi hyvin soveltaa jo nyt. EU:n komission suunnitelman "<i>The European Affordable Housing Plan</i>" ja siihen liittyviä tulevia rahoitusmahdollisuuksia seurataan ja niistä tiedotetaan.
Oulun kaupunki kts. Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto	
Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto (Hailuoto, Ii, Kempele, Lumijoki, Liminka, Muhos, Oulu, Tyrnävä) Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma sisältää Oulun seudulle tärkeitä kokonaisuuksia. Lisäksi ohjelma yhteensovittaa tavoitteita hyvin myös globaaleihin ilmiöihin. Erityisesti maakuntaliiton skenaariotyö, jossa neljä tulevaisuuden skenaariota tavoitteineen on tuonut ennakkointiin uuden näkökulman ja niitä on viety hyvin myös jo meneillään oleviin kuntien strategiaprosesseihin (mm. Oulussa), on todettava erittäin hyväksi prosessiksi ja toimintatavaksi myös tulevaa kehittämistä ajatellen. Oulun seudun kunnat näkevät skenaarioiden tuloksena syntyneen tiivistelmän erittäin hyvänä, johon kannattaa erityisesti keskittyä maakuntaohjelman toimeenpanossa.	Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä.

Maakunnan väestöllinen kasvu ja työpaikkojen kasvu keskittyy Oulun seudulle ja Ouluun tulevaisuudessa. Oulun seudun ja erityisesti Oulun näkökulmasta maakunnan kasvutavoitteet näyttävät pieneltä ja vaatimattomalta verrattuna esimerkiksi Oulun strategiaan tavoitteisiin, jossa uusien työpaikkojen tavoite on 2000 uutta työpaikkaa vuosittain (maakuntaohjelman tavoite 1100 työpaikkaa) ja maakuntaohjelman väestön kasvun tavoite 850 asukasta ylittyy pelkästään Oulun tavoitteiden osalta. Näitä tavoitteita voisi Oulun seudun näkökulmasta nostaa myös maakuntaohjelmaan tai korostaa suurempaa Oulun ja Oulun seudun osuutta teksteissä - maakunta ja erityisesti Oulun seutu kasvavat myös tulevaisuudessa. Maakuntaohjelman tavoiteltava viitekehys on hyvin kattava. Oulun seutu haluaa korostaa kuitenkin seuraavien kokonaisuuksien ja teemojen erityistä painoarvoa ja niiden vahvempaa näkyvyyttä maakuntaohjelmassa: - Pohjoisen alueiden yhteistyö ja Pohjoisen Suomen ohjelman viitekehys. Tähän kokonaisuuteen liittyvät myös huoltovarmuus-, talous- ja puolustusperusteiset yhteydet Norjan ja Ruotsin Atlantin satamiin. - Oulun seudun vahva puolustus- ja kaksikäyttöteollisuus. - Innovaatiosyklin nopeuttaminen, jossa OIA:lla merkittävä rooli koko maakunnassa - Alueellinen työllisyysuudistus liittyy vahvasti koulutukseen ja elinkeinoelämän kehittämiseen sekä kuntien vapaampaan ja sitä myöten tehokkaampaan tapaan järjestää työvoimapalveluita alueellisessa yhteistyössä. - Puhtaan siirtymän merkitystä alueen kasvun kannalta	Maakuntaohjelmassa asetetut väestö- ja työpaikkatavoitteet muodostavat kokonaiskuvan koko maakunnan kehityksestä. Tavoitteet perustuvat alueiden erilaisiin lähtökohtiin ja kehitysnäkömiin: esimerkiksi Oulun seudun kasvu on luonnollisesti voimakkaampaa kuin monilla muilla alueilla. Ohjelman luvut eivät kuvaa yksittäisen alueen tavoitetta, vaan koko maakunnan yhteistä kehityssuuntaa, jossa eri alueiden muutokset summautuvat yhteen. Ei toimenpiteitä. Pohjoisen Suomen ohjelma on ollut maakuntaohjelman valmistelun yksi keskeinen lähtökohta-aineisto. Ohjelman teemat vastaavat hyvin maakuntaohjelman teemoja. Ei toimenpiteitä. Tämä on jo huomioitu tekstissä luvussa 4.1.1 Kestävä kilpailukyky, uudistavat investoinnit ja innovaatiot: <i>”Uutena teemana TKI-toiminnassa nousee puolustuksen ja kaksikäyttöteknologioiden mahdollisuudet.”</i> Ei toimenpiteitä. OK. Näkökulma lisätty ohjelmaluonnoksen tekstiin lukuun 4.1.1 Kestävä kilpailukyky, uudistavat investoinnit ja innovaatiot seuraavasti: <i>”Innovaatiotoiminnan ja -prosessin edistäminen lisää yritysten kilpailukykyä, mikä tukee työpaikkojen säilymistä ja lisäämistä erityisesti vientivetoisilla toimialoilla.”</i> OK. Lisätty ohjelmaluonnokseen Osaajien saatavuus -otsikon alle seuraava lause: <i>”Myös alueellinen työllisyysuudistus liittyy vahvasti koulutukseen ja elinkeinoelämän kehittämiseen sekä kuntien vapaampaan ja sitä myöten tehokkaampaan tapaan järjestää työvoimapalveluita alueellisessa yhteistyössä.”</i> OK. Puhdas siirtymä on maakunnan kasvun veturi. Sisältyy jo useampaan alateemaan. Ei toimenpiteitä.
--	---

- Ekologinen kestävyys sekä ilmastomuutokseen liittyvien riskeihin varautuminen - Luonnon moninaisuus ja luonnon ja siitä saatavan hyvinvoinnin huomioiminen ja sisällyttäminen esimerkiksi 4.2.4 kokonaisuuteen ”Kulttuurista, liikunnasta, luonnosta hyvinvointia ja elinvoimaa.” - Kiertotalous puuttuu ohjelmasta, vaikka liittyy läheisesti skenaariotyöhön. Maakunnan asukkaiden arjen sujuvuuden ja turvallisuuden osalta on ohjelmassa nostettu mittariksi kunnissa laadittujen osallisuusohjelmien määrä. Kunnissa on meneillään ohjausjärjestelmien keventämiseen liittyviä kehittämistoimia ja erillisiä ohjelmia pyritään vähentämään ja yhdistämään sisällöt osaksi lakisääteisiä ohjelmia (esim. Hyvinvointisuunnitelma). Olennaista on, että kunta on päättänyt osallisuutta koskevista linjauksistaan. Maakuntaohjelman tulee vahvistaa yhteyttä muuttuneeseen toimintaympäristöön ja hyvinvoinnin edistämiseen. Talouden epävarmuus, väestörakenteen muutos, työelämän murros ja monikielistyvä väestö edellyttävät joustavia, ihmislähtöisiä ratkaisuja. Ohjelman tulee tukea resurssiviisaita toimintamalleja, osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, ennaltaehkäisevää hyvinvointityötä sekä ekologista kestävyttä. Hyvinvointisuunnitelman asemaa kuntien strategisena työvälineenä tulee vahvistaa. Työllisyyden osalta ohjelman tulee edistää ekosysteemimäistä, ihmiskeskeistä työllisyyden edistämistä, jossa ohjaus ja neuvonta ovat keskiössä. Kohtaanto-ongelmaan, nuorisotyöttömyyteen ja osaamisen kehittämiseen on vastattava yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Yhdenvertaisuus työelämässä sekä ikääntyneiden ja pitkäaikaistyöttömien aktivointi tulee huomioida ohjelman toimenpiteissä.	Ekologinen kestävyys sekä ilmastomuutokseen liittyvien riskeihin varautuminen on keskeinen osa maakunnan kehittämistä ja on huomioitu maakuntaohjelmassa erityisesti kappaleessa 4.4 Yhdistävät teemat - Ilmastomuutoksen hillintä ja sopeutuminen. Pohjois-Pohjanmaan ilmastotyö rakentuu toimenpiteisiin, joissa on huomioitu kokonaiskestävyys -talous, ympäristö, sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset. Ilmastomuutokseen sopeutuminen on kärkiteema Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartassa. Maakuntaohjelman kehittämis- tavoitteena tässä kokoavassa teemassa on ilmastomuutokseen sopeutumis suunnitelman laatiminen (03/2025–03/2027) ja toimeenpano. OK. Lisätty seuraava lause Liikuntalähtöisen hyvinvoinnin vahvistaminen -otsikon tekstiin: <i>”Hyvinvoiva ja monimuotoinen luonto luo hyvinvointia ja merkityksellisyyttä pohjoispohjalaisten ihmisten ja yhteisöjen arkeen.”</i> Kiertotalous on huomioitu erityisesti maakuntaohjelman kappaleessa 4.4 Yhdistävät teemat - Ilmastomuutoksen hillintä ja sopeutuminen. Bio- ja kiertotalous on linjattu Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartan kärkiteemaksi ja ilmastotiekartassa on tähän liittyen tarkempia toimenpiteitä. Tärkeitä huomioita. Huomioidaan ohjelman seurannassa, ei aiheuta toimenpiteitä. Resurssiviisuus, osallisuus ja yhteisöllisyys, ennaltaehkäisevä työ sekä ekologinen kestävyys ovat ohjelman ohjaavia periaatteita. Ei toimenpiteitä. Huomioidaan maakuntaohjelman toimeenpanossa. Maakuntaohjelmaan sisältyvä kumppanuuslupaus korostaa yhteistyötä ja ekosysteemiajattelua. Ei toimenpiteitä.
--	---

Osaamisen ekosysteemien osalta ohjelmassa todetaan työmarkkinoiden ja koulutusjärjestelmien jäykkyys ja hitaat muutokset. Ohjelmassa tulisi vahvemmin huomioida toimet, joilla kehitetään koulutusten sisältöjä yhteistyössä yritysten ja muun elinkeinoelämän kanssa. Hitaat muutokset ovat uhka yritysten kilpailukyvyille, josta voi seurata yritysten toimintojen siirtämistä pois maakunnan alueelta. Maakuntaohjelman moninaisuus tuo oman haasteen luoda järkevä maakuntaohjelman otsikkorakenne. Monelta osin maakuntaohjelman asiakokonaisuudet menevät vähän ristiin ja tätä on hankala välttää kokonaan. Asiakokonaisuusien päällekkäisyyksiä voisi kuitenkin vielä tarkastella tekstikokonaisuuksien osalta ja mahdollisesti myös tarvittaessa muokata otsikoita. Lisäksi voisiko matkailuteollisuus ja maatalous teemat olla kokonaisuudessaan otsikkokohdassa 4.1, joka voisi selkeyttää maakuntaohjelman kokonaisuuksia. Oulun seudun osalta maakuntaohjelman kumppanuuslupaus korostaa alueen toimijoiden tiivistä yhteistyötä ja luo hyvät periaatteet yhteistyölle myös tulevaisuudessa.	OK. Tärkeä huomio. Ohjelmaluonnokseen Tutkinnoista osamisen tunnistamiseen -otsikon alle on lisätty lause <i>”Myös vaihtoehtoisia oppimisympäristöjä tulee kehittää, joista tärkeimpänä yrityksissä tapahtuva käytännönläheinen oppiminen.”</i> Maakuntaohjelman sisällöllinen rakenne on tarkkaan harkittu ja perustuu muiden muassa nykyisen maakuntaohjelman ulkoiseen arviointiin, skenaariotyössä tunnistettuihin maakunnan kohtalonkysymyksiin, ajantasaiseen kehitys- ja tilannekuvaan, kansallisiin aluekehittämisen suuntaviivoihin sekä tulevaisuuskyselyn, sidosryhmähaastattelujen ja aluekierrosten viesteihin. Strategiset pääteemat on poliittisesti linjattu maakuntahallituksessa maaliskuussa 2025. Ei aiheuta toimenpiteitä.
Pyhäjoen kunta Raahen kaupunki, Siikajoen ja Pyhäjoen kunnat sekä Raahen seudun kehitys antavat yhteisen lausunnon maakuntaohjelmasta, kts kohta Raahen seudun kehitys.	
Pyhäjärven kaupunki Pohjois-Pohjanmaa 2045 Pyhäjärven kaupunki näkee vision kannatettavaksi ja visiotyössä laaditut skenaariot tasapainoisesti asetelluiksi. Väestö ja työpaikat Pyhäjärven asema E75 käytävällä tarkoittaa, että työssäkäyntialueen rajat eivät enää seuraa kuntarajoja vaan saavutettavuusvyöhykkeitä. Väestö ja työpaikkatavoitteiden osalta on tulkittavissa, että maaseututaajamien kasvu linkitetään konkreettisesti investointivyöhykkeisiin (teollisuuspuistot, datakeskukset, kiertotaloushankkeet). Työpaikkatavoitteen toteutumiselle on erittäin hyvät mahdollisuudet ja luonnoksessa tunnistetaan energiakäänteen tärkeä vaikutus työpaikkojen nettokasvulle. Aluerakenne 2045 Tavoiteltu aluerakenne tunnistaa ydinkäytävät ja solmukohtat varsin hyvin. E75 osana TEN-T ydinverkkoa sekä vt27 ja lisalmi-Pyhäjärvi-Ylivieska-rata on oikealla tavalla tunnistettu. Teollisuuspuistokeskittymät, kuten Olkkosen teollisuuspuisto Pyhäjärvellä, on huomioitu.	OK. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesitystä, ei aiheuta toimenpiteitä. Pohjois-Pohjanmaan tavoiteltava aluerakenne 2050 on poliittisesti linjattu ja maakuntahallituksessa päätetty 4/2024. Ei toimenpiteitä.

Aluerakenteen yhteydessä on tarkasteltu ja huomioitu kaasuputki ja sen liitännät sisämaan suuntaan. Samalla tavoin tulisi huomioida erittäin keskeinen aluerakenteeseen vaikuttava tekijä, eli sähkön kantaverkko ja sen kehittämissuunnitelmat, mm. Harjulinja. Maakuntaohjelma 2026–2029 tavoiteltava kehitys Asetetut tavoitteet ja mittarit ovat realistisia ja perustellusti aseteltuja. Korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen Linjaus on osuva alueen teollisiin vahvuuksiin ja potentiaaliin nähden. Toteutuvuus riippuu luvitus- ja päätösprosessien läpimenoajasta, johon maakunnan liitto pystyy vaikuttamaan oman aluekehitysroolinsa kautta yhteistyössä alueen kuntien kanssa. Infran ja saavutettavuuden vahvistaminen kilpailukyyn perustana Vaikutus kilpailukykyyn on suora, koska siirtoverkon ja päätieyhteyksien pullonkaulat ohjaavat sijoittumista. Erityisnostona TEN-T-ydinverkoston kannalta maamme tärkein liikenneväylä, Nelostie E7S. Yhdenvertaisuuden ja yhteisön kulttuurisen vastaanottavuuden vahvistaminen Vaikutus osaajien saatavuuteen ja pysyvyyteen on merkittävä, jos toimet kytkeytyvät konkreettisesti työmarkkinan kehityskuvaan. Maakuntamme elinvoiman kannalta maahanmuutto ja alueelle muuttavien ihmisten sitouttaminen/juurtuminen on erittäin tärkeä osa-alue. Omavaraisuuden ja ruokaturvan vahvistaminen Parantaa maakuntamme resilienssiä. Aluetaloudellinen hyödyn kannalta jalostusastetta tulisi nostaa nousee. Energian ja logistiikan vuoksi tavoite on kiinteässä yhteydessä infraverkkojen kehitykseen. Maaseututaajajien uudet vetovoimaiset asumisratkaisut Uudenlainen ajattelu ja pientenkin paikkakuntien haastaminen toteuttamaan elinvoimatyötä asumisen kehittämisen kautta on tervetullut painopiste. HUOMIOT YMPÄRISTÖSELOSTUKSESTA Rakennetun kulttuuriympäristön ja arvokkaiden maisema-alueiden tunnistaminen Näihin ei ole tunnistettu mitään Pyhäjärveltä. Kaivos ja Ruotasen kaivoskylä kuuluisivat merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen listalle. Pyhäjärvi ja erityisesti sen saaret kuuluisivat arvokkaiden maisema-alueiden listalle.	OK. Merkitään tiedoksi. Ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi, ei muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. Kyseessä on luetteloa siitä, millaisia valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä on vuoden 2009 inventoinnissa. Pyhäjärven esittämät kohteet kaivos ja Ruotasen kaivoskylä ovat maakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ei siis ole perusteltua edes lisätä tuohon luetteloon. Asia ei siis kuulu maakuntaohjelmaan,
---	---

Maatalous Maataloudella on suuri merkitys luonnon monimuotoisuudelle ja sen säilymiselle. Jotta maatalous pidetään kannattavana/houkuttelevana niin maatalouden tukeminen tai maataloutta tukevan toiminnan tukeminen on tärkeää: isot alueelliset biokaasulaitokset, maatilojen omien prosessien ja innovatiivisten ratkaisujen kehittämisen tukeminen, esim. tilakohtaisen aurinkovoiman tukeminen, paikallisen biokaasun tuotannon tukeminen, maataloudessa hyödynnettävän tekoälyn ja robotiikan kehityksen tukeminen, uusien teknologioiden testauksen tukeminen. Monessa kohteessa voisi olla halua kehittää ja kokeilla uutta. Taloudelliset paineet tai rohkeuden puute voi kuitenkin estää hankkeiden toteutuksen siksi, että kannatteleeko mikään taho, jos tulee yllättäviä vastoinkäymisiä vastaan. Pitäisi mahdollistaa kaavoituksen puolestakin se, että maataloudelle on jatkossakin sijaa, eikä maatalouden investointihankkeet kaadu lupien saannin mahdolltomuuteen. Joissain tapauksissa on esim. maatilojen laajentumisen esteenä se, että maatalon vaikutusalueelle on myönnetty rakennuslupia, jotka voivat estää maatilojen laajennukset. Pohjavesi	vaan on 2. vaihemaakuntakaavan asiaa, niin kuin Kirsti kirjoittaakin. Rakennettu kulttuuriympäristö ja arvokkaat maisema-alueet ovat aluekehittämisen voimavara, ovat ylpeyden aihe ja tukevat yhteisöllisyyttä. Pyhäjärven neljä maakunnallisesti arvokasta maisema-alueita (Haapapuron kulttuurimaisema Pyhäjokivarressa, Jokikylän-Ruhkaperän jokimaisemat, Kuusenmäen kulttuurimaisema ja Pyhäjärven kulttuurimaisemat ja niiden arvot otetaan huomioon maakunta- ja kuntakaavoituksessa. Samoin kaavoituksessa huomioidaan Pyhäjärven neljä maakunnallisesti arvokasta rakennetun kulttuuriympäristön aluetta: Pyhäsalmen kaivosalue, Ruotasen kaivoskylä, Haapapuron alue ja Kirkonkylän vanha raitti sekä 44 maakunnallisesti arvokasta yksittäistä kohdetta ja 60 paikallisesti merkittävää rakennusperintökohdetta. 2. vaihemaakuntakaavan suunnittelumääräykset ohjaavat maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita ja rakennetun kulttuuriympäristön kohteita koskevaa suunnittelua. Lisäksi Pohjois-Pohjanmaan liiton tietojen mukaan Pyhäjärvellä on noin 60 paikallisesti arvokasta rakennuskohdetta tai -ryhmää. Ei toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi. Ei sisällä varsinaista muutosesitystä, ei toimenpiteitä.
---	--

Maa-ainespuolella tulisi turvata pohjavesialueet ja laatia selvät pelisäännöt sille, missä menee luvituksen raja. Hyvät sora- ja hiekkaesiintymät sijaitsevat usein pohjavesialueilla ja tämä aiheuttaa toisinaan ristiriitaa. Tuulivoimalat ja muut rakennustyömaat edellyttävät merkittäviä maa-ainesmääriä ja jostain maa-ainekset on otettava ilman, että siirtomatkat kasvavat valtaviksi. Kiertotalous Kiertotalouden kehittäminen on tärkeää: vähentää jätteiden määrää, vähentää tarvittavien uusien raaka-aineiden määrää, vähentää alkutuotantoon käytettyä energiamäärää ja tuo työllisyyttä. Priodiversity-hanke, sekä Helmi- ja LUMO-ohjelmat Mainitut ohjelmat ovat todella hyviä mutta ohjelmiin tarvittaisiin lisää näkyvyyttä. Ohjelmien mahdollisuuksien ja tavoitteiden levittäminen eri toimijoiden tietoon on erittäin tärkeää. Hankkeet ja ohjelmat ovat usein pitkäkestoisia ja niiden aikana voi tekijät vaihtua. Miten saadaan jatkumo, ettei tekijän vaihtuessa työ katkea ja jo hankittu tietotaito valu hukkaan? Työelämän kehittäminen Etätyö- ja etäopiskelumahdollisuuksien parantamisella voidaan vähentää työmatkaliikennettä ja tarjota maaseudullakin entistä enemmän monipuolisia mahdollisuuksia työllistymiselle. Pyhäjärvellä on tehty paljon esim. tietoliikenneverkkojen kehittämisen suhteen mikä on ympäristön kannalta ollut hyvä panostus ja siihen kannattaa jatkossakin panostaa. Aluesuunnittelu Luonnoksen mukaan "arkiliikunta, kävelyn ja pyöräilyn edistäminen ja sitä tukeva maankäyttö sekä aluesuunnittelu tukevat ekologista ajattelua sekä ilmastonmuutoksen torjuntaa. Autottomuus, luonnossa oleskelu ja arkipäivän ympäristöystävällisten valintojen tekeminen ovat osa tätä hetkeä ja korostuvat tulevaisuudessa entisestään. Tutkimusten mukaan luontoalueet, erityisesti vihreät alueet kuten puistot, edistävät liikkumista ja kokonaisvaltaista hyvinvointia". Pyhäjärven kaupunki näkee asian samoin	OK. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. OK. Lisätty ko. kohtaan kirjaus hankkeen etenemisestä ja järjestettävistä työpajoista. OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi.
Raahen kaupunki Raahen kaupunki, Siikajoen ja Pyhäjoen kunnat sekä Raahen seudun kehitys antavat yhteisen lausunnon maakuntaohjelmasta, kts kohta Raahen seudun kehitys.	
Siikajoen kunta Raahen kaupunki, Siikajoen ja Pyhäjoen kunnat sekä Raahen seudun kehitys antavat yhteisen lausunnon maakuntaohjelmasta, kts kohta Raahen seudun kehitys.	

Taivalkosken kunta Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaluonnoksessa vuosille 2026–2029 on huomioitu hyvin toimintaympäristön muutokset sekä kuvattu nykytilaa kattavasti. Ohjelmaa on valmisteltu tiiviissä yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa, mikä on erinomainen lähtökohta toimivalle maakuntaohjelmalle. Skenaariotyössä on noussut esiin hyvin ajankohtaisia teemoja Pohjois-Pohjanmaan menestymisen edellytykseksi. Näistä erityisesti ajankohtaisia Taivalkosken kunnalle ovat liikenneyhteyksien parantaminen alueen sisällä ja alueiden välillä, matalan kynnyksen työllistämisen edistäminen, kansainvälisten osaajien sitouttaminen sekä luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen ja erityisesti vihreän siirtymän hankkeiden edistäminen. Luonnoksessa esitetty visio sekä arvoperusta on hyvin kiteytetty ja on hyvä, että myös vision toteuttamisen edellytyksiä on pohdittu. Luonnoksessa on todettu, että: Oleellista on kaikkien eri alojen ja alueiden toimijoiden samansuuntainen ja motivoitunut työ. Tämän toteuttamisessa ja yhteistyön edellytysten luomisessa on Pohjois-Pohjanmaan liitolla merkittävä rooli. Maakunnan eri osien vahvuudet täydentävät toisiaan, mutta on tärkeää, että alueellista kehittymistä tapahtuu kaikkialla maakunnassa tasapuolisesti, jotta myös rajaseutukunnat pysyvät asuttuna ja kunnat elinvoimaisina. Pohjois-Pohjanmaan väestö- ja työpaikkatavoitteet otsikon alla esitellään väestö- ja työpaikkaennusteita. Koska kyseessä on kuitenkin otsikon mukaisesti, tavoitetila tulee työpaikkojen osalta huomioida muun muassa Koillismaalla valmistelussa olevat potentiaaliset kaivoshankkeet sekä niiden edistämisen aiheuttamat muutokset tulevien vuosien lukemiin. Kestävä kilpailukyky, uudistavat investoinnit ja innovaatiot: Maakuntaohjelmassa on nostettu esiin alueen kannalta tärkeitä tavoitteita. Kuntien roolin vahvistaminen innovaatio- ja TKI-toiminnassa on tärkeää, kuten myös paikallisesti merkittävien investointien vahvistaminen sekä pk- ja mikroyritysten toimintaympäristöjen ja yrittäjyyden edellytysten kehittäminen ovat alueen ja kunnan elinvoimaisuuden kannalta keskeisiä. Yrittäjien verkostomaisen toiminnan kehittäminen maakunnan ja kuntien sisällä on tärkeää, josta voi kehittyä uutta yritystoimintaa alueellemme. Korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittamisen osion kohdassa todetaan, että Teollisuusinvestointeja tulee edistää sinne, missä on mahdollisuus tuottaa puhdasta energiaa. Tämä kirjaus on Taivalkosken näkökulmasta hyvin ongelmallinen sillä tuulivoimaa ei kuntamme alueella voi tuottaa kahta reuna-alueen seutua lukuun ottamatta. Lisäksi siirtolinjat eivät mahdollista muidenkaan puhtaan energian suurtuotantoja. Toisaalta luonnoksen sivulla 14 todetaan, että lisäksi on tärkeä huomioida puolustusvoimien vuoksi energiantuotannosta syrjään jääneet alueet. Nämä peräkkäisten sivujen kirjaukset ovat ristiriitaisia lauseita keskenään. Kirjauksena maakuntaohjelmaan tulee lisätä, että Pohjois-Pohjanmaan liitto edistää aktiivisesti vahvan kantaverkon rakentamista kaikkialle maakuntaan sekä etsii ratkaisuja tuulivoima-alueilta jääneiden kuntien tueksi, jotta teolliset investoinnit ovat mahdollisia kaikkialla. Pohjois-Pohjanmaan on tärkeää maakuntana edistää koko maakunnan tasolla sähköverkon kattavuutta sen katvekohdissa. Sähköverkon heikkous hidastaa ja voi myös estää merkittävien investointien toteutumista. On hyvä, että osiossa on huomioitu pohjoissuomalaisten yrityksen tarpeet rahoituksen saamiseksi investointeihin, omistajanvaihdoksiin sekä käyttöpääomatarpeisiin.	Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. Ohjelmaluonnoksen väestö- ja työpaikkatavoitteet perustuvat laajaan asiantuntijavalmisteluun, jossa on otettu huomioon eri toimialojen ennakoitu kehitys maakunnassa. Merkitään tiedoksi. Ei sisällä muutosesitystä, ei toimenpiteitä. OK. Tarkennettu tekstiä esityksen pohjalta.
--	--

Kestävä kilpailukyky ja innovaatiotoiminta perustuu alueen osaajiin ja koulutuksen ja osaamisen kehittämisen ekosysteemiin. Kehittäminen ja osaajien saatavuus tärkeä osio maakuntaohjelmassa myös Taivalkosken kunnan näkökulmasta. Toisen asteen koulutuksen jatko ja sen mahdollisuudet tuottaa osaajia maakuntaan, jossa tuotannollisten työpaikkojen osuus on edelleen suuri. Ammatillisen koulutuksen järjestämistä haastavat jatkuvat valtion toimesta tehtävät rahoitusleikkaukset, jotka aiheuttavat myös Taivalkosken kunnalle painetta rahoittaa ammatillista koulutusta kuntien taloustilanteen yhä vain heikentyessä. Toisen asteen koulutuksien säilyminen on tärkeää sekä Taivalkosken kunnalle, mutta myös kaikille pienille kunnille. Yhteistyö maakunnan tasolla voisi monipuolistaa pienten kuntien mahdollisuuksia tarjota koulutusta. Erityisen tärkeä nosto on myös maakunnan korkeakoulujen yhteistyömallin vahvistaminen ja korkeakouluopintojen tuominen maakunnan eri osiin osaajien saamiseksi myös tulevaisuudessa. Infran ja saavutettavuuden vahvistaminen kilpailukyvyn perustana on tärkeää alueelle investointien ja matkailun kehittämisen näkökulmasta. Luonnoksessa on todettu, että maakunnan kilpailukyky ja vetovoima edellyttävät hyvää saavutettavuutta. Taivalkosken kunnan alueella haaste on tieverkon korjausvelan kasvu, joka pitkien etäisyyksien alueella vaikuttaa merkittävästi myös turvallisuuteen, joka oli nostettu maakunnan tärkeäksi arvoperustaksi. Hyvä, että luonnoksessa on huomioitu myös infran merkitys huoltovarmuuden näkökulmasta. Maakuntaohjelmassa infran ja saavutettavuuden vahvistamiseksi kilpailukyvyn perustana tulisi huomioida Koillismaahan aluetilaisuudessa kärkihuomiona esille tulleet seikat muun muassa Koillismaahan alueen ratayhteyden edistäminen. Tämän hankkeen selvittäminen ja edistäminen tulee kirjata maakuntaohjelmaan yhdeksi kärkitavoitteeksi niin elinkeinoelämän kuin puolustusvoimien tarpeiden näkökulmasta. Hyvinvointi ja alueellinen resilienssi muuttuvassa maailmassa: Vuorovaikutus, kokonaishyvinvointi ja arjen turvallisuus – kaikki tärkeitä ja ajankohtaisia asioita, joita maakunnan tasolla tulee edistää. Viestinnän merkitys on tärkeää samoin koulutustason ylläpito. Sivistyspalveluiden merkitys henkisen kriisinkestävyys edellytyksien tukemisessa on merkittävä. Luonnoksessa on huomioitu myös yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Työelämän kehittäminen ja työkyvyn edistäminen Pohjois-Pohjanmaalla: Osiossa on hyvin kuvattu alueelliset haasteet ja työkykyä ylläpitävät tekijät. Nykytyöhön kohdistuvat jatkuvat muutokset haastavat työntekijöitä ja on tärkeää, että työyhteisöissä otetaan huomioon muutoksesävykkyyden vahvistaminen sekä työn moninaisuuden lisääminen.	Tärkeä nosto. Merkitään tiedoksi. OK. Ei sisällä muutosesitystä, merkitään tiedoksi. OK. Ei sisällä muutosesitystä, merkitään tiedoksi. Maakuntaohjelman tavoite on tasapainoisesti kehittynyt Pohjois-Pohjanmaa ja aluekehityksen tasapainoisuus tunnistetaan voimavarana. Maakunnan liikennejärjestelmän kärki- ja muut toimenpiteet on tunnistettu ja poliittisesti päätetty Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelmassa maakuntahallituksessa 2040 10/2024. Toimenpiteitä selvitetään paraikaa muiden muassa <i>NewNorth</i>-hankkeessa. Ei toimenpiteitä. Ei sisällä muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Tärkeä huomio. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.
--	--

Yhdenvertaisuuden ja yhteisön kulttuurisen vastaanottavuuden vahvistaminen: Kotoutuminen ja toimet sen edistämiseksi ovat välttämättömiä. Kotouttamisen ja asettautumisen edistämiseksi on tärkeää, että maahanmuuttajien suomen kielen opettamiseen panostetaan heti alkuvaiheessa, että maahanmuuttajat pääsevät rakentamaan suhteita ja verkostojaan uuteen asuin ympäristöön saaden myös työtä ja koulutusta toimeentulon turvaamiseksi. Osiossa on hyvin kuvattu vaadittavia toimia ja nykytilanteen luomat esteet kansainvälistymiselle. Kulttuurista ja liikunnasta hyvinvointia ja elinvoimaa: On tärkeää tunnistaa kunnissa uusia kasvualoja ja luoda kuntiin myös luovan kasvun strategiat jatkossa. Kehittämistavoitteet ja mittarit ovat hyvät. Liikuntalähtöisen hyvinvoinnin vahvistaminen: Luonnoksessa todetaan, että Pohjois-Pohjanmaa on yksi Suomen sairaimmista maakunnista. Maakunnan asukkaiden liikkumattomuus ja paikallaanolo on lisääntynyt, joka lisää sairastumisriskiä sekä voi johtaa varhain työkyvyttömyyteen. On hienoa, että liikkuvuuden lisääminen on huomioitu maakuntaohjelman yhtenä tavoitteena, jotta maakunnan asukkaat saadaan pidettyä hyvässä kunnossa ja toimintakykyisinä mahdollisimman pitkään. Hyvinvointi lähtee hyvinvoinnista yksilöistä. Liikunnan edistäminen ja kuntien HYTE-työn vahvistaminen auttavat ja ennaltaehkäisevät sairastumista ja työkyvyttömyyttä. Tärkeässä roolissa ovat tässä myös terveyspalvelut, joiden laadukkuuteen ja saatavuuteen kuntien palvelutarpeiden mukaan tulee maakunnassa kiinnittää huomioita. Omavaraisuuden ja ruokaturvan vahvistaminen osiossa elintarvikehuollon merkitys kriittisenä toimialana on tunnistettu huoltovarmuutta tukevana asiana luonnoksessa. Omavaraisuuden säilyttäminen elintarviketuotannossa on tärkeää, että pärjätään alueellisesti myös poikkeusoloissa ilman kuluttajille kohdistuneita toimitusviiveitä. Luvussa tulee myös huomioida, että matala-asteinen tieverkko on kriittinen alkutuotannon ja siten omavaraisuuden sekä huoltovarmuuden näkökulmasta. Lisäksi kappaleessa todetaan, että vesihuollon toimintaketjun turvaaminen on tärkeää ja kriittistä. Se miten maakuntaohjelmassa asiaa edistetään, tulisi kirjata tarkemmin, jotta asia ei jää vain toteamukseksi maakuntaohjelmaan. Laadukas ja vetovoimainen ympäristö Kehittämistavoitteiksi on nostettu myös Taivalkosken kunnan kannalta tärkeitä kehittämistavoitteita ”Luonnon monimuotoisuutta edistetään” ja ”Pintavesistöjen ekologisen tilan parantuminen”. Maakunnan alueella on tärkeää huolehtia luonnosta, seurata luonnon ja vesistöjen tilannetta ja tehdä ennakkoivasti työtä luonnon ylläpitämiseksi kunnossa. Luonnoksessa on myös huomioitu asumisratkaisut eri tarpeisiin esimerkiksi ikäihmisten ja matkailun osalta, jotka ovat varmasti ajankohtaisia useissa kunnissa. Matkailuun liittyviä haasteita kuten kausiluontoisuutta on myös pohdittu luonnoksessa kattavasti. Matkailun osalta Pohjois-Pohjanmaan maakunnasta löytyy paljon vahvuuksia, joiden varaan matkailua voidaan kehittää. Matkailun kehittäminen vaatii yhteistyötä maakunnan sisällä olevien kuntien välillä ja yli maakuntarajan, jonka vuoksi on tärkeä tehdä kehittämistyötä jatkossa.	OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. OK. Lisätty lukuun 4.2.5 Omavaraisuuden ja ruokaturvan vahvistaminen seuraava lause: <i>”Maatalouden toimivuus ja kotimaisen ruuan tuotanto nojautuu vahvasti tieverkkoon.”</i> Maakuntaohjelman taso on strateginen ja toimenpiteet konkretisoituvat ohjelman toimeenpanoprosessissa. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei sisällä muutosesitystä, merkitään tiedoksi.
---	---

Yhdistävät teemat Yhdistävät teemat ovat ajankohtaisia. Yhteistyön ja yhteyksien kehittämistarve on tunnistettu. Turvallisuusympäristön muuttunut tilanne ja sen vaativat toimenpiteet tulevat hyvin läpileikkaavana asiana maakuntaohjelmassa. Yhteenveto Luonnos Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmasta 2026–2029 on kasvuun ja elinvoiman kehittämiseen tähtäävä ja siinä on huomioitu hyvin alueen tämänhetkiset haasteet ja erityispiirteet. Maakuntaohjelmassa on tunnistettu hyvin alueen vahvuuksia, joilla visio on myös mahdollista saavuttaa, vaikkakin sen saavuttaminen ei ole helppoa. Maakuntaohjelman teemat on valittu hyvin ja kehitystoimet tukevat ohjelman alussa esitettyä arvopohjaa. Ohjelmasta välittyy se, että sitä on valmisteltu laajassa yhteistyössä eri toimijoiden kesken ympäri maakuntaa. Useat esitetyt teemat ja kehitystoimet ovat jo varmasti myös alueen kuntien ja kaupunkien strategisia tavoitteita.	Ei sisällä muutosesitystä, merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. OK, merkitään tiedoksi.
Tyrnävän kunta kts. myös Oulun seudun kuntien yhteinen lausunto Kestävä kilpailukyky, uudistavat investoinnit ja innovaatiot -tavoitteen alla kappaleen 4.1.1 Pohjois-Pohjanmaan elinkeinoelämää uudistava innovaatiojärjestelmä esittelee älykkään erikoistumisen kokonaisuuden. Tyrnävän kunta muistuttaa edelleen ottamaan huomioon alkutuotannon jatkojalostamisen mahdollisuudet tulevan rahoituskauden 2028–2034 älykkään erikoistumisen painopisteitä päivitettäessä. Ruoantuotannon huoltovarmuuden merkitys on edelleen kasvanut ja tulee huomioida myös ruoantuotannon laadukkaiden olosuhteiden säilyttämisenä maakunnan alkutuotantovaltaisilla alueilla. Kappaleen 4.1.2 Korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen mittaristo on yksipuolinen käsittäessään vain tuulivoimakapasiteetin lähtötilan ja kehittymisen. Tyrnävän kunta ehdottaa mittaristoon lisättäväksi tuulivoiman ohella muun puhtaan energian tuotannon. Kappaleessa 4.1.4 Infran ja saavutettavuuden vahvistaminen kilpailukyvyn perustana on huomioitu hyvin valtatien 4 kehittämisen tavoitteet ja sen merkityksellisyys alueen saavutettavuudelle sekä alemman tieverkon tärkeys. Tyrnävän kunta esittää, että kappaleen kuvaukseen voisi edelleen vahvistaa näkemystä Oulun lentoaseman lentoliikenteen kehittämisen tärkeydestä alueen elinkeinoelämälle. Nykyinen kuvaus liikenneyhteyksien vähentymisestä ja korkean hinnoittelun myötä henkilöliikenteen painopisteen siirryttyä enenevissä määrin raideliikenteeseen jättää lukijalle, että muutos olisi tyydyttävä ja hyväksyttävissä, mitä se ei alueen elinkeinoelämän kilpailukyvyllä ole. Raideliikenteen kehittäminen on hyvä asia, mutta nopeita ja kohtuuhintaisia lentoyhteyksiä Euroopan markkinoille tarvitaan jatkossakin, mikä on hyvä nostaa maakuntaohjelmassa tässä kohtaa näkyville.	OK. Merkitään tiedoksi. Jos esitettyä maakunnittaista tilastotietoa tulee ohjelman toimeenpanokaudella saataville, voidaan mittaristoa täydentää tältä osin. Ei toimenpiteitä. OK. Tarkennettu tekstiä esityksen mukaisesti.

Kappale 4.1.5. Yrittäjyyden edistäminen ja pk-yritysten toimintaedellytysten parantaminen koostaa hyvin pienyrittäjyyden haasteita ja kehittämisen painopisteitä maakunnassa. Hyvinvointi ja alueellinen resilienssi muuttuvassa maailmassa -tavoitteen alla kappaleen 4.2.1 Yhteisöllisyyden ja luottamuksen vahvistuminen resilienssin ja kokonaisturvallisuuden perustana kappaleessa mittariksi on nostettu kunnissa voimassa olevat osallisuusohjelmat. Tyrnävän kunta toivoo, että mittaristossa huomioidaan myös osallisuusohjelman sisällyttäminen resurssien säästämiseksi kunnan voimassa oleviin muihin suunnitelmiin, sen sijaan, että kunnan tulisi näiden mittaristojen ylläpitämistä varten laatia uusia erillisiä ohjelmia ja järjestää myös niiden toteutumisen seuranta. Esimerkiksi Tyrnävällä osallisuusohjelma voidaan sisällyttää osaksi parhaillaan valmisteltavaa hyvinvointisuunnitelmaa ja seurata sitä poikkihallinnollisesti kootussa hyvinvointiryhmässä erillisen ohjelman laatimisen sijasta. Kappaleeseen 4.2.4 Kulttuurista ja liikunnasta hyvinvointia ja elinvoimaa kappaleeseen voitaisiin sisällyttää luonnon tuotama hyvinvointi lisäämällä olemassa olevien Kulttuurista hyvinvointia ja elinvoimaa ja Liikuntälähtöisen hyvinvoinnin vahvistaminen otsikoiden oheen oma otsikko luontohyvinvoinnille. Sen voisi otsikoida esimerkiksi Luonto hyvinvoinnin lähteenä ja asettaa sille oman kehittämistavoitteen ja mittariston. Kappale 4.2.5 Omavaraisuuden ja ruokaturvan vahvistaminen nostaa hyvin esille alkutuotannon merkitystä ja maaseudun roolia ruoantuotannossa ja huoltovarmuudessa. Laadukas ja vetovoimainen ympäristö -tavoitteen alla kappaleessa 4.3.1 Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen voitaisiin vielä enemmän avata maanomistajien ja yhteisöjen vapaaehtoisuuden ja eri tahojen yhteistyön merkitystä sekä keinoja, joilla maakuntaohjelma voi tukea nyt kappaleessa luettujen luonnon monimuotoisuutta turvaavien erityisohjelmien toimenpiteiden edistymistä. Sekä huomioida mittaristossa myös suojelualueiden ulkopuolisia merkittäviä elinympäristöjä, kuten perinteisen avoimen maaseutumaiseman merkitys luonnon monimuotoisuudelle ja lajistolle. Kappaleessa 4.3.2 Maaseututaajamien uudet vetovoimaiset asumisratkaisut nostetaan esille erittäin tärkeä teema kohdattujen asumisratkaisujen kehittämisestä maaseutumaisissa taajamissa. Nämä ovat ajankohtaisia kysymyksiä myös Tyrnävän taajamissa. Kappale 4.3.3 Vapaa-aikaa ja matkailua palvelevien alueiden vetovoima on hieman hajanainen kokonaisuus matkailustrategiaa ja kulttuurin kehittämisohjelmaa sekä matkailun kehittämistoimia ja alueiden vetovoimaa, jota toivoisi vielä	Tärkeä nosto. Huomioidaan ohjelman seurannassa, ei aiheuta toimenpiteitä. Ohjelman sisällöllinen rakenne on tarkkaan harkittu ja perustuu valmisteluprosessin viesteihin ja linjauksiin, edellisen ohjelman ulkoiseen arviointiin sekä kansallisiin aluekehittämisen suuntaviivoihin. Lisätty lause ”<i>Hyvinvoiva ja monimuotoinen luonto luo hyvinvointia ja merkityksellisyyttä pohjois-pohjalaisten ihmisten ja yhteisöjen arkeen.</i>” kappaleeseen Liikuntälähtöisen hyvinvoinnin vahvistaminen. Ok, merkitään tiedoksi. Ohjelmassa on tuotu esiin, että luonnon monimuotoisuuden turvaamisen keskeisenä periaatteena on maanomistajien ja yhteisöjen vapaaehtoinen osallistuminen. Kappaleen 4.3.1 mittaristona on suojelualueiden/ennallistettujen alueiden määrä/pinta-alan kasvu. Ennallistetut alueet sisältävät usein myös suojelualueiden ulkopuolisia alueita. Ei aiheuta toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. OK. Lisätty lukuun 4.3.3 Vapaa-aikaa ja matkailua palvelevien alueiden vetovoima seuraava lause: ”<i>Lähialueille suuntautu-</i>
---	---

jäsenneltävän. Siinä on jätetty avaamatta lähialueille suuntautuvan päivämatkailun rooli, mikä olisi hyvä jo esille nostetun saavutettavuuden näkökulmasta sisällyttää mukaan. Myös mittaristoon olisi hyvä lisätä rekisteröityjen yöpymisten rinnalle päivämatkailun tavoittavia mittareita. Yhdistävät teemat -osiossa esitetyt Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutumien, Alueiden maakunta, Kansainvälisyys ja Turvallisuus ovat teemoina tärkeitä, mutta ovat tällä tavalla kuvattuina hyvin irrallinen osa maakuntaohjelmaa. Näiden merkitys maakuntaohjelman kokonaisuudessa ei avaudu luonnoksessa. Olisiko teemat mahdollista kytkeä tiiviimmin osaksi luvun neljä aikaisempia kehittämistavoitteita? Sisältöjen osaltahan niitä on sinne jo paikoin kappalekohtaisesti kuvattu. Seuranta ja mittarit osio avaa maakuntaohjelman rakennetta ja sen seuranta. Sen ja Ympäristöselostuksen luonnoksessa rakenteen kuvaamiseen käytetyissä termeissä on luonnoksissa vielä ristiriitaa. Maakuntaohjelman luonnoksen kehittämisteemojen, kehittämistavoitteiden ja yhdistävien teemojen sijaan ympäristöselostus avaa kappaleessa 2.1 päätavoitteet, alateemat ja läpileikkaavat teemat. Luvun 6 vaikutustenarvioinnissa ympäristöselostuksen termit ovat yhtenäiset maakuntaohjelman luonnokseen. Ympäristöselostuksen luonnos avaa lukijalle hyvin maakuntaohjelman toimintaympäristöä. Vaikutustenarviointi on selkeä ja uskottava. Kokonaisuudessaan Tyrnävän kunta toteaa maakuntaohjelman luonnoksen kokoavan monipuolisen ja maakunnan näköisen ajanmukaisen kehitysohjelman. Sen puitteissa on hyvä jatkaa alueen elinvoiman ja kilpailukyyn kehittämistä. Rakenteen moninaisuutta toivoisi paikoin vielä selkiytettävän, esimerkiksi yllä kuvatuin ehdotuksin, jotta kunnat ja muut tahot sujuvasti löytävät ohjelman kokonaisuudesta tehokkaimmat yhteydet ja pystyvät tulevallakin ohjelmakaudella maakuntaohjelman ohjaavia rahoituskanavia hyödyntämään omissa kehittämistavoitteissaan.	<i>valla päivämatkailulla on keskeinen merkitys, sillä se vahvistaa alueellista vetovoimaa ja tukee paikallista palvelutarjontaa.”</i> Mittareiden osalta asiakirjassa on tarkoituksenmukaista pitäytyä niissä mittareissa, joita käytetään Pohjois-Pohjanmaan matkailustrategiassa. Ei toimenpiteitä. Maakuntaohjelman sisällöllinen rakenne on tarkkaan harkittu ja perustuu muiden muassa nykyisen maakuntaohjelman ulkoiseen arviointiin, skenaariotyössä tunnistettuihin maakunnan kohtalonkysymyksiin, ajantasaiseen kehitys- ja tilannekuvaan, kansallisen aluekehityspäätöksen suuntaviivoihin sekä tulevaisuuskyselyn, sidosryhmähaastattelujen ja aluekierrosten viesteihin. Strategiset pääteemat on poliittisesti linjattu maakuntahallituksessa maaliskuussa 2025. Ei toimenpiteitä. OK. Tarkennetaan kappale 2.1 yhtenäiseksi kappaleen 6 kanssa. Merkitään tiedoksi.
Ylivieskan kaupunki 27.10.2025 Maakuntaohjelman päivittäminen on tarpeellista jo edellisellä vaalikaudella toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten vuoksi. Maakuntaohjelman taustalle on tehty selvitystä mm. tulevaisuuden aluerakenteesta. Toimintaympäristön	

nopean muutoksen huomaa siitä, että tulevaisuuden aluerakenne ei huomioi kaikkia jo käynnissä olevia kehityskulkuja. Esimerkiksi kaupan ja palvelujen rakenne on jo tiivistynyt entisestään ja tulee mm. asemakaavoitusten taustalle tehtyjen selvitysten perusteella entisestään tiivistymään vuoteen 2040 asti. Kaavaselvitysten perusteella Ylivieskan ympärille on muodostunut noin 80 000 asukkaan paikallismarkkina-alue kaupan palvelujen osalta, mitä selvitys ja maakuntaohjelma eivät huomioi millään tavalla. Tällä hetkellä toteutumassa olevat kaupan investoinnit alueelle vahvistavat asemaa entisestään. Kaupan ja palvelujen rakenne ohjaa myös liikennettä, jonka osalta Ylivieskan kaupunki esittää, että maakuntaliitto toteuttaisi selvityksen erityisesti tavaraliikenteen osalta (ks. toimenpide-ehdotus vuoden 2026 talousarvioon). Ylivieskan kaupan ja erityisesti verkkokaupan investointien myötä Ylivieskaan on rakentunut ja rakenteilla myös merkittäviä logistiikan investointeja, jotka vaativat liikennejärjestelyitä tulevaisuudessa. Älykkään erikoistumisen osalta maakuntaohjelman luonnoksessa on hyvin tunnistettu maakunnan erityisosaamista ja strategisia kärkiä. Ylivieskan kaupunki esittää, että tässä osiossa tunnistettaisiin paremmin erityisesti Centria-ammattikorkeakoulun toiminta-alueella TKI-toiminnan vahvat kärjet: robotiikka ja kiertotalous, joilla on merkitystä myös ns. kaksikäyttötuotteiden tuotekehityksen osalta. Lisäksi esitetään lisättäväksi klusterina erityisesti maakunnan eteläosassa vahvana näyttäytyvänä Pohjois-Suomen rakennusklusteri, mihin kuuluu varsinaisen rakennusteollisuuden lisäksi ikkuna- ja oviteollisuutta, puutaloteollisuutta ja kalusteteollisuutta. Rakentamisen matalasuhdanteesta huolimatta toiminta on edelleen vahvaa ja alalla on myös vientiteollisuutta (erityisesti teollisen pintakäsittelyn tuotteissa). Infran ja saavutettavuuden osalta esitetään tarkasteltavaksi tavoitteeksi, että maakunnassa siirrytään eurooppalaiseen raideleveyteen pääradalla rakentamalla kaksoisraide Oulu-Ylivieska uudella raideleveydellä. Toimenpide vahvistaa huoltovarmuutta. Ylivieskan kaupunki näkee maaseututaajamien uusien vetovoimaisten asumisratkaisujen selvittämisen hyvänä ja edistettävänä asiana. Ylivieskan kaupunki esittää vilkasliikenteisen kantatie 63/86 luokituksen nostamisen valtatieksi.	Pohjois-Pohjanmaan tavoitteellinen aluerakenne 2050 on poliittisesti hyväksytty huhtikuussa 2024 maakuntahallituksessa. Tavaraliikenteeseen liittyvä selvitysesitys viittaa liiton toiminta- ja taloussuunnitelmaan. Ei toimenpiteitä. Nykyisessä älykkään erikoistumisen strategiassa on mainittuna robotiikka ja kiertotalous eli ei toimenpiteitä tämän osalta. Kaksikäyttötuotteet ovat jo mainittuna maakuntaohjelmaluonnoksen tekstissä. ÄESi:n ilmasto- ja ympäristöasioiden osalta on kestävä rakentaminen eli ei toimenpiteitä. Kaksoisraide on Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelman 2040 kärkihanke. Raideleveysasia nostetaan ohjelmaluonnoksessa yleisellä tasolla esille ja edistettäväksi. Ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Lainsäädännön mukaisesti maanteiden toiminnallisen luokan muutoksista päättää Traficom, Väyläviraston tai ELY-keskuksen esityksestä. Ei toimenpiteitä.
--	--

MUUT SAADUT LAUSUNNOT

Lausunto	Vastine
Centria-ammattikorkeakoulu Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma 2026–2029 muodostaa kokonaisuuden, joka on linjassa Centria-ammattikorkeakoulun strategian 2025–2028 kanssa. Molemmat asiakirjat painottavat kestävää kasvua, osaamisen vahvistamista ja alueellista elinvoimaa monialaisen yhteistyön kautta. Maakuntaohjelman painopiste TKI-toiminnan kasvattamisessa ja koulutus- sekä osaamiskosysteemien kehittämisessä luo vahvan perustan Centrian missiolle edistää työelämässä muodostuvaan osaamiseen pohjautuvaa oppimista. Ohjelman korostama yritysvetoinen innovaatiojärjestelmä, älykkään erikoistumisen toteutus ja uusien koulutuskokonaisuuksien kehittäminen tukevat Centrian tavoitetta tuoda TKI-toiminta ja oppiminen lähemmäs aluetta ja sen elinkeinoja. Maakuntaohjelman kumppanuuslupaus on yhtenevä Centrian arvopohjan kanssa: helposti lähestyttävä, monimuotoisuutta arvostava ja rohkeasti kokeileva toimija. Centria näkee ohjelman vahvistavan yhteistä tahtotilaa, jossa korkeakoulut ja alueelliset toimijat rakentavat yhdessä kestävää ja kansainvälisesti kilpailukykyistä Pohjois-Pohjanmaata. Maakuntaohjelma on kokonaisuutena hyvin jäsennelty ja rakentuu perusteelliselle valmistelulle. Hyvin toteutettu skenaariotyö on muodostanut vakuuttavan perustan ohjelman linjauksille ja osoittaa, että maakunnassa on kykyä tarkastella tulevaisuutta vaihtoehtoisten kehityspolkujen kautta. Ohjelman tavoiteltava kehitys on jaettu selkeisiin osiin, joissa mittarit, lähtötasot ja tavoitetasot on määritelty johdonmukaisesti. Tämä tekee ohjelmasta seurattavan ja mahdollistaa vaikuttavuuden arvioinnin myös ulkopuolisille toimijoille. Tarkempia huomioita: Toimenpiteiden konkretisointi Ohjelman strategiset linjaukset ovat osuvia, mutta paikoin abstraktilla tasolla. Liitteen 1 toimenpidelistalla on informatiivinen ja tarjoaa käytännönläheisen kuvan tulevista toimista, mutta sen nostaminen näkyvämmiin osaksi päätekstiä vahvistaisi ohjelman toimeenpanokelpoisuutta. Konkretia lisäisi erityisesti yritysten ja oppilaitosten mahdollisuuksia tunnistaa, missä kohdin ne voivat kytkeytyä ohjelman toteutukseen. Vastuullisuus läpileikkaavana periaatteena Maakuntaohjelman eri osioissa esiintyy vastuullisuuteen liittyviä tavoitteita, mutta niiden yhteinen kehys voisi olla selkeämmin näkyvissä. Vastuullisuuden (sosiaalisen, taloudellisen ja ekologisen) tulisi muodostaa läpileikkaava teema, joka sitoo yhteen kestävästä kilpailukykyisestä hyvinvoinnista ja alueellisen resilienssin.	Merkittään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Merkittään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Tämä on tietoinen valinta. Maakuntaohjelma halutaan pitää strategisen tason ohjaavana asiakirjana, ja toimenpidetason asiat konkretisoidaan toimeenpanoprosessin yhteydessä. Ei aiheuta toimenpiteitä. Vastuullisuus on ohjaava periaate ohjelmaluonnoksessa. Maakuntaohjelmassa käytetään rinnan termiä ”kestävä” esim. elinvoiman, kasvun ja hyvinvoinnin määreenä. Kestävyydellä viitataan tässä ohjelmaluonnoksessa pitkäjänteisyyteen ja siihen, ettei toiminta kuluta resursseja loppuun. Se

Metsäteollisuuden jalostusaste S. 9 taulukossa metsätalouden ja puunkorjuun kasvun rinnalla metsäteollisuuden kehitys arvioidaan vähäiseksi. Tämä herättää kysymyksen siitä, jääkö maakunnan rooli pääasiassa raaka-aineen tuottajaksi ja viejäksi. Jalostusarvon nostaminen olisi tärkeä strateginen keskustelu, sillä se loisi uusia TKI- ja investointimahdollisuuksia sekä tukisi vihreää siirtymää korkeamman lisäarvon tuotteiden kautta. Datakeskusten rooli ja suhde siruosaamiseen: S. 14 mainitut datakeskukset ovat tärkeä, mutta tällä hetkellä hieman irrallinen elementti. Niiden roolia suhteessa Oulun siruosaamiskeskukseen ja laajempaan digitaaliseen infrastruktuuriin tulisi avata tarkemmin. Mikäli tavoitteena on datakeskusten sijoittuminen maakuntaan, se olisi strategisesti merkittävä viesti, joka kannattaisi ilmaista selkeästi. Teknologinen yhdentyminen (kvanttiteknologia, 5G/6G ja tekoäly): S. 15 kuvattu teknologioiden yhdistyminen on kunnianhimoinen ja suuntaa antava tavoite, mutta sen käytännön toteutus jää avoimeksi. Olisi hyödyllistä kuvata lyhyesti, millaisten toimijoiden tai kehittämisalustojen kautta tämä mahdollistaminen tapahtuu – esimerkiksi korkeakoulujen, tutkimuslaitosten ja yritysten yhteisten innovaatioekosysteemien kautta. Yhteenvetona Centria-ammattikorkeakoulu pitää maakuntaohjelmaa johdonmukaisena ja tulevaisuuteen suuntaavana kokonaisuutena, joka tunnistaa alueen potentiaalin TKI-toiminnassa, osaamisen kehittämisessä ja vihreässä siirtymässä. Ohjelman seuraava kehitysaskel olisi vahvistaa konkretiaa ja tehdä näkyväksi, miten eri toimijat – koulutusorganisaatiot mukaan lukien – voivat kytkeytyä tavoitteiden toimeenpanoon.	sisältää tässä ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kestävyiden ulottuvuudet. Ei aiheuta toimenpiteitä. Taulukon tiedot kuvaavat toimialojen työpaikkamäärien kehitystä, eivät tuotannon arvoa tai jalostusastetta. Metsäteollisuuden työpaikkamäärän arvioidaan kasvavan maltillisesti tuotannon tehokkuuden ja automaation lisääntyessä, vaikka alan jalostusarvo voi samanaikaisesti nousta. Maakunnan kehittämistyössä jalostusarvon nostaminen on kuitenkin keskeinen tavoite. Metsäbiotalouteen, puupohjaisiin materiaaleihin ja kiertotalouteen liittyvät TKI- ja investointimahdollisuudet tukevat siirtymää kohti korkeamman lisäarvon ja vakaamman työllisyyden edistämistä. Tärkeä huomio. Ei ole maakuntaohjelmatasoinen asia. OK. Tarkennetaan taustoittavaa tekstiä ko. kohtaan asiakirjassa. OK. Merkitään tiedoksi.
Diakonia-ammattikorkeakoulu DIAK Ehdotamme, että ohjelmaan lisätään maininta hyvinvointialan TKI-toiminnasta ja sen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta osana maakunnan kilpailukykyä ja elinvoimaa. Diak pitää tärkeänä, että maakuntaohjelmassa korostetaan maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia. Tässä koulutustoimijoiden rooli on keskeinen. Ehdotamme, että ohjelmassa tunnistetaan myös sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnallinen yrittäjyys osana maakunnan älykästä erikoistumista.	Hyvinvointiala on Pohjois-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen painopisteal ja sisältyy ohjelmaan. Ei toimenpiteitä. OK. Ei sisällä muutosesitystä. OK. Sosiaaliset ja kulttuuriset innovaatiot on lisätty lukuun 4.1.1 Pohjois-Pohjanmaan elinkeinoelämää uudistava innovaatiojärjestelmä.

Diak on valmis osallistumaan ohjelman toimeenpanoon kumppanuuslupauksen hengessä ja tuomaan mukaan koulutuksen, TKI-toiminnan, vaikuttavuuden ja diakonisen yhteiskuntavastuun näkökulman	OK. Ei sisällä muutosesitystä.
GTK Kallioperä ja kaivostoiminta: Pohjois-Pohjanmaan maakunta on kallioperältään erittäin monimuotoinen, koska maakunta kulkee pituussuunnassa kahden geologisen pääalueen poikki. Pohjoiskoillisessa sijaitseva pääalue käsittää Suomen muinaisinta kallioperää ja sen päälle kerrostuneita nuorempia pintasyntyisiä repeämäaltaan kiviä. Etelä-lounaassa sijaitseva ja kauttaaltaan geologisesti nuorempi pääalue käsittää tulivuoriperäisiä ja muita pintasyntyisiä kiviä sekä näitä leikkaavia nuorempia graniitteja. Erilaiset malmit syntyvät erilaisissa geologisissa synty-ympäristöissä, ja siten nämä seikat tarkoittavat, että maakunnan alueen kallioperässä on korkeaa potentiaalia monien erityyppisten taloudellisten mineraaliesiintymien (eli malmien) synnylle. Monet näistä esiintymistä sisältävät EU:n määrittelemiä kriittisiä raaka-aineita (CRM). EU:n kriittisten raaka-aineiden asetus CRMA asettaa Suomeakin koskevia tavoitteita raaka-aineiden louhinnalle ja jalostukselle. Vanhemmalla pääalueella esiintyviin vihreäkivijaksoihin liittyy korkeaa mineraalipotentiaalia mm. kulta-, sinkki-lyijy-hopea (VMS) ja nikkeli-kupari-esiintymille. Maakunnan alueella sijaitseva Oijärven vihreäkivijakso on aktiivisen kullannetsinnän kohteena Kuusamon alueella sijaitsee pintasyntyisiä kivilajeja, kuten hiekkakiviä ja tulivuoriperäisiä kiviä, joihin liittyy mineraalipotentiaalia kupari- sekä kulta-koboltti esiintymille. Lisäksi tähän repeämävaiheeseen liittyy merkittävää platina-, palladium-, sekä kupari-nikkeli potentiaalia (esim. Näränkäväära Kuusamon eteläpuolella). Nuorempi pääalue koostuu pääosin merenpohjan kerrostumista sekä näitä halkovista laajoista tulivuorista ja niiden juuriosista, jotka ovat myöhemmässä laattatektonisessa törmäyksessä nousseet esille maan pinnalle. Näihin meren alla syntyneisiin tulivuoriperäisiin kiviin liittyy erittäin merkittävää mineraalipotentiaalia kupari-sinkki-lyijy-kulta-hopea (ja CRM) malmeille. Pyhäsalmen kaivos louhi tällaista malmia sulkemiseensa asti 2025. Alue on aktiivisen malminetsinnän kohteena. Nuoremman ja vanhemman kallioperän pääalueen väliin jäävä ”Raahe-Laatokka vyöhyke” on koko Suomen mittakaavassa merkittävä mineraalipotentiaalinen alue. Kyseiseltä alueelta tunnetaan useita EU:n kriittisten ja -strategisten raaka-aineiden listalta löytyvien metallien esiintymiä kuten nikkeli, kupari, grafiitti ja pienissä määrin myös koboltti; skandiumia sisältävä yksittäinen tunnettu esiintymä sijaitsee Rautalammella. Maakunnan alueella on huomattava määrä kaivostoimintaan tähtäävää aktiivista malminetsintää: malminetsintälupa-alueita on 102 kappaletta ja malminetsintävarausalueita on 19 kpl. Oulun yliopiston vaikutus alueen osaajien kouluttajana on merkittävä. Oulu Mining School on tärkeä toimija Pohjois-Suomen kaivannaissektorille, ja voinee toimia keskuksena mineraalisektorin klustereiden muodostamisessa. Malminetsintä ja kaivostoiminta voivat olla myös merkittäviä työllistäjiä maakunnan alueella. Yhden kaivoksen työllisyysvaikutus voi olla huomattava, jopa 250–1200 henkilötyövuotta vuositasona.	OK. Tärkeää taustatietoa. Ei sisällä muutosesityksiä, ei aiheuta toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Tärkeää taustainformaatiota. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesitystä, merkitään tiedoksi.

Pohjavesialueet: Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen mukaan Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsee 27 riskipohjavesialuetta ja 33 selvityskohdetta, joista tarvitaan lisää tietoa. Pohjavesimuodostumien määrällisen ja kemiallisen tilan todetaan olevan hyvä. Ympäristöselostuksessa kerrotaan maakunnan kiviainesvarojen olevan suuret, mutta ongelmana on kiviainesesiintymien epätasainen jakaantuminen, ja koska sora- ja hiekka-alueet ovat usein tärkeitä pohjavesialueita, aiheuttaa se ristiriitatilanteita maankäytön suunnittelussa. Ympäristöselostuksen mukaan suurimman riskin pohjavesien tilalle aiheuttavat liikenne, tienpito ja kuljetukset, asutus ja maankäyttö, maa-ainesten otto, pilaantuneet maa-alueet sekä maa- ja metsätalous. Pohjois-Pohjanmaalla Kanta-Oulua lukuun ottamatta kaikki yhdyskuntien käyttämä vesi on pohjavettä. GTK toteuttaa vuosina 2025–2027 EAKR OUVETUR-projektin, jossa kehitetään Oulun kaupungin vedenhankintaa. Pohjaveteen perustuvat vesihuoltoratkaisut edistävät ja turvaavat puhtaan veden riittävyyttä ja maankäytön suunnittelussa tarvitaan yleisesti pohjavesialueisiin liittyviä selvityksiä. Pohjois-Pohjanmaan alueelta on tehty asiakaskohtaisesti suunniteltuja pohjavesialueiden rakenneselvityksiä yhteistyössä GTK:n, ELY-keskuksen, kuntien ja vesihuoltolaitosten kesken. Pohjois-Pohjanmaan alueella on vedenhankintaan soveltuvia pohjavesialueita, joissa selvityksiä ei ole vielä tehty. Huolto- ja toimintavarmuuden takaamiseksi tietopohjaa potentiaalisista varavesilähteistä tulee lisätä. GTK esittää, että rakenneselvityksien tekemistä pyritään organisaatioiden välisellä yhteistyöllä jatkamaan tärkeimmiksi koetuissa kohteissa. Pohjaveteen perustuvat luonnonmukaiset vesihuoltoratkaisut ovat oikein toteutettuna energiatehokkaita ja auttavat vähentämään ilmastopäästöjä. Happamat sulfaattimaat: Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa esiintyy huomattavan paljon happamia sulfaattimaita, jotka vaikuttavat vesiluonnon monimuotoisuuteen ja tilaan alueella. Sulfaattimaiden aiheuttama vesistöjen happamoituminen on yleisesti tunnettu ympäristöuhka. GTK toteaa, että sulfaattimaat aiheuttavat haasteita myös rakentamisessa. Happamien sulfaattimaiden strategiassa (MMM ja YM 2011) mainitaan, että sulfaattimaat tulee ottaa huomioon kaikessa maankäytössä. Rakentamisessa sulfaattimaat aiheuttavat ympäristöhaittojen lisäksi ongelmia itse rakentamisessa ja voivat lisätä rakentamisen kustannuksia merkittävästi. Sulfaattimaihin liittyviä ongelmia ovat muun muassa teräs- ja betonirakenteiden syöpyminen happamassa ympäristössä, mikrobiologinen korroosioriski ja huonot geotekniset ominaisuudet. Tyypillisiä toimia sulfaattimailla ovat erilaiset stabiloinnit, läjitettyjen massojen kalkitukset/peitot ja massanvaihdot. Turvemaat: Soiden ja turvemaiden osuus on puolet Pohjois-Pohjanmaan maapinta-alasta, ja turvetuotannolla on ollut suuri merkitys maakunnan energiatuotannossa. GTK katsoo, että turvetuotannon huomattavasti vähentyessä on kuitenkin huolehdittava, että huoltovarmuuden kannalta tuotantovalmiutta jää riittävästi maakuntaan. Tuotannosta poistuneiden turvemaiden jälkikäytössä voidaan maa- ja metsätalouden lisäksi käyttää vapautuvaa maa-aluetta myös mm. aurinko- ja tuulivoimahankkeisiin.	Ei muutosesitystä, merkitään tiedoksi. Lisätty <i>Ympäristöselostuksen</i> lukuun 3.1 Nykytilan kuvaus ” GTK toteuttaa vuosina 2025–2027 EAKR OUVETUR-projektin, jossa kehitetään Oulun kaupungin vedenhankintaa. Pohjaveteen perustuvat vesihuoltoratkaisut edistävät ja turvaavat puhtaan veden riittävyyttä ja maankäytön suunnittelussa tarvitaan yleisesti pohjavesialueisiin liittyviä selvityksiä. OK. Tärkeä nosto. On kuitenkin liian yksityiskohtainen maakuntaohjelman tasolle. Ei aiheuta toimenpiteitä. OK. Täydennetään ympäristöselostusta kohtaan 3.1 Nykytilan kuvaus lauseella; ” <i>Pohjois-Pohjanmaalla esiintyy runsaasti happamia sulfaattimaita, jotka heikentävät vesiluonnon tilaa ja aiheuttavat merkittäviä haasteita rakentamisessa. Ne voivat happamoittaa vesistöjä, syövyttää rakenteita, lisätä korroosioriskiä ja vaikeuttaa maaperän teknistä käyttöä. Sulfaattimaat tulee huomioida kaikessa maankäytössä, ja niiden hallintaan käytetään stabilointia, kalkitusta, peittämistä ja massanvaihtoa</i>” Ei sisällä varsinaista muutosesitystä. Ei aiheuta toimenpiteitä.
---	--

Turvemaiden ennallistaminen koskee sekä ojitettuja soita että entisiä tuotantoalueita. Ojia tukkimalla voidaan vajaan tuottoisia suometsiä saada palautumaan kasvillisuudeltaan ja vesitaloudeltaan lähemmäksi alkuperäistä. Käytöstä poistuneilla tuotantoalueilla voidaan pumppaamalla ja patoamalla nostaa vedenpintaa ja näin edistää kosteikon syntymistä. Turvealue voidaan myös uudelleen kasvittaa esim. rahkasammalella, pajulla tai osmankäämillä. Kullekin alueelle parhaiten soveltuva ennallistamiskeino riippuu paikallisista olosuhteista. Turvemaiden ennallistaminen edistää myös hiilen si-dontaa ja näin parantaa maakunnan hiilitasapainoa. Eri ennallistamismuotojen hiilensidontapotentiaali on parhaillaan aktiivisen tutkimuksen kohteena.	Tärkeää taustatietoa. Ei muutosesitystä, merkitään tiedoksi.
Haapaveden-Siikalatvan seutukunnan kehittämiskeskus Laadittu luonnos maakuntaohjelmaksi on monipuolinen ja sisällöltään kattava. Edellisen, vielä voimassa olevan maakun-taohjelman aikana, tapahtui ympäröivässä maailmassa ja olosuhteissa, joissa toimimme, suuria muutoksia ja siksi uusi ohjelma-asiakirja on syystäkin muuttunut paljon edeltäjästään. Ohjelma pyrkii vastaamaan muuttuvan maailman haas-teisiin. Kuvaavaa kuitenkin on, että maailma muuttuu nyt niin nopeasti, että ohjelman laatimisen alkuvaiheessa laaditut vaihtoehtoiset skenaariot tuntuvat jo nyt osittain vanhentuneilta, eivätkä vastaa kaikilta osin enää tämän päivän käsitys-tämme. Näin turbulentissa ympäristössä maakuntaohjelman laatiminen neljäksi vuodeksikin on haastavaa. Mahdollista välitarkastelua voisi siksi harkita. Maakuntaohjelman otsikko ja visio pitävät sisällään tärkeitä asioita, mutta ilmaisultaan ohjelman visio ”<i>Pohjois-Pohjan-maa on pohjoisen hyvinvoinnin, kasvun ja turvallisuuden rakentaja</i>” on aika lattea ja itsestään selvä. Jos ajatellaan, että vision tulisi olla energisoiva ja innostava, tätä muotoilua ei sellaisena voi pitää. Vision arvoperusta on kuitenkin kirjoitettu hyvin. Itse asiassa viimeinen kappale ”<i>Olemme pohjoisen yhteistyön, rohkean uudistumisen ja kulttuurisesti vahvan iden-titeetin maakunta, jossa kansainvälinen vuorovaikutus on voimavara. Maakunnan eri osien vahvuudet täydentävät toi-siaan. Suuri maakunta on vetänyt yhtä köyhtä ja onnistunut luomaan pohjoista hyvinvointia, kasvua ja turvallisuutta</i>” sisältää energisoivan vision elementtejä. Luvun 3.2. Väestö ja työpaikkatavoitteet johdannossa mainitaan erikseen vain kaksi toimialaa, energiantensiivinen vih-reä teollisuus ja maatalous. Onko ajatuksena, että nämä erityisesti ovat ohjelmakauden kasvun aloja? Maatalouden saama huomio ilahduttaa, mutta ehkä tarkastelussa tässä kohtaa voisi nostaa esille useampiakin tulevaisuuden kasvun aloja. Varmaankin ensimmäisen kerran maakuntaohjelmien historiassa ohjelman asettama väestötavoite on pienempi kuin Tilastokeskuksen trendiennuste. Tämä on kuitenkin hyvin perusteltu. Työpaikkatavoitteissa työllisyysasteen tavoitteeksi asetetaan yli 78 % ja työttömyysasteessa alle 8 %. Näitä tavoitteita voi jopa pitää aika varovaisina ottaen huomioon suuret haasteet, joita meillä on edessämme. Pohjois-Pohjanmaan vah-vuutta nuoren väestön maakuntana ei ohjelmassa enää juuri lainkaan nosteta esille. Väestörakenne vaikuttaa em. nu-meraaliin tavoitteisiin. Toimialakohtaiset muutoksen ajurit on hyvin kuvattu.	OK. Ei sisällä varsinaisia muutosesityksiä. Maakuntaohjelmaa voidaan päivittää ohjelmakauden aikana, jotta se tukee maa-kunnan kehittämistä myös uuden EU-ohjelmakauden tavoit-teiden ja painotusten mukaisesti. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Vision pohjana on maa-kuntaohjelman 2021–2025 visio, jota on päivitetty muuttu-neen toimintaympäristön ja erityisesti aluetilaisuuksien viestien perusteella. Visio on kunnianhimoinen ja sen saa-vuttaminen vaatii uudenlaista lähestymistapaa. Ko. luvussa on kerrottu maakunnan skenaariotyöstä ja eri-tyisesti <i>Euroopan renessanssi</i> -skenaariosta, joka toimii oh-jaavana tulevaisuuskuvana väestö- ja työpaikkatavoitteessa. Ei toimenpiteitä. Ei muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Nuorten maakun-nan idea nostetaan ohjelmaluonnoksessa monelta kannalta esille esimerkiksi sitoutumisena Pohjois-Pohjanmaan lasten ja nuorten hyvän kasvun visioon 2030 ja sen toimeenpa-noon.

Maakuntaohjelmaluonnoksen toimintalinjat ovat monipuoliset ja niiden sisältö käytännönläheisesti kuvattu. Toimintalinjojen mittareina olevat tavoitetasot on ainakin tässä vaiheessa usein määriteltä vain sanalla kasvava. Ilmeisesti tarkkaa määrällistä tavoitetta ei aseteta, mutta olisi hyvä paremmin perustella, miksi niin ei tehdä. Toimintalinjan 4.1.1. alussa kuvataan ehkä tarpeettoman laajasti nykyistä, kauden 2021–2025, älykkään erikoistumisen strategiaa. Vahvistuvina ja vahvistettavina toimialoina mainittujen lista on varsin kattava. Kuitenkin Pohjois-Pohjanmaan liitto itse uutisoi syyskuussa, että suhdanneaineistoissa positiivisimmaksi esimerkiksi on kivunnut puu- ja huonekaluteollisuus. Ainakin puurakennusteollisuus olisi syytä mainita maakuntaohjelman vahvistuvana toimialana. On hyvä, että toimintalinjalla 4.1.3., joka koskee koulutusta ja osaamista, kiinnitetään huomiota työmarkkinoiden voimakkaaseen segregatioon ja esitetään määrällinen tavoite siihen vaikuttamiseksi. Tekstissä aiheellisesti nostetaan esille vaihtoehtoisten koulutusreittien tukeminen. Tässä yhteydessä voisi nostaa esille myös vaihtoehtoiset oppimisympäristöt, joista tärkeimpänä yrityksissä tapahtuva käytännönläheinen oppiminen. Koulutuksen ja yrityselämän elävän vuorovaikutuksen roolia ei voi liikaa korostaa. Osaamisen ekosysteemien kuvauksessa saa käsityksen, että kyse on etenkin oppilaitosten välisestä yhteistyöstä, mutta on tärkeää huomioida myös yritysten ja kuntien rooli osaamisen ekosysteemissä. Osaaminen ei ole vain oppilaitoksissa olevaa osaamista. Toisaalta koulutustaso ja osaamistaso eivät välttämättä ole samoja asioita. Koulutuksen resurssien on oltava riittävät, jotta osaamista syntyy. Esim. peruskoulusta valmistuvien lukutaidon on viime vuosina todettu heikentyneen. Perustaitojen on oltava kunnossa, jotta niiden päälle voidaan rakentaa vahvaa osaamista. On hyvä, että osaajien saatavuutta kuvaavassa tekstissä mainitaan erikseen koulutuksen toimipaikkojen vähenemisen aiheuttamat haasteet Oulun eteläpuolisella alueella. Samoin ohjelma-asiakirjassa aiheellisesti ja aivan oikein kuvaillaan taustaltaan monipuolistuvien opiskelijoiden ja työntekijöiden aiheuttamia vastaanottamisen ongelmia ja niihin ratkaisujen hakemista kuten mm. suomen kielen opetuksen kasvavaa tarvetta. Osaaja- ja työvoimapula rajoittavat merkittävästi yritysten kehittymistä maakunnassamme ja siihen ainoa ratkaisu lienee kyky vastaanottaa ulkomaalaistaustaista työvoimaa. Siihen haettavat ratkaisut on sisällytetty ohjelmaan. Toimintalinjalla 4.1.5. kiinnitetään aiheellisesti huomiota mikro- ja pk-yritysten suureen rooliin maakuntamme yritysten joukossa, ja pk-yritysten määrän vähenemiseen huolenaiheena. Pienten yritysten kasvun ja viennin avausten tukemisessa riittää tärkeää työmaata. Tekstissä sanotaan, että Pohjois-Pohjanmaalla ei ole aktiivisia kaivoshankkeita. Tutkimus- ja selvitysvaiheessa olevia kaivoshankkeita kuitenkin on, mm. Kupukan Grafiitti Siikalatvalla.	OK. Maakuntaohjelman kolme strategista kehittämisteemaa sisältävät kehittämistavoitteita, joille on määriteltä yksi tai kaksi mittaria. Mittarit voivat olla tilastollisia, toimenpideperustaisia tai laadullisia, ja niille on asetettu lähtötaso ja tavoitetaso ohjelmakaudelle. Kaikille tavoitteille ei ole tarkkaa mittaria, mutta niidenkin etenemistä seurataan asiantuntija-arvioiden, sidosryhmäpalautteen ja muun laadullisen tiedon avulla. OK. Lisätty puurakennusteollisuus esityksen mukaisesti alateeman 4.1.1. yhteyteen. OK. Tärkeitä huomioita. Lisätään ko. kohtaan täydentävä lause ”<i>Myös vaihtoehtoisia oppimisympäristöjä tulee kehittää, joista tärkeimpänä yrityksissä tapahtuva käytännönläheinen oppiminen.</i>” OK, lisätään lukutaito lukuun 4.2.1. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. OK. Lisätään alateeman 4.1.5. yhteyteen lause ”<i>Tutkimus- ja selvitysvaiheessa olevia kaivoshankkeita maakunnassa kuitenkin on.</i>”
---	--

Toimintalinjalla 4.2.1 Yhteisöllisyyden ja luottamuksen vahvistuminen resilienssin ja kokonaisturvallisuuden perustana tuomme esiin huolestamme kulttuurin tuen keskittymisestä maassamme Etelä-Suomeen. Maakunnallinen ja kunnallinen identiteetti syntyy tarinoista, kulttuurista, kohtaamisista ja oman alueen kulttuurin, taiteen ja kulttuuriperinnön näkyväksi tekemisestä. Tämä tulee huomioida sekä alueellisessa rahoituksessa että valtakunnan tasolla tehtävässä edunvalvontatyössä kulttuurin ja taiteen rahoituksen saamisessa myös Helsingin ulkopuoliseen Suomeen. Työelämän kehittämisen toimintalinjalla 4.2.2. hybridityömallista työpaikoilla puhutaan yksinomaan myönteisenä ilmiönä. Eduistaan huolimatta samalla tulisi kuitenkin nostaa esille hybridityön aiheuttamat haasteet työn ja vapaa-ajan erottamiselle, työn johtamiselle ja esimiestyölle sekä työyhteisöjen sosiaaliselle koheesiolle. Hybridityö tässä laajuudessa on vielä varsin tuore ilmiö ja tulevan maakuntaohjelmakauden aikana alamme todennäköisesti saada kokemusta siitä, mitä sen yleistymisen merkitsee työelämän, työn tuottavuuden ja työhyvinvoinnin kannalta. Yksi keino vastata työvoima- ja osaajapulaan on työurien pidentäminen. Tämän edellyttämät uudet ratkaisut eivät nouse ohjelma-asiakirjassa selkeästi esille. Ruokaturva sekä oma voimakas ja kehittyvä maatalous nostetaan ohjelmaluonnoksessa omana toimintalinjanaan näkyvästi esille. Tämä on tervetullutta vahvassa maatalousmaakunnassamme. Elintarvikealan koulutus on edelleen maakunnassamme vähäistä ja ponnisteluja sen vahvistamiseksi ei ole syytä unohtaa. Hankinnoissa on syytä korostaa lähiruuan ja kotimaisen ruuan roolia. Toimintalinjan 4.2.4. otsikkoa esitämme muutettavaksi hieman. Uusi otsikko olisi Kulttuurista, taiteesta ja liikunnasta hyvinvointia ja elinvoimaa. Toimintalinjan sisältöön esitämme huomioitavaksi seuraavia näkökulmia: Luovat alat määritelmänä on laaja kattaen taiteen, kulttuurin ja luovien alojen julkiset ja yksityiset toimijat. Luoviin aloihin lukeutuvat esim. pörssiin kirjautuneet pelialan yritykset, arkkitehtitoimistot, media, tapahtumatuottajat sekä julkiset taidelaitokset, kirjastot ja museot. Kulttuurin ja luovien alojen kehittämisessä julkisten taide- ja kulttuurilaitosten, koulutuksen ja yritysten erilaiset luonteet tulee tekstissä selventää.	Tärkeä nosto. Liittyy maakuntaliiton edunvalvontatehtävään ja Pohjois-Pohjanmaan kulttuurin kehittämisohjelmaan 2030. Otetaan huomioon niiden toimeenpanossa. Ei sisällä varsinaista muutosesitystä, ei aiheuta toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. OK. Tärkeä huomio. Lisätään teemaan 4.2.2. ko. kohtaan lause <i>”Hybridityö tässä laajuudessa on vielä varsin tuore ilmiö ja tulevan maakuntaohjelmakauden aikana alamme todennäköisesti saada kokemusta siitä, mitä sen yleistymisen merkitsee työelämän, työn tuottavuuden ja työhyvinvoinnin kannalta.”</i> Ei toimenpiteitä. Asia on kansallista politiikkaa ja maakuntaohjelmakautta pidemmän aikajänteen kysymys. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Ohjelman sisällöllinen rakenne on tarkkaan harkittu ja se perustuu laajaan osallistavaan valmisteluprosessiin sekä maakuntahallituksen poliittiseen linjaukseen. Ohjelman teeman 4.2.4 Kulttuurista ja liikunnasta hyvinvointia ja elinvoimaa kehittämistavoitteeksi on kirjattu: <i>”Jokainen kunta on kulttuurikunta. Kulttuuri vahvistaa hyvinvointia maakunnassa ja jokaisen pohjoispohjalaisen elämässä. Luovuuden ja luovan alan potentiaali on käytössä.”</i> Lisäksi ko. ohjelman kohdassa todetaan seuraavaa: <i>”Luovan alan kasvulle on Pohjois-Pohjanmaalla merkittävää potentiaalia. Alaa systemaattiselle kehittämiselle tarjoaa keinoja valtakunnallinen Luovan alan kasvustrategia. Se tulee jalkauttaa, ja laatia oma alueellinen luovan alan ja elämystalouden kehittämisohjelma.”</i> Esitys erilaisten luonteiden selventämisestä on liian yksityiskohtainen maakuntaohjelmatasolle. Selventäminen liittyy ja tapahtuu Pohjois-Pohjanmaan kulttuurin kehittämisohjelmassa 2030. Ei aiheuta toimenpiteitä.
--	--

Kulttuuri on yhteisön tapa elää, se on monikerroksinen rakennelma uskomuksia, tapoja, taitoja, perinteitä. Kulttuurin ytimessä on kieli. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa painotetaan äidinkielen ja vieraiden kielten osaamisen merkitystä, lukutaidon ja medialukutaidon merkitystä sivistyksen pohjana sekä kulttuuriperinnön tuntemisen, taiteen kokemisen ja ymmärtämisen sekä kulttuurisen harrastuneisuuden merkitystä sivistyksen pohjana. Taide on kulttuurin yksi osa-alue, jossa eri keinoin tiivistetään todellisuutta toisten nähtäväksi ja koettavaksi. Taiteen tekemiseen tarvitaan vaativia taitoja, tietoa, taitoa ja asennetta. Taiteella on itseisarvo. Se ei ole väline hyvinvointiin, resilienssiin tai osallisuuteen. Se voi tuoda myös niitä, mutta taidetta ei tule valjastaa jonkun muun tavoitteen saavuttamiseksi, koska silloin sen ydin häviää. Toimintalinjalla 4.3.1. luonnon monimuotoisuuden kohdalla mainitaan Oulujoen-lijoen vesienhoitoalueelle syntyneet alueelliset yhteistyöryhmät. Näiden jokivesistöaluekohtaisten yhteistyöverkostojen työ on saatu käyntiin ja sen vakiintumista on syytä tukea jatkossa. Myös Pyhäjoen ja Siikajoen vesistöalueilla yhteistyö on vakiintunut ja etenee virtavesien ennallistamisessa ja parantamisessa. Paikalliset vesistöt ja niiden kunto vaikuttaa alueiden vetovoimaisuuteen ja asukkaiden viihtyvyyteen ja sitä kautta myös alueiden elinvoimaan sinänsä tärkeän monimuotoisuuden edistämisen lisäksi. Tervetullut uusi toimenpidekokonaisuus on toimintalinjalla 4.3.2., joka koskee maaseututaajamien uusia vetovoimaisia asumisratkaisuja. Tämä sisältää työvoiman saamisen ja ikääntyneiden palvelujen kannalta tärkeitä, ennakkoluulottomia kehittämisen kohteita. Ohjelma-asiakirjan lopussa oleva kumppanuuslupaus keskittyy yhteistyöhengen vahvistamiseen. Epäselväksi jää, ketkä ja miten kumppanuuslupauksen antavat. Maakunnallisen yhteishengen vahvistaminen ja keskinäisen kilpailun vähentäminen on ohjelman valmistelussa selkeästi tuotu esille, mutta itse asiakirjassa teema ei vahvasti näy muualla kuin kumppanuuslupauksessa, jonka roolia tulisi hieman avata. Kaiken kaikkiaan luonnos Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaksi on hyvin valmisteltu ja se pyrkii vastaamaan näköpiirissä oleviin haasteisiin niin hyvin, kuin se tässä vaikeasti ennakoitavassa maailmantilanteessa on mahdollista.	OK. Lisätty tekstiin kohtaan 4.2.1 kansalaisten keskeisiin perustaitoihin lukutaito. OK. Ei sisällä muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Maakuntaohjelman kumppanuuslupaus on ohjelman toteuttamisen perusta ja käytännön toimintamalli, joka haastaa ohjelman toteuttajat yhteiseen tahtotilaan maakunnan kehittämiseksi, kilpailukyvyyn vahvistamiseksi ja ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnin lisäämiseksi. Ei toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi.
Kainuun liitto Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelma on asiantuntevasti laadittu, ja se vastaa hyvin toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin. Visio ja strategiset kehittämisteemat perustuvat maakunnan vahvuuksiin, kuten TKI-toimintaan. Ohjelman valmistelu on ollut hyvin vuorovaikutteista sidosryhmien kanssa. Ohjelman tavoitteille asetetut tavoitetasot ovat selkeitä, seurattavia ja hyvin valittuja. Kainuun liitto korostaa maakuntaohjelmassa esitettyä näkemystä siitä, että edunvalvontaa ja yhteistyön vahvistamista pohjoisten maakuntien kesken tulee kehittää. Pohjoisilla maakunnilla on yhteisiä tavoitteita sekä ratkottavia haasteita jatkossakin.	Merkitään tiedoksi.

Kainuun liitto pitää hyvänä, että Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman Pohjois-Pohjanmaan tavoiteltava aluerakenne 2050-yhdistelmäkartassa (kuva 4) on tunnistettu mm. rautatieyhteys Lappi-Koillismaa-Kainuu, Oulu-Kainuu liikenteen kehittämiskäytävä sekä Savon radan ja valtatie 5 käsittävä Viitoskäytävän kehittämiskäytävä. Oulu-Kainuun kehittämisskäytävä (sis. Vt 22 ja Oulu-Kainuu poikittaisrata) kattaa Kainuun ohella Pohjois-Pohjanmaalla Oulun, Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kunnat vaikutusalueineen. Viitoskäytävän kehittämiskäytävällä on keskeinen merkitys Pohjois-Pohjanmaan itäosassa, Koillismaalla. Kainuun liitto esittää harkittavaksi, että Oulu-Kainuun ja Viitoskäytävän kehittämiskäytävät nostetaan myös maakuntaohjelman ”Infran ja saavutettavuuden vahvistaminen kilpailukyyn perustana” käsittelevään Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman lukuun. Lausunnoilla olevassa Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman luonnoksen Pohjois-Pohjanmaan tavoiteltava aluerakenne 2050-yhdistelmäkartassa (kuva 4) esitettyjä Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan maakunnan rajalle ylittäviä merkintöjä ovat mm. uusi rautatieyhteys ja kehittämiskäytävä. Kainuun liitto esittää teknisenä korjauksena maakuntaohjelmaa muutettavaksi siten, että edellä mainitut maakuntarajat ylittävät merkinnät rajoittuvat vain Pohjois-Pohjanmaan maakunnan aluerakenteen alueelle.	Pohjois-Pohjanmaan tavoiteltava aluerakenne 2050-aineisto on yksi maakuntaohjelman tausta-aineistoista. Maakuntaohjelman taso käsitellä asioita on strateginen ja muiden muassa kehityskäytävät nostetaan esiin tarkemmalla tasolla tuoreessa Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelmassa. Pohjois-Pohjanmaan tavoiteltava aluerakenne 2050-aineistosta on päätetty maakuntahallituksessa 4/2024. Ei toimenpiteitä.
Keski-Pohjanmaan liitto (lausunto on saapunut annetun lausuntoajan jälkeen, mutta se on otettu huomioon ja käsitelty) Maakuntaohjelma 2026–2029 on eteenpäin katsova, tavoitteellinen ja siinä on huomioitu hienosti myös aluekehittämisen ja pohjoispohjalaisuus. Ohjelma on kytketty sujuvasti Euroopan sekä kansallisen tason ohjelmiin ja strategioihin. Ohjelmassa on nostettu hienosti esille myös Keski-Pohjanmaan maa kuntaohjelman tematiikkaa, esimerkiksi vihreä siirtymä, koulutuksen ja osaamisen merkitys, hyvinvointi, kokonaisturvallisuus sekä saavutettavuus. Infran ja saavutettavuuden osalta ohjelmassa on mainittu hyvin valtatie 8 lisääntyvien erikoiskuljetusten reittinä sekä satamien, pääradan ja poikittaisliikenteen merkityksen kasvaminen kuljetuksissa ja henkilöliikenteessä. Ohjelmaan on sisällytetty myös Pohjoisen Suomen yhteistyö, Pohjoisen Suomen ohjelma sekä Itä- ja Pohjois-Suomen älykkään erikoistumisen strategia. Keski-Pohjanmaan liitto kannattaa ohjelmassa mainittua Itä- ja Pohjois-Suomen yli-maakunnallisen yhteistyön vahvistamista sekä kumppanuuslupauksessa mainittua yhteistyön tehostamista pohjoisten maakuntien sekä Ruotsin ja Norjan pohjoisten alueiden kanssa. Ympäristöselostus on asiantuntevasti laadittu ja siihen ei ole lausuttavaa.	Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi.
Koulutuskuntayhtymä Brahe Osaamisen ekosysteemit & osaamista on päivettävä jatkuvasti: Nykyisen väestökehityksen, osaavan työvoiman saatavuuden turvaamisen ja pohjoisen elinvoiman säilymisen näkökulmasta Koulutuskuntayhtymä Brahe nostaa esille ensimmäisen työpaikan merkityksen toisen asteen ja korkea-asteen valmistuville. Pidetään yhdessä huoli, että alueen oppilaitoksista valmistuville nuorille ja aikuisille	Nostetut asiat sisältyvät jo ohjelmaluonnokseen. Ei aiheuta toimenpiteitä.

löytyy riittävästi oman alueen yrityksistä opintojen aikaisia työssäoppimis- ja harjoittelupaikkoja sekä lopputyöpaikkoja. Ennen kaikkea on syytä varmistaa, että oman alueen yrityksistä löytyy ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka. Tämä vaatii saumatonta yhteistyötä koulutuksen järjestäjien ja työelämän välillä. Työpaikan avulla pystymme kiinnittämään osaajat parhaiten Pohjois-Pohjanmaan alueelle. Työpaikan myötä löytyy usein uskallus investoida asuntoon ja mahdollisesti perheen perustamiseen. Elämä rakentuu ja kiinnittyy Pohjois-Pohjanmaalle, meidän maakuntaan! Toisen asteen koulutuksen varmistaminen ja kehittäminen koko maakunnan alueella on merkittävässä roolissa osaajasaatavuuden ja sitä kautta yritysten sijoittautumispäätösten varmistamisessa. Työpaikat ja osaajien saatavuus parantavat pito- ja vetovoimaa. Raahen seutukuntaan kahdentuu valtakunnan tasolla merkittävät teolliset puhtaan siirtymän investoinnit mm. SSAB, maa- ja merituulivoima, vety, aurinko, bio - Koulutuskeskus Brahe ja yritykset hakevat yhdessä ketteriä koulutusratkaisuita osaaja kysymyksiin. On tärkeää huolehtia koulutuksen järjestäjien kyvystä vastata alueen yritysten ja elinkeinoelämän osaajatarpeisiin ja TKI-toimintaan ja tässä ammatillisen koulutuksen järjestäjien kehittämis- ja investointihankkeilla on merkittävä rooli. Koulutuskuntayhtymä Brahe pitää tärkeänä jatkuvan oppimisen koulutusmahdollisuuksien kehittämistä mm. alanvaihtajien, työttömien työnhakijoiden ja vieraskielisten osaajien näkökulmasta. Tulevaisuuden yhä nopeammin muuttuvassa työelämässä korostuu moniosaaminen, muutosjoustavuus sekä osaamisidentiteetti. Jatkuvan oppimisen merkitys korostuu ja on tärkeä luoda koulutusjärjestelmässä matalan kynnyksen koulutusmahdollisuuksia oman osaamisen uranaikaiseen päivittämiseen/ uudelleen kouluttautumiseen. Avainasemassa on koulutuksen järjestäjien, työllisyysalueiden ja yritysten jatkuva vuoropuhelu ja uudenlaiset toimintamallit entistä ketterämpien ja nopeampien työllistymistulosten löytämiseksi, sillä Pohjois-Pohjanmaan alueella nuorten ja pitkäaikaistyöttömien määrä on korkea. Yhtä merkittävässä roolissa on vieraskielisten osaajien sitouttaminen riittävän suomen kielen taidon ja koulutuksen kautta työelämään. Osaamista on päivitettävä jatkuvasti: Yhä nopeammin muuttuvan työelämän ja osaajatarpeiden myötä koulutuksen järjestäjien ja työelämän vuoropuheluun on tärkeä panostaa kaikin keinoin. Koulutuskuntayhtymä Brahe näkee opetushenkilöstön ajantasaisen työelämäosaamisen erittäin merkityksellisenä esim. työpaikkaohjauksen uudenlaisten toimintamallien sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön työelämäjaksojen kautta, jolloin investointi- ja kehittämishankkeet tukevat merkittäväällä tavalla koulutuksen järjestäjien kykyä vastata tulevaisuuden työelämän osaajatarpeisiin. Koulutuskuntayhtymä Brahellä on vahva tahtotila olla rakentamassa edelleen erilaisia osaamisen ekosysteemejä alueellisesti, maakuntatasoisesti ja valtakunnallisesti mm. Monikampus-mallia edelleen kehittämällä.	Nostetut asiat sisältyvät jo ohjelmaluonnokseen. Ei aiheuta toimenpiteitä. Tärkeitä nostoja ja huomioita. Teemat sisältyvät lukuun 4.1.3 Koulutuksen ja osaamisen ekosysteemin kehittäminen ja osaajien saatavuus. Tärkeitä nostoja. Kuitenkin liian yksityiskohtaisia maakuntaohjelmatasoisen asiakirjaan. Ei aiheuta toimenpiteitä. OK. Asia sisältyy ekosysteemiajatteluun. Ei toimenpiteitä.
--	--

Koulutuskuntayhtymä Brahe pitää tärkeänä maakuntaohjelman nostaja kulttuurin ja luovien alojen merkityksestä aluekehittämisessä, hyvinvoinnissa sekä alueen veto- ja pitovoiman kehittämiseksi. Myös kulttuurialan koulutuksen ja siihen liittyvien kehittämis- ja investointihankkeiden merkitys on tärkeä. Samaten pidämme tärkeänä nostaja luonnonvara-alojen ja maatalouden osalta, jotka ovat merkittävä osa huoltovarmuutta, Pohjois-Pohjanmaan elinkeinorakennetta sekä mahdollistaa innovatiivisia puhtaan siirtymän ratkaisuja. Myös luonnonvara-alojen koulutuksen ja siihen liittyvien kehittämis- ja investointihankkeiden merkitys on tärkeä. Koulutuskuntayhtymä Brahe on sitoutunut BraVe-vetytaitokeskuksen edistämiseen myös tulevilla maakuntaohjelman strategiakaudella, jossa painotutaan vedyn ja muiden kaasujen valmistukseen, siirtoon ja kuljetukseen keskittyvän oppimisympäristön ja opintokokonaisuuksien valmisteluun ja toteutukseen. Tavoitteena on, että yritykset saavat osaajia, joita tarvitaan, kun sovelletaan hiilineutraaliin talouteen liittyviä energia ja materiaali-tehokkuutta parantavia toimintatapoja, teknologioita ja ratkaisuja. Näihin liittyvät investointi- ja kehittämiss Hankkeet tukevat merkittäväällä tavalla koulutuksen järjestäjien kykyä vastata tulevaisuuden työelämän osaajatarpeisiin. Oppilaitosten ja muiden julkisten rakennusten lämmityksen/ energian talteenotto, myös osana huoltovarmuutta. Pohjoisen vaihtelevissa ilmasto-olosuhteissa on tärkeää, että sähköntuotanto vastaa sähkönkysyntää ja Brahe on halukas osallistumaan pilottikokeiluun, jossa se toteuttaisi ensimmäisenä koulutuksen järjestäjänä Suomessa aurinkosähkön varastointia sähköakulla. Akulla pyritään tasaamaan sähkön kysynnän muutoksia ja turvaamaan omavaraisuus ja huoltovarmuus sähkön osalta. Samalla ko. ympäristö toimisi sähkö- ja automaatioalan opiskelijoiden oppimisympäristönä. Näihin liittyvät investointi- ja kehittämishankkeet tukevat merkittäväällä tavalla koulutuksen järjestäjien kykyä vastata tulevaisuuden työelämän osaajatarpeisiin. Monipaikkaosaamisen rinnalla on kehitettävä myös monipaikkatyön ja monipaikka opiskelun mahdollisuuksia. Koulutuskuntayhtymä Brahe näkee, että Pohjois-Pohjanmaan alue voi toimia Suomen edelläkävijänä monipaikkatyön ja -opiskelun kehittämisessä ja sen mahdollisuuksien hyödyntämisessä (pitkien välimatkojen maakunta). Vahvistetaan tätä infraa. Kokonaisuudessaan näemme ohjelman kattavana ja visio Pohjoisen hyvinvoinnin ja kasvun rakentajana antaa hyvän pohjan eri toimintojen kehittämiseksi.	Tärkeitä nostoja. Ei kuitenkaan sisällä varsinaisia muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. OK. Asia sisältyy ohjelmaluonnoksen lukuun 4.2.2 Työelämän kehittäminen ja työkyvyn edistäminen Pohjois-Pohjanmaalla. Ei aiheuta toimenpiteitä.
Koulutuskuntayhtymä OSAO Koulutustasomittain Luonnoksen sivulla 15 esitetään kaksi mittaria, joista ensimmäinen on koulutustasomittain. Siinä esitetään lähtötasoksi vuoden 2023 tieto. Tilastokeskus on julkaissut vuoden 2024 luvut: Pohjois-Pohjanmaan koulutustasomittain on 402,8 eli	OK. Osa mittareista ei ole kovin helposti ymmärrettäviä ja ne olisi ollut syytä avata jo tässä vaiheessa lausunnoille lä-

pyöristettynä 403 (lähde: Tilastokeskus. Väestön koulutusrakenne. 15.9.2025. https://stat.fi/tilasto/vkour). Myös vuoden 2024 tilastossa Pohjois-Pohjanmaan koulutustaso on edelleen maan kolmanneksi korkein Uudenmaan ja Pirkanmaan jälkeen. Olisiko mittarin lähde ja tämän mittarin tulkinta hyvä avata lukijalle esim. alaviitteessä? Tulkinnasta tarkemmin https://stat.fi/meta/kas/koulutustaso.html Tutkinnoista osaamisen tunnustamiseen Luonnoksen sivulla 15 todetaan: ”Nopeasti muuttuvassa työelämässä tutkinnolla hankittu osaaminen ei riitä koko työuran ajan. Koulutusjärjestelmän täytyy tukea muutosta ja antaa valmiuksia osaamisen päivittämiseen.” Nykyisen hallituksen hallitusohjelman mukaisesti uudelleen- ja täydennyskouluttautumisen mahdollisuuksia on heikennetty merkittävästi poistamalla aikuiskoulutustuki, säätämällä koulutuksen järjestäjille ei-oppivelvollisuutta koskevaan koulutukseen tiukennetut rahoitussäädökset ja päättämällä rahoitukseen alimitoitettua järjestämisluvaa sekä leikkaamalla näin ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä rahoitusta. Osaamisen ekosysteemit Luonnoksen sivulla 16 todetaan: ”Maakunnallisesti vaikuttavan koulutuksen ja osaamisen ekosysteemin kehittäminen voi olla haastavaa taloudellisesti tiukkana aikana, jolloin koulutuksen järjestäjillä on myös kilpailutilanne.” Koulutuskuntayhtymä OSAOn kokemus ja näkemys yli 10 vuoden ajalta on, että kun maakuntaan on esitetty ammatillisen koulutuksen koulutus- ja rahoitusleikkauksia, maakunnan koulutuksen järjestäjät ovat yhdistäneet voimansa ja saaneet myös maakuntaliiton edunvalvojaksi. Osaajien saatavuus Luonnoksen sivulla 16 todetaan: ”Ammatillisen koulutuksen säästöt ovat nuorisorikkaalle maakunnalle todellinen haaste.” Kuten edellä todettiin, ei-oppivelvollisten ammatillista koulutusta supistetaan järjestämisluvan ja siitä syntyvän rahoitusleikkauksen myötä. Tämä ei koske suoraan oppivelvollisuusikäisiä ammatillisen koulutuksen opiskelijoita, mikä on harvoja valopilkkuja valtion julkisten menojen säästötalkoissa. Edellä todettu ei-oppivelvollisten rahoitusleikkaukset vaikuttavat kuitenkin negatiivisesti myös oppivelvollisten koulutukseen vaikeuttaen esimerkiksi ajantasaisen oppimisen kannalta tärkeiden kone- ja laiteinvestointien hankintaa. Maakunnan ennakointityö on tiivistynyt, mutta vielä puuttuu konkreettiset esitykset esimerkiksi kohtaanto-ongelmista kärsivien osaamisalojen ratkaisemiseksi. Maakuntaliiton avoin verkkopohjainen seurantasivusto maakuntaohjelman tavoitteiden etenemisestä ja ympäristövaikutusten kuvaavista tekijöistä on hyödyllinen työkalu myös muille alueen toimijoille.	hetyssä versiossa. Mittareiden avaaminen ja lähteet tehdään maakuntaohjelmaehdotuksen liitteeksi ja liiton sivuille maakuntaohjelman seurannan yhteyteen. OK. Täydennetään ko. lausetta seuraavasti: <i>”Ammatillisen koulutuksen säästöt ovat nuorisorikkaalle maakunnalle todellinen haaste, erityisesti ei-oppivelvollisten osalta.”</i> OK. Poistetaan ko. lause kappaleesta ”Osaamisen ekosysteemit”. OK. Täydennetään sivun 16 lausetta seuraavasti: <i>”Ammatillisen koulutuksen säästöt ovat nuorisorikkaalle maakunnalle todellinen haaste, erityisesti ei-oppivelvollisten osalta.”</i> OK. Ei sisällä muutosesitystä. Otetaan huomioon muiden muassa kehitettäessä Pohjois-Pohjanmaan koulutuksen ja tutkimuksen yhteistyöryhmän sekä Pohjois-Pohjanmaan ennakointiverkoston toimintaa. OK. Liitto kehittää edelleen ko. osiota verkkosivuilla.
Metsähallitus	

Maakuntaohjelmaluonnos on kattava ja hyvin jäsennelty. Sen strategiset kehittämisteemat – kestävä kilpailukyky, alueellinen resilienssi ja laadukas elinympäristö – ovat linjassa Metsähallituksen vastuullisuus- ja ilmastotavoitteiden kanssa. Metsähallitus pitää tärkeänä, että ohjelman toimeenpanossa huomioidaan valtion maa- ja vesialueiden erityispiirteet. Ympäristöselostuksessa on tunnistettu valtakunnalliset ja alueelliset ympäristötavoitteet. Metsähallitus suosittelee täydentämään nykytilan arviota metsätalouden luonnonhoitotyön osalta. Metsähallituksen ilmasto-ohjelma 2025–2030 tukee maakuntaohjelman tavoitteita hiilineutraaliuden ja luonnon monimuotoisuuden osalta. Valtion alueiden hoito, ennallistaminen ja ekologisen verkoston vahvistaminen ovat keskeisiä toimenpiteitä. Metsähallitus tukee ohjelman painotuksia bio- ja kiertotalouden edistämisessä. Metsähallituksen kunnostushankkeet ja luonnonvarojen kestävä käyttö vahvistavat alueellista kestävyyttä ja tukevat ohjelman tavoitteita. Maakuntaohjelman luonnoksessa kulttuuri ja liikunta on tunnistettu keskeisiksi hyvinvointiin vaikuttaviksi tekijöiksi. On tärkeää, että ohjelmassa korostetaan myös luonnon merkitystä ihmisten fyysiselle ja psyykkiselle hyvinvoinnille. Luonto tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia lähiruoan hankkimiseen (kala, riista, marjat, sienet), palautumiseen, liikkumiseen ja elämykselliseen kokemukseen, ja sen vaikutukset terveyteen ja elämänlaatuun ovat laajasti tutkittuja ja tunnistettuja. Valtion omistamat maat muodostavat merkittäviä lähivirkistyskohteita, jotka ovat helposti saavutettavissa ja tarjoavat matalan kynnyksen mahdollisuuksia luonnossa liikkumiseen. Näiden alueiden roolia hyvinvoinnin edistäjinä tulisi vahvistaa ohjelmassa, ja niiden saavutettavuuden, palvelurakenteiden ja monikäyttöisyyden kehittämistä tulisi tukea osana alueellista hyvinvointityötä. Maakuntaohjelman luonnoksessa ruoan tuotannon osalta korostuvat peruna, liha ja maito. On tärkeää, että ohjelmassa tunnistetaan myös vesistöjen rooli alueellisessa ruokaturvassa ja luonnonvarojen kestävässä hyödyntämisessä. Paikallisen kalan saatavuuden turvaaminen edellyttää vesistöjen tilan huomioimista ja ravinnekuormituksen vähentämistä, mikä tukee sekä ekologista että taloudellista kestävyyttä. Kalatalouden kehittäminen voi samalla edistää vesistöjen hoitoa ja luoda uusia työpaikkoja alueelle. Lisäksi vesistömatkailu on jäänyt ohjelmassa vähälle huomiolle. Pohjois-Pohjanmaan vesistöt tarjoavat merkittäviä mahdollisuuksia matkailun monipuolistamiseen, erityisesti luonto- ja elämysmatkailun näkökulmasta. Matkailukeskusten ohella tulisi tunnistaa ja kehittää myös pienempiä, paikallisia matkailukohteita, jotka hyödyntävät vesistöjen vetovoimaa ja tukevat alueellista elinvoimaa.	OK, merkitään tiedoksi. Ok. Lisätty lause Ympäristöselostuksen lukuun 3.1 Nykytilan kuvaus ” <i>Metsähallituksen ilmasto-ohjelma 2025–2030 tukee maakuntaohjelman tavoitteita hiilineutraaliuden ja luonnon monimuotoisuuden osalta. Valtion alueiden hoito, ennallistaminen ja ekologisen verkoston vahvistaminen ovat ohjelman keskeisiä toimenpiteitä.</i> ” OK, merkitään tiedoksi. OK. Lisätty lause ” <i>Hyvinvoiva ja monimuotoinen luonto luo hyvinvointia ja merkityksellisyyttä pohjoispohjalaisten ihmisten ja yhteisöjen arkeen.</i> ” kappaleeseen Liikuntalähtöisen hyvinvoinnin vahvistaminen. Lisätty myös: ” <i>Luonnon, eri liikuntamuotojen ja kulttuurin ja taiteen yhdisteleminen luo uudenlaisia osallistumisen mahdollisuuksia ja hyvinvoinnin edistämisen tapoja.</i> ” Tärkeä nosto. Otetaan huomioon ohjelman toimeenpanon yhteydessä. Ei toimenpiteitä. OK. Lisätty lukuun 4.2.5 Omavaraisuuden ja ruokaturvan vahvistaminen seuraava lause: ” <i>Myös vesistöillä on merkittävä rooli alueellisessa ruokaturvassa ja luonnonvarojen kestävässä hyödyntämisessä.</i> ” OK. lisätty lukuun 4.3.3 Vapaa-aikaa ja matkailua palvelevien alueiden vetovoima seuraava lause: ” <i>Matkailu perustuu edelleen vahvasti luontoon ja sen tarjoamiin mahdollisuuksiin, kuten elämyksellisiin luontokokemuksiin sekä vesistöihin kytkeytyviin matkailumuotoihin.</i> ”
---	--

Ohjelman linjaukset yritysmuotoisuuden lisäämisestä ja pk-yritysten toimintaedellytysten parantamisesta ovat kannattavia. Metsähallitus ehdottaa, että ohjelmassa tunnistetaan sen rooli luontomatkailun mahdollistajana, matkailukeskusten kehittäjänä ja kuntien kumppanina, erityisesti palvelutarjonnan monipuolistamisen ja työvoiman pysyvyyden näkökulmasta. Ohjelman painotus monipaikkaiseen ja paikkariippumattomaan arkeen tukee Metsähallituksen tonttitarjontaa ja matkailukeskusten kehittämistä. Metsähallitus korostaa alemman tieverkon merkitystä metsätalouden ja matkailun saavutettavuuden kannalta. Lisäksi ohjelmassa tulisi vahvemmin tuoda esiin Metsähallituksen rooli kaavoituksessa ja kuntayhteistyössä. Metsähallitus kannattaa maakuntaohjelman linjausta, jossa uusiutuva energia nähdään keskeisenä osana alueen elinvoimaa ja vihreää siirtymää. Pohjois-Pohjanmaan asema uusiutuvan energian tuotantoalueena tukee sekä kansallisia ilmastotavoitteita että alueellista kilpailukykyä. Tuulivoiman kapasiteetin kasvattaminen on perusteltua, ja ohjelman tavoite kestävästi kasvavasta tuotannosta tukee energiasiirtymää. Erityisesti merituulivoiman kehittäminen avaa uusia mahdollisuuksia maakunnalle. Aurinkovoiman teollisen mittakaavan rakentamisen yleistymisen on myönteinen kehityssuunta, joka monipuolistaa energiapalettia ja vahvistaa alueellista omavaraisuutta. Uusiutuvan energian arvoketjut, kuten vetytalous, tarjoavat merkittävää aluetaloudellista potentiaalia, ja niiden kehittämistä tulee tukea määrätietoisesti. Maakunnan ilmastotiekartan toteuttaminen ja kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen ovat Metsähallituksen näkemyksen mukaan kannatettavia tavoitteita, joissa uusiutuva energia on keskeinen keino. On toivottavaa, että puolustusvoimien aluevalvontalinjaukset mahdollistaisivat uusiutuvan energian kehittämisen koko maakunnan alueella. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on kiitettävästi nostettu maakuntaohjelman yhdeksi tavoitteeksi. Luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen on nähty yhtenä maakunnan menestystekijänä, johon on panostettava. Se voisi olla myös läpileikkaava tai yhdistävä teema moninaisten kytkentöjensä vuoksi. Ohjelmassa voisi näkyä läpäisevänä ajatuksena luonnon monimuotoisuuden yhä vahvemmin ymmärretty merkitys hyvinvoinnin ja toimeentulon turvaamisessa sekä ilmastomuutokseen sopeutumisessa ja sen ehkäisemisessä. Esimerkiksi kokonaisturvallisuutta ja kriisivalmiutta vahvistaa myös yksilötason resilienssi, johon monimuotoisella luontoympäristöllä tiedetään olevan vahvistava vaikutus. Ilmastomuutoksen ja luontokadon kaksoisongelmaan olisi haettava mahdollisuuksien mukaan yhteisiä ratkaisuja kansainvälisen luontopaneeli IPBESin ja hallitustenvälisen ilmastomuutospaneeli IPCC:n suositusten mukaisesti.	OK. Tärkeä nosto ja liittyy ohjelman toimeenpanoon sekä ohjelmaan sisältyvään kumppanuuslupaukseen. Ei toimenpiteitä. OK. Lisätään kohtaan 4.3.3 Vapaa-aikaa ja matkailua palvelevien alueiden vetovoima seuraava lause: <i>”Maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytysten, matkailun saavutettavuuden ja ihmisten sujuvan arjen kannalta on tärkeää ylläpitää myös toimivaa alempitasoista tieverkkoa.”</i> OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Ei sisällä muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Maakuntaohjelman sisällöllinen rakenne on tarkkaan harkittu ja perustuu muiden muassa nykyisen maakuntaohjelman ulkoiseen arviointiin, skenaariotyössä tunnistettuihin maakunnan kohtalonkysymyksiin, ajantasaiseen kehitys- ja tilannekuvaan, kansallisen aluekehityspäätöksen suuntaviivoihin sekä tulevaisuuskyselyn, sidosryhmähaastattelujen ja aluekierrosten viesteihin. Strategiset kehittämisteemat on poliittisesti linjattu maakuntahallituksessa maaliskuussa 2025. Ei toimenpiteitä.
---	---

Luonnon monimuotoisuuteen ja ilmastomuutokseen liittyvät tavoitteet tulee kytkeä kansallisiin ja kansainvälisiin sitoumuksiin, kuten EU:n ennallistamisasetukseen. Viimeksi mainittuun liittyen, maakuntaohjelmassa voisi näkyä maakunnan tahtotila ja valmius ottaa jatkossa huomioon vuonna 2026 valmistuvan kansallisen ennallistamissuunnitelman tavoitteenasetanta. Luonnon monimuotoisuus ja ilmastomuutokseen varautuminen tulee nostaa myös keskeisiksi teemoiksi EU-rahoituksen kanavoinnissa, jota maakuntaohjelma ohjaa tulevalla EU:n monivuotisella rahoituskaudella. Monimuotoisuutta edistävien hankkeiden yhteensopivuutta uuden rahoituskauden rahoitusinstrumentteihin tulisi tarkastella. Luonto ja ilmasto eivät noudattele maakuntarajoja. Tästä syystä näihin teemoihin liittyvissä tavoitteissa tulisi huomioida myös ylimaakunnalliset näkökulmat ja maakuntien välinen yhteistyö esimerkiksi kehityshankkeiden rahoituksessa. Maakuntaohjelma tunnistaa tavoitteitaan edistävät vapaaehtoisuutta korostavat valtakunnalliset Metso- ja Helmi-ohjelmat sekä maakunnallisen Pohjois-Pohjanmaan luonnon monimuotoisuuden toimeenpanosuunnitelman (Lumo- ohjelma). Viimeksi mainittua laaditaan Priodiversity LIFE -hankkeessa, ja se valmistuu lopulliseen muotoonsa vuonna 2027. Ohjelmassa tunnistetaan maakunnan merkittävimmät monimuotoisuuskeskittymät sekä määritellään toimia, joiden avulla luontokatoa pystytään torjumaan ja luonnon monimuotoisuusverkostoja vahvistamaan. Ympäristöselostuksen sivulla 8 käsitellään monimuotoisuuden suojelutilanteen paranemista. Väitetty uhanalaistumisketjitys ei välttämättä muutu suotuisammaksi pelkästään suojelualueverkostoon tukeutuen, jolloin parannusta tilanteeseen voidaan hakea huomioimalla suojelualueiden ulkopuolisten ekologisten yhteyksien riittävyys kehitettäessä edelleen maankäyttöä luontoarvoja turvaavammaksi jatkossa. Ympäristöselostuksessa on tuotu osuvasti esille myös valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden ajantasaisuutta ja kehittämistarvetta käsittelevä selvitys (s. 15). Varsinaiseen taulukkomuotoiseen vaikutusarviointiin Metsähallituksella ei ole huomautettavaa.	OK. Lisätty lukuun Turvallisuus seuraava lause: <i>”Kokonaisturvallisuutta ja kriisivalmiutta vahvistaa myös yksilötason resilienssi, johon monimuotoisella luontoympäristöllä tiedetään olevan vahvistava vaikutus.”</i> OK. Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartta huomioi ennallistamistoimenpiteitä kärkeemoissa 6. Metsät ja suot toimivat tehokkaina hiilinieluinä, sekä kärkeemassa 3. Maatalous kehittyä hiilensitojana. On lisätty seuraava teksti lukuun 4.4.: <i>”Maakunnan kehittämisessä tunnustetaan EU:n ennallistamisasetuksen alueellinen toimeenpano ja sen kytkentä kansalliseen ennallistamissuunnitelmaan, joka valmistuu vuonna 2026. Ennallistamisasetuksen tavoitteet tukevat sekä ilmasto- että luonnonmonimuotoisuustavoitteita.”</i> Tulevan monivuotinen rahoituskauden päätöksiä eikä toteutumallia ei ole vielä tiedossa, eikä rahoituksen jakomalli ei ole tiedossa. Oletuksena on, että ylimaakunnallisia hakuja on myös jatkossa. Ei aiheuta toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ei sisällä muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.
---	--

Metsähallitus kiittää mahdollisuudesta lausua ohjelmaluonnoksesta ja toivoo, että sen näkemykset huomioidaan ohjelman jatkovalmistelussa. Metsähallitus on valmis jatkamaan yhteistyötä Pohjois-Pohjanmaan liiton ja muiden sidosryhmien kanssa alueen kestävä kehityksen edistämiseksi.	
MTK Keski-Pohjanmaan maakuntavaliokunta Maakuntaohjelmassa on tunnistettu maa- ja metsätalouden merkitys maakunnalle ja sen taloudelle. Maakuntavaliokunta korostaa, että maa- ja metsätalous sekä raaka-aineiden jalostus lopputuotteiksi markkinoille on Pohjois-Pohjanmaan taloudelle erittäin merkittävä. Kestävästi tuotettuja, paikallisia raaka-aineita jalostetaan paikallisella työvoimalla tuottamaan hyvinvointia koko Suomelle. Maakuntavaliokunta katsoo, että maakuntaohjelmassa tulisi tunnistaa maa- ja metsätalouden kasvu- ja kehitysmahdollisuudet nykyistä laajemmin ja ennakkoluulottomammin. Viime vuosina maa- ja metsätaloustuotteiden jalostukseen on Pohjois-Pohjanmaalla investoitu reilusti toista miljardia euroa. Teollisuus panostaa vahvasti tutkimus- ja kehitystoimintaan kehittäen uusia tuotteita. Tämän kehityksen tukemiseen tulisi myös maakuntaohjelmassa edelleen panostaa lisää, jotta kotimaisen teollisuuden ja arvoketjun kilpailukyky voidaan turvata myös jatkossa. Tärkeä rooli on koulutuksella sekä yritysten ja oppilaitosten, korkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyöllä, joilla turvataan tutkimus- ja kehitystoiminnan korkea taso sekä työvoiman saatavuus ja osaaminen.	Ei sisällä muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. OK. Maakuntaohjelman kappaleeseen 4.1.2. korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen on maa- ja metsätalous vahvuutena ja potentiaalina monipuolisille investoinneille ja kehittämiselle nostettu esiin vahvemmin. Lisätty lauseeseen Maakunnan vahvuudet ovat biotaloudessa, <u>maa- ja metsätaloudessa</u>, metalliteollisuudessa, puurakentamisessa sekä terveysteknologian TKI-osaamisessa. Pohjois-Pohjanmaan maakunnan alueella on potentiaalia monipuolisille investoinneille ja laadukkaalle kehittämiselle, erityisesti energiataloudessa, maa- ja <u>metsä</u>-taloudessa, ICT-sektorilla, elintarviketaloudessa ja matkailusektorilla. Lisätty 4.4. Yhdistävät teemat Ilmastomuutoksen hillintä ja sopeutuminen -kappaleeseen Alueellinen metsäohjelma 2021–2025. Maakuntaohjelman yhtenä kehittämistavoitteena on Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartan 2021–2030 (2.0) aktiivinen toteuttaminen. Maa- ja metsätalouden kasvu- ja kehitysmahdollisuudet tunnistetaan ilmastotiekartan kärkiteemoissa 1. Älykäs bio- ja kiertotalous toimii ilmastotyön perustana, 4. Maatalous kehittyy hiilensitojana sekä 6. Metsät ja suot toimivat tehokkaina hiilinieluinä. Näiden kärkiteemojen alla on useita toimenpiteitä koskien, jotka koskevat maa- ja metsätalouden kehittämistä ja tukevat mahdollisuuksia alojen kasvuun. Lisäksi toimialojen potentiaali on vahvasti esillä maakuntaohjelman kappaleessa 4.2.5 Oma-

Maa- ja metsätalouden ympäristövaikutuksia on maakuntaohjelmassa käsitelty kattavasti. Yli puolet Pohjois-Pohjanmaan tuottavasta maa- ja metsätalousmaasta on turvemaita, niiden merkitys maakunnan elintarvike- ja puuntuotannolle on aivan keskeinen. Miljardi-investoinnit eivät olisi olleet mahdollisia ilman turvemaita tuotettua raaka-ainetta. Maakuntavaliokunta muistuttaa, että velkaantuvalla Suomella ei ole varaa museoida ja ennallistaa turvemaita pelkäämään hiilensidontaan, vaan on löydettävä keinot turvata turvemaiden talouskäyttö myös ympäristön kannalta kestävällä tavalla. Lisäksi maakuntavaliokunta muistuttaa, että maakuntaohjelmassa tulisi tunnistaa tuore, 2025 laajalla sidosryhmätyöllä laadittu alueellinen metsäohjelma, jossa listataan tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla mahdollistetaan metsien monipuolinen ja kestävä hyödyntäminen.	varaisuuden ja ruokaturvan vahvistaminen. Toimialojen potentiaali tunnistetaan maakuntaohjelmassa myös pitkän aikajänteen työpaikkakehityksen osalta. Ei sisällä muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. On lisätty lukuun 4.4. Ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen kohtaan Pohjois-Pohjanmaan ilmastotietokartta seuraava teksti: <i>”Metsien kokonaiskestävä merkitys alueelle tunnistetaan. Metsät eivät toimi vain hiilinieluina vaan niillä on keskeinen merkitys talouteen ja hyvinvointiin. AMO 2026-2030 hyväksytään joulukuussa 2025 ja se linjaa toimenpiteitä kokonaisuuksissa kestävä ja monipuolinen metsien käyttö, elinvoimaisuuden ja monimuotoisuuden vahvistaminen sekä kilpailukyinen toimintaympäristö ja osaamisen vahvistaminen.”</i> Ohjelmasta kerrotaan tarkemmin ympäristöselostuksessa kohdassa 4.2 Keskeiset alueelliset ympäristötavoitteet.
MTK Pohjois-Suomen maakuntavaliokunta Samansisältöinen lausunto kuin MTK Keski-Pohjanmaan maakuntavaliokunnalla.	Katso vastineet edellisestä eli MTK Keski-Pohjanmaan maakuntavaliokunta.
NIHAK ry (lausunto on saapunut annetun lausuntoajan jälkeen, mutta se on otettu huomioon ja käsitelty) Haluamme tuoda esiin tarpeen rahoituksen kohdentumisen tasapuolisuudesta sekä alueellisen edustavuuden toteutumisesta ohjelman toimeenpanossa. Maakuntaohjelman toteutuksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että EAKR- ja JTF-rahoitus jakautuu tasapuolisesti koko maakunnan alueelle. Ohjelmakaudella 2021–2027 rahoituksen jakautuminen on ollut merkittävän epätasapainoista, ja Oulun seudun osuus on ollut suhteettoman suuri. Tällainen keskittäminen heikentää muun maakunnan, erityisesti eteläisten kuntien, mahdollisuuksia kehittää elinvoimaa ja työllisyyttä.	Maakuntaohjelma ei ole rahoitusohjelma. Ei toimenpiteitä.

Maakuntaohjelman Oulu-keskeinen painotus ei tue koko maakunnan tasapainoista kehittämistä. Pohjois-Pohjanmaan vahvuuksiksi on tunnistettu mm. vahva ICT-osaaminen, terveys- ja hyvinvointisovellukset sekä painettava elektroniikka, jotka kaikki ovat Oulun vahvuuksia. Suuren kehityspotentialin omaavat puhtaan siirtymän investoinnit, jotka jakaantuvat koko maakunnan alueelle, sekä niiden tuomat valtavat aluetaloudelliset mahdollisuudet ovat edelleen jääneet maakuntaohjelman luonnoksessa sivuosaan. Maakunnan eteläosan vahvuuksia ovat myös laaja teollinen ja tuotannollinen toiminta, jonka kehittäminen on olennainen osa koko maakunnan tulevaisuuden elinkeinorakenteen uudistumista ja kilpailukykyä. Kannattavan alkutuotannon osalta maakuntaohjelmassa tulisi tunnistaa biokaasun tuotannon tuomat mahdollisuudet sekä maatilojen kannattavuuden että energia omavaraisuuden ja huoltovarmuuden näkökulmasta. Alueelle sijoittuvat teollisen mittakaavan biokaasulaitokset toimivat myös vetytalouden ja e-polttoaineiden ensimmäisinä kehitys – ja tuotantoalustoina. NIHAK esittää, että jäljellä oleva ja tuleva rahoitus kohdennetaan ensisijaisesti niille toimijoille, jotka konkreettisesti vahvistavat alueellista elinvoimaa, työllisyyttä ja kilpailukykyä. Teollisuusinvestointeja tulee edistää sinne, missä on mahdollisuus tuottaa puhdasta energiaa. Rahoituksen maantieteellinen painopiste tulee siirtää maakunnan eteläosiin, joiden kehitystarpeet ovat olleet keskeisiä perusteita EU-tukien saamiselle ja jotka tulevaisuudessa luovat merkittäviä aluetaloudellisia mahdollisuuksia. Paikallisesti merkittävien investointien vauhdittamisen yhteydessä maakuntaohjelmassa mainitaan alueelliset investointiinit, joiden tavoitteena on luoda selkeä toimintamalli tunnistamaan ja edistämään alueen investointeja. Investointiinit kytketään kansalliseen edistämistyöhön. Tässä yhteydessä tulisi huomioida alueilla jo tehtävä vahva invest in -työ ja käytössä olevat investointeja edistävät toimintamallit. Paikallisesti tehtävän työn tukeminen ja kuntatoimijoiden ajantasaisen tilannekuvan kytkeminen vahvemmin tulevien elinvoimakeskusten ja valtion hallinnon toimenpiteisiin varmistaisi suunniteltujen investointien toteutumisen. Lisäksi korostamme, että Pohjois-Pohjanmaan liiton tulee toiminnassaan osallistaa tasavertaisesti kaikki jäsenkunnat kuntakoosta riippumatta. Pienet kunnat ja aliedustetut alueet on huomioitava nykyistä paremmin sekä ohjelman toimeenpanossa että tulevaisuuden suunnittelussa. Toivomme, että nämä näkökulmat otetaan huomioon maakuntaohjelman jatkovalmistelussa ja rahoituspäätöksissä.	Puhtaan siirtymän investoinnit ovat vahvassa roolissa ohjelmassa. Luvussa 4.1.2 Korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen todetaan muiden muassa: <i>”Kansantalouden kestävä kasvu ja puhtaan siirtymän edistäminen edellyttävät, että Pohjois-Pohjanmaalle suunnitellut puhtaan energian ja sitä hyödyntävän teollisuuden investoinnit toteutuvat.”</i> Ei toimenpiteitä. Maakuntaohjelmaan on integroitu Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartta ja sen kärkiteemat. Kärkiteemoista bio- ja kiertotalous, maatalous ja energia, kattavat kannattavan alkutuotannon kokonaisuutena, biokaasutuotannon ja vetytalouden. Ei toimenpiteitä. Maakuntaohjelma ei ole rahoitusohjelma. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Investointiiteillä viitataan Pohjoisen Suomen ohjelmaan ja sen toimeenpanoon. Luvussa 4.1.2 Korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen huomioidaan mainitut asiat. merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Maakuntaliiton ja maakuntaohjelman ohjaava periaate ja arvo on yhdenvertaisuus, kts esim. ohjelmaan sisältyvä kumppanuuslupaus. Ei toimenpiteitä. Rahoituspäätöksiä ohjaa rahoitusohjelmien kriteerit sekä voimassa oleva lainsäädäntö. Merkitään tiedoksi.
Nouseva Rannikkoseutu ry Maakuntaohjelman luonnoksessa oli huomioitu hyvin monipuolisesti alueen kehittämistarpeita. Erityisen hyvänä koin sen, että alueen merkittävänä kehittäjänä toimiva 3. sektori oli huomioitu laajasti eri kokonaisuuksissa. Samoin näin	Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä.

hyvänä sen, että maakuntaohjelmaluonnoksessa nostetaan esille alueen identiteetin vahvistaminen ja positiivisuuskoot. Olemme laaja ja monimuotoinen maakunta, joten yhteistä koko maakunnan identiteettiä ei ole syntynyt. Tämä näkyy erityisesti alueelle muualta muuttaneelle jonkinlaisena persoonattomuutena. Alueella on paljon vahvuuksia, joita on syytä nostaa aikaisempaa enemmän esille ja hyödynnettäväksi. Leader-ryhmillä on paljon yhteneviä tavoitteita maakuntaohjelman kanssa erityisesti yrittäjyyden edistämisen, yhteisöllisyyden ja luottamuksen vahvistamisen, kulttuurin ja liikunnan sekä vapaa-aikaa ja matkailua palvelevien alueiden teemoissa. Olemme mukana omalta osaltamme tarjoamassa alkurahoitusta uusille yrittäjille, pyrimme luomaan yrittäjyysmyönteistä ilmapiiriä alueelle, mahdollistamme yrittäjien verkostoitumista, jaamme yrittäjätarinoita ja erityisesti panostamme Nuoriso Leader toimintamme kautta yrittäjyyskasvatukseen ja toteutamme sitä yhdessä mm. alueen koulujen ja 4H-yhdistysten kanssa. Strategiassamme on vahvana painotuksena matkailu ja samoin kuin maakuntaohjelmaluonnoksessa, myös me näemme matkailuun panostamisen tuovat lisää palveluja myös alueen asukkaille. Erittäin vahvan panoksemme tuomme osallisuuden, yhteisöllisyyden ja luottamuksen vahvistumiseen, joka nähdään maakuntaohjelmaluonnoksessa resilienssin ja kokonaisturvallisuuden perustana. Arjen turvallisuuden näkökulmasta olemme kyllien ja alueemme yhteisöjen merkittävän rahoittaja. Nuorten tulevaisuususkkoa rakennamme siten, että he ovat vahvasti mukana toiminnassamme ja alueemme kehittämässä mm. nuorisotyöryhmätoimintamme kautta. Meillä on myös suoraa rahoitusta nuorille heidän omien ideoidensa toteuttamiseen. Alueemme kunnat ovat tärkeimpiä yhteistyökumppaneitamme ja olemme heidän tukenaan kuntastrategioiden toteuttamisessa mahdollistamalla asukkaille omaehtoisen kehittämisen, jonka avulla osallisuus- ja kuntalaisten vaikuttamismahdollisuudet parantuvat ja jonka kautta myös kuntastrategiaa omalta osaltaan toteutetaan. Tuemme paljon myös kulttuuria eri muodoissa sekä urheilu- ja harrasteseuroja. Kaikkien näiden yhteneväisyyksien vuoksi näin puutteena sen, että kumppanuuslupauksessa ei mainita mitenkään alueen Leader-ryhmiä. Monet muut alueen kehittäjät ja rahoittajat siellä mainitaan. Näen paljon mahdollisuuksia siinä, että maakunnanliitto ja Leader-ryhmät tiivistäisivät yhteistyötään. Meillä on suora yhtymäpinta alueen ruohonjuuritason toimijoihin ja sen linkittäminen laajempaan aluekehittämiseen voisi tuoda hyviä tuloksia. Yhtenä keinona yhteistyön lisäämiseen ehdottaisin Leader-edustuksen lisäämistä maakunnan yhteistyöryhmään.	OK. Ei muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. OK. Ei toimenpiteitä. OK. Ei toimenpiteitä. OK. Ei toimenpiteitä. OK. Ei toimenpiteitä. OK. Ei toimenpiteitä. Yhteistyön tiivistäminen kannatettava toimintatapa ja otetaan huomioon kumppanuuslupauksen toteutuksessa. Leader-ryhmät sisältyvät kumppanuuslupauksen kirjaukseen ”järjestöt”. Ei toimenpiteitä. Leaderit ovat edustettuna Maakunnan yhteistyöryhmän maaseutujaoksessa. Ei toimenpiteitä.
---	---

Oulun Ammattikorkeakoulu Oy Kannatamme lämpimästi maakunnan uudistumisen ja kestävän kasvun perustumista TKI- ja ekosysteemitointaan. Työvoiman saatavuuden ja alueen koulutustason noston kannalta näemme välttämättömäksi panostaa erityisesti sujuvaan siirtymiseen ammatilliselta toiselta asteelta korkeakouluihin ja erityisesti nuorten miesten hakeutumiseen korkeakoulutukseen. Vain tällä tavoin voimme varmistaa alueen koulutustason tasaisen noston. Jotta TKI-toiminta tukee alueen yritysten ketterää tuotekehitystä, on koulutustason nosto välttämätöntä. Osaavan henkilöstön saatavuus ja korkeakoulutettujen kasvava määrä on keskeinen tapa tukea yritysten liiketoiminnan kasvua.	OK. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. OK, merkitään tiedoksi.
Oulun yliopisto 2.1 Maakuntaohjelman 2022–2025 toteutumisen arviointi Oulun yliopisto kannattaa lämpimästi kehittämään ohjelmaa paitsi reaktiiviseksi, niin että sen avulla voidaan reagoida yllättäviin toimintaympäristön muutoksiin, kuten huoltovarmuus-, kyberturvallisuus- ja ilmastonmuutokseen sopeutumistarpeisiin, niin myös proaktiivisesti tarkastelemaan toimintaympäristön muutoksia ja tarvittaessa muokkaamaan maakuntaohjelmaa tarvittavilta osin. On hyvin perusteltu tavoite kehittää ohjelman rakenteita ja sisältöjä joustavammiksi ja ennakoivimmiksi. 2.2 Pohjois-Pohjanmaan skenaariot Keskeisissä teemoittaisissa nostoissa erityisen tärkeää on matalan kynnyksen työllistymisen edistäminen kansainvälisten Oulussa tutkintonsa tai osatutkintonsa suorittaneiden osajien sitouttamiseksi. Tärkeää on myös TKI-toiminnan laajentaminen erityisesti vihreän siirtymän ja tekoälyn kehittämiseen ja hyödyntämiseen, ml. ihmiskeskeinen tekoäly, sekä luonnon monimuotoisuuden vahvistaminen, sisältäen luonnon ennallistamiseen liittyvät parhaat käytännöt. Pohjois-Pohjanmaan laajoihin TKI-infrastruktuureihin ja niiden yhteiskäyttöön liittyen on olemassa vahva kulttuuri. Tätä kannattaa ja pitää vahvistaa erilaisilla rahoitus- ja toimintamuodoilla. 3.1 Maakunnan visio ja arvoperusta Pohjois-Pohjanmaan tavoiteltu visio on pohjoisen yhteistyön, rohkean uudistumisen ja kulttuurisesti vahvan identiteetin maakuntana, jossa kansainvälinen vuorovaikutus on voimavara. Pohjois-Pohjanmaan kehittämistyö perustuu mm. yhdenvertaisuuden arvolle. On tärkeää, että 'kulttuurisesti vahvan identiteetin maakunta' ei visiokirjauksena luo mielikuvaa poissulkevasta yhtenäiskulttuurista, joka tuottaisi ristiriitaa kansainvälistymisen tavoitteen ja yhdenvertaisuuden arvon kanssa. 3.2 Pohjois-Pohjanmaan väestö- ja työpaikkatavoitteet	Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. OK. Hyviä huomioita. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. OK, lausunnossa viitattulla kirjauksella tarkoitetaan vahvaa maakunnallista kulttuuria ja identiteettiä, ja niitä tarkastellaan ohjelmaluonnoksessa itsenäisinä arvoina, että aluekehittämisen välineinä. Ei sisällä ristiriitaa kansainvälistymisen tavoitteen ja yhdenvertaisuuden arvon kanssa. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä.

Ohjelmaluonnoksessa todetaan ilmaston lämpenemisen myötä pidemmän kasvukauden ja suotuisampien olosuhteiden mahdollistavan monipuolisemman ja tuottavamman viljelyn. Tutkimustiedon pohjalta toteamaa voidaan pitää toiveikkaana skenaariona ilmastomuutoksen vaikutuksista, sillä näyttöön perustuen on myös todennäköistä, että sään ääri-ilmiöt kuten voimakkaat ja runsaat sateet sekä kuivuus lisääntyvät ja voivat vaikuttaa heikentävästi viljelyn olosuhteisiin.

Väestötavoite

Ohjelmaluonnoksessa todetaan, että väestötavoitteen pohjana on käytetty Tilastokeskuksen vuonna 2024 julkaisemaa alueellista trendiennustetta. Käytännössä väestönkasvu painottuu kuitenkin lähes pelkästään Ouluun, jossa on myös todellisia pito- ja vetovoimahaasteita nuorten ikäluokkien osalta sekä korkeasti koulutettujen kansainvälisten saajien työllistymisen vaikeuksien vuoksi. Näin ollen olisi hyvä tarkastella myös vaihtoehtoisia väestöennusteskennarioita ja tehdä varautumista niihin liittyen.

Työpaikkatavoite

On tärkeää, että Pohjois-Pohjanmaan maakunta, liitto sekä Oulun yliopisto toimivat yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan työpaikkakehityksen mahdollistajina eri toimialasektoreilla.

3.3 Maakunnan tavoitteellinen aluerakenne

Maakuntaohjelman laatimiseen on jo nykyisellään osallistettu kiitettävän runsaasti eri sidosryhmiä. Jatkossa erityisesti kansainvälistä työvoimaamme ja opiskelijoitamme olisi hyvä osallistaa voimallisemmin.

4.1.1 Pohjois-Pohjanmaan elinkeinoelämää uudistava innovaatiojärjestelmä

Ohjelmalausunnossa todetaan, että TKI-toimintojen tulee tukea kilpailukykyisempää ja ketterämpää tuotekehitystä. Lisäksi tavoitteena on luoda maakuntaan kestäviä ja kilpailukykyisiä alueellisia innovaatioklusteritoimintoja. Nämä tavoitteet ovat kannatettavia. Keskittyminen pelkkään tuotekehitykseen, kuten ohjelmaluonnoksessa mainitaan, luo kuitenkin turhan kapean tulokulman innovaatioihin.

Älykäs erikoistuminen – alueen vahvuudet ja painopisteet

Maakuntaohjelmaluonnokseen on kirjattu tulevan rahoituskauden linjauksien kytkeytyvän vahvasti tavoitteisiin nostaa eurooppalaista omavaraisuutta, ilmastomuutokseen liittyviä toimia sekä puolustus- ja kilpailukykyä. Oulun yliopisto kannattaa näitä linjauskytköksiä. Tavoitteet ovat myös hyvin kytköksissä toisiinsa. Kansainvälisyyttä ei kannata pois sulkea. Maakunnan menestys myös näiden tavoitteiden osalta on riippuvainen kansainvälisten osaajien määrästä ja kansainvälisten valmistuvien opiskelijoiden työllistymisestä.

Ohjelmaluonnoksessa todetaan läpileikkaavien osaamisalueiden, kuten puhtaat ratkaisut, digitalisaation hyödyntäminen ja kestävä palvelutuotanto, tarjoavan mahdollisuuden uudelle monialaiselle kehitykselle ja vahvistavan koko Itä- ja Pohjois-Suomen alueen elinkeinorakennetta. Kehityksen toteutumiseksi aluekehityshankkeilta tulisi edellyttää aitoa monialaisuutta. Esimerkiksi hyvinvointi olisi hyödyllistä ymmärtää laajempaan älykkään erikoistumisen painopisteenä kuin sosiaali- ja terveystoimeen liittyvänä erikoistumisena. Älykkääseen erikoistumiseen liittyen maakuntaohjelmassa olisi kannatettavaa huomioida myös LUMI-tietokone, joka sijaitsee Kajaanissa.

Kommentti on hyvä. Pohjois-Pohjanmaan skenaariotyössä on nostettu esille esimerkinomaisesti ilmastomuutoksen positiivisia vaikutuksia. Ei toimenpiteitä.

Maakuntaohjelmassa esitetään tavoitteellinen urakehitys väestölle ja työpaikoille. Ei toimenpiteitä.

OK. On kumppanuuslupauksen ohjaava periaate.

OK. Kannatettava esitys ja toimintamalli.

Lisätty teksti: *”Myös luova ala sisältää huomattavaa kasvupotentiaalia ja luovan osaamisen parempi hyödyntäminen vahvistaa muiden alojen kasvua”.*

Ei sisällä muutosesityksiä, ei toimenpiteitä.

Pohjois-Pohjanmaan älykkään erikoistumisen strategiassa hyvinvointiala tulkitaan laajemmin. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmaan ei sisälly lähtökohtaisesti muiden maakuntien infrastruktuuria. Ei toimenpiteitä.

Älykkääseen erikoistumiseen liittyy myös Pohjois-Pohjanmaalla vahvasti kehittyvä autonomisten ajoneuvojen kehittäminen eri aloilla. Tässä työssä ovat mukana toimijat miltei koko Pohjois-Pohjanmaan koulutussektorilta ja monet yritykset sekä maakunnan sisältä että laajemmin EU:n alueelta erilaisten hankkeiden kautta. Alueen osaaminen autonomisten ajoneuvojen osalta on huomattu myös EU:ssa ja sen kehittämistä alueella eri toimijoiden välillä tulee pitää alueella luopaavana kehittämiskohteena, joka voi luoda pohjaa uudelle, innovatiiviselle yritystoiminnalle. Innovaatioilla ja TKI-toiminnalla kohti uudistuvaa ja kestävää Pohjois-Pohjanmaata Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan innovaatiotoiminnan tukemisen edistävän uusien tuotteiden, palveluiden ja toimintamallien syntyä, erityisesti startup-yrityksissä teknologiassa, terveysteknologiassa, luonnonvara-aloilla ja digipalveluissa. Luonnoksen perusteella syyt rajaukselle ainoastaan näille neljälle sektorille jäävät avoimeksi. Oulun yliopiston näkemyksen mukaan innovaatiotoiminnan synty olisi hyvä myös maakuntaohjelman kirjausten tasolla mahdollistaa laajemmalti. Ohjelmaluonnoksessa todetaan, että alueen toimijoiden kykyä tulevaisuuden ja jo olemassa olevien välineiden kuten tekoälyn osaamisen hyödyntämiseen tulee panostaa merkittävästi sekä koulutuksella, että yritysten ja organisaatioiden kyvykkyydellä. Oulun yliopisto kannattaa tätä panostusta. Yliopiston tutkimuksen strateginen profilaatio sekä sen ihmiskeskeiseen tekoälyn keskittyvä tutkimus tukevat panostusta. Luonnoksen mukaan maakunnan TKI-toiminnan kehittämisessä huomioidaan kokonaisturvallisuuden ja huoltovarmuuden näkökulmat kriisinkestävytydessä ja kansalaisyhteiskunnan tukemisessa. Tässä yhteydessä olisi kannatettavaa nostaa esiin myös sosiaaliset innovaatiot, jotka ihmistoimintaan keskittyvinä tuottavat ja tukevat kokonaisturvallisuuteen keskeisesti liittyvää resilienssiä. Lisäksi Oulun yliopiston Sodankylän geofysiikan observatorio (SGO) on keskeinen osa kokonaisturvallisuutta ja merkittävä TKI-infrastruktuuri. SGO sijaitsee Lapissa, mutta sen merkitys kokonaisturvallisuudessa koko Pohjois-Pohjanmaan alueelle on merkittävä ja kyseessä on niin sanottu strateginen 'hot spot', kuuma piste. Oulun yliopiston SGO:n kautta myös Pohjois-Pohjanmaalla on suora yhteistyö merkittävien turvallisuustoimijoiden kuten NATO:n, NASAn, ja Euroopan avaruusjärjestön ESan ym. kanssa. 4.1.2 Korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan maakunnan vahvuuksiksi biotalouden, metalliteollisuuden, puurakentamisen sekä terveysteknologian TKI-osaaminen. Oulun yliopisto huomauttaa, että myös 6G-, radiotekniikka- ja vety- sekä energiaosaaminen ovat maakunnan TKI-vahvuuksia. Vihreän energian kehittämisen yhteydessä tulisi huomioida myös alueen osaaminen uusien akkujen kehittämisessä, jota tehdään ylimaakunnallisesti erityisesti Pohjanmaan suuntaan. Luonnoksessa todetaan seuraavasti: 'Kestävän kasvun edellyttämien uudistavien investointien vauhdittamiseksi tuleviin elinvoimakeluihin perustetaan Itä-Suomen ja Pohjoisen Suomen alueelliset investointitiimit, joiden tavoitteena on luoda selkeä toimintamalli tunnistamaan ja edistämään alueen investointeja.' Tulevien investointitiimien yhteistyö alueen korkeakoulujen kanssa on suotavaa ja tärkeää.	Merkitään tiedoksi, ei aiheuta toimenpiteitä. Ohjelmaluonnoksen kirjaus ei ole poissulkeva. Ei toimenpiteitä. Ei muutosesitystä, ei aiheuta toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. OK. Sosiaaliset ja kulttuuriset innovaatiot nostettu. Ei toimenpiteitä tältä osin. OK. Lisätään seuraava täydentävä lause alateeman 4.1.2 ensimmäiseen kappaleeseen <i>"Myös 6G-, radiotekniikka- ja vety sekä energiaosaaminen ml. vety- ja akkuteknologia ovat maakunnan TKI-vahvuuksia."</i> Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi.
--	--

Ohjelmaluonnoksen mukaan kilpailukyvyyn kehittäminen tulee tehdä samalla, kun yhteiskunnan hyväksyttävyyys ja ympäristön monimuotoisuus turvataan. Oulun yliopisto haluaa nostaa esiin sosiaaliset innovaatiot ja ihmistieteiden osaajien aiempaa laajemman mukaanoton maakuntaohjelman tavoitteiden toteuttamiseen, jotta yhteiskunnan hyväksyttävyyys ja ympäristön monimuotoisuus tulevat turvatuiksi. Korkean teknologian investointien vauhdittamisesta Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan oikeutetusti Oulun yliopistossa sijaitsevan tieto- ja viestintätekniikan 6G-lippulaivayksikön, jossa tutkitaan 5G- ja 6G-radioteknologioita ja langatonta tiedonsiirtoa. Oulun yliopisto haluaa 6G-lippulaivayksikön lisäksi, sekä Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman luonnoksen liitteenä olevan ympäristöselostuksen perusteella, nostaa esiin Oulun yliopiston vetämän Digital Waters -lippulaivayksikön toiminnan huomioimisen. Digital Waters -lippulaivayksikön TKI-toiminta tukee huomattavasti maakuntaohjelman korkean teknologian investointien vauhdittamista sekä samaan aikaan kontribuoi erityisesti ympäristöselostuksessakin esiin nostettuihin vesistöjen tilaan liittyvien haasteiden ratkaisuihin. Kehitteillä olevissa ratkaisumalleissa on myös vahvaa teknologista innovaatiopotentiaalia. Lippulaivan tavoitteena on vesistöjen digitaalisen kaksosen luominen ja sitä kautta luoda digitaalinen pohja vesistöjen monitorointiin ja hallinnointiin. Tässä yhteydessä oleellisen tärkeää on yhteistyö myös Oulangan tutkimusaseman kanssa. Systemaattisesti kehitettävä Oulangan tutkimusasema toimii tärkeänä biodiversiteettitutkimuksen pisteenä, johon liittyvät myös laajat EU-tason tutkimusinfrastruktuurit ja verkostot. 4.1.3 Koulutuksen ja osaamisen ekosysteemin kehittäminen ja osaajien saatavuus Luonnoksessa nostetaan esiin koulutuksen ja osaamisen ekosysteemin kehittämisen keskeinen tavoite, joka on uusien koulutuskokonaisuuksien kehittäminen. Korkeakoulutusta haastaa koulutuksen vetovoimaan liittyvät kysymykset. Monialaiset opinnot voisivat olla yksi osa koulutuskokonaisuuksien kehittämistä. Myös korkeakoulutuksen arvostukseen läpi aiemman koulutuskentän sekä vanhemmuuden tukeen tähän liittyen tarvitaan panostuksia. Ohjelmaluonnoksessa todetaan myös koulutustaustojen vaihtelevan entistä enemmän, ja että maahanmuuttajien työllistymisen esteitä puretaan edelleen. Oulun yliopisto haluaa nostaa esiin maahanmuuttajuuden olevan haastava käsite. Sen sijaan, että niputettaisiin kaikki maahanmuutto samaan ajatteluun, olisi huomioitava myös maahanmuuttajien moninaisuus. Erityisesti tulisi huomiota kiinnittää korkeakoulujen kansainvälisten opiskelijoiden työllistymiseen alueelle ja heidän kestäviin työuriinsa. Maahanmuuttoa niputtavilla ratkaisuilla ei todennäköisesti saada aikaan mielekkäitä moninaisuuden huomioivia ratkaisukokonaisuuksia. Osaamisen ekosysteemit Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan, että 'vaikuttavimmillaan koulutuksen ja osaamisen ekosysteemi on osaa mistarpeiden ennakoinnissa. Ekosysteemissä eri koulutustasot ja -alat yhdessä käyvät avointa keskustelua tulevaisuuden osaamistarpeista hyödyntäen eri skenaariovaihtoehtoja. Tämäntyyppinen ekosysteemi toimii parhaimmillaan yli maakuntarajojen.' Oulun yliopisto haluaa tässä yhteydessä nostaa esiin eurooppalaisen korkeakouluallianssin, UNICin (The European University of Cities in Post-Industrial Transition). UNIC on yliopiston yli valtion rajojen ulottuva ekosysteemi, jonka synergiaedut voivat hyödyttää myös maakuntaa laajalti.	Tämä on kannatettava esitys ja toimintatapa, joka huomioi daan ohjelman toteutuksessa. Tukee myös ohjelmaan sisältyvän kumppanuuslupauksen toimeenpanoa. OK. Digitaaliset vedet lippulaivan nimi. Kirjataan Digital Waters -toiminta ohjelmaluonnokseen. Ei sisällä varsinaisia muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ohjelmaluonnos tunnistaa maahanmuuttajien moninaisuuden. OK. Lisätään alateeman 4.2.2 Työelämän kehittäminen ja työkyvyn edistäminen kahdeksanteen varsinaiseen kappaleeseen seuraava lause: ”Erityisesti huomiota kiinnitetään korkeakoulujen kansainvälisten opiskelijoiden työllistymiseen alueelle ja heidän kestäviin työuriinsa.” Hyvä nosto, joka otetaan huomioon koulutuksen ja tutkimuksen yhteistyöryhmän sekä Pohjois-Pohjanmaan ennakointiverkoston toimintaa kehitettäessä.
---	---

Maakuntaohjelman luonnoksessa mainitaan myös, ettei alueella ole kaivoksia. Alueellamme on kuitenkin merkittävä rooli kaivososaajien kouluttamisessa. Vaikka alueella ei tällä hetkellä ole kaivoksia niin alueen toimijat ovat mukana useissa merkittävässä hankkeissa, joissa pyritään yhteistyössä eurooppalaisten toimijoiden kanssa kehittämään kestäviä menetelmiä harvinaisten raaka-aineiden etsinnöissä ja louhinnassa. Alueen osaaminen tässä suhteessa on merkittävä ja olemme mukana keskeisissä vaikuttamisverkostoissa sekä osaamisen ekosysteemeissä. Osaamista päivitettävä jatkuvasti Luonnoksessa nostetaan esiin, että ulkomainen työvoima ei yksin ratkaise osaajapulaa – vaikka alueelle saadaan työvoimaa, moni muuttaa pois muutaman vuoden sisällä. Oulun yliopisto huomauttaa, että juuri pois muuttamista pitää ennaltaehkäistä toimilla. Luonnoksessa todetaan, että erityinen huomio ja toimenpiteet tulee tehdä yritysten ja julkisten toimijoiden omalle kyyllle palkata ja työllistää toisesta kulttuurista tai kielitautustasta tulevia henkilöitä. Erityisesti tähän tarvitaan todella voimallisia ja innovatiivisia uusia keinoja yhteistyössä alueen korkeakoulujen, maakunnan toimijoiden sekä yritysten kanssa. Oulun yliopisto pitää erittäin hienona ja kannatettavana tavoitteena luonnoksessa mainittua maakuntaohjelman tavoitteena olevaa ensimmäisen työ- ja harjoittelupaikan varmistamista nuorille ja maahanmuuttajataustaisille, sekä toisen asteen että korkea-asteen koulutuksen jälkeen. Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan, että 'Pohjois-Pohjanmaan kaikkien koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden rooli on keskeinen näiden tavoitteiden saavuttamisessa erityisesti teknologian, luonnonvarojen, terveyden ja digitalisaation osa-alueilla.' Laaja-alaisena yliopistona Oulun yliopisto haluaa nostaa esiin myös muita osa-alueita, esimerkiksi kokonaisturvallisuuden sekä arktisen osaamisen. Pohjois-Pohjanmaa on osa arktista yhteisöä ja verkostoja. Myös monet toimet, joilla hillitään ilmastonmuutosta ja edistetään vihreää siirtymää, ovat luonteeltaan arktisia. 4.1.4 Infran ja saavutettavuuden vahvistaminen kilpailukyvyn perustana Pohjois-Pohjanmaan saavutettavuuteen liittyvät kysymykset ovat myös Oulun yliopistolle kansainvälisenä toimijana varsin merkittäviä. Toimivampien ja parempien lentoliikennedyhteyksien kehittäminen Oulun osalta on hyvin tärkeää kansainvälisesti korkeatasoisen TKI-toiminnan jatkuvuuden kannalta. 4.1.5 Yrittäjyyden edistäminen ja pk-yritysten toimintaedellytysten parantaminen Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan, että yrittäjyydessä keskeistä on myös yrittäjien hyvinvoinnin ja jaksamisen tukeminen yrittäjyyden eri vaiheissa. Oulun yliopisto haluaa tässä yhteydessä nostaa esiin Kerttu Saalasti Instituuttinsa osaamisen ja toiminnan sekä yliopistolla toimivan tieteidenvälisen Hyvä työ -verkoston toiminnan. Näillä toiminnoilla pystytään yhteisessä TKI-työssä kehittämään ja innovoimaan yrittäjien hyvinvoinnin ja jaksamisen tueksi vaikuttavia keinoja.	Ohjelmaluonnoksen alateemassa 4.1.5 on jo seuraava kirjaus <i>”Vaikka Pohjois-Pohjanmaalla ei ole aktiivisia kaivoshankkeita, Oulun yliopisto vastaa Pohjois-Suomen kaivos- ja kemianteollisuuden TKI:stä ja osaajien kouluttamisesta ja on siten keskeinen osa kaivos- ja mineraalialan ekosysteemiä.”</i> Ei toimenpiteitä. Preventio on ohjaavana periaatteena ohjelmaluonnoksessa. Ei aiheuta toimenpiteitä. Tärkeä havainto, ja liittyy ohjelman toimeenpanoon ja kumppanuuslupaukseen. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. OK. Hyvä nosto, lisätään ko. kohtaan kokonaisturvallisuus ja arktinen osaaminen. Merkitään tiedoksi, ei sisällä muutosesitystä. Kerttu Saalasti Instituutti on ollut mukana maakuntaohjelmaluonnoksen sisällön valmistelussa. Järjestetty yhteisöoppiva työpaja Kalajoella tammikuussa. Merkitään tiedoksi, ei muutoksia.
---	---

Luonnoksessa mainitaan myös, että 'kansainvälistä kasvua tavoittelevien yritysten tuki, strategisten kumppanuuksien kehittäminen sekä osaavan työvoiman saatavuus ovat keskeisiä kaikissa yrityksissä, mutta erityisesti pk-yrityksissä'. Oulun yliopistossa korkeakoulutettujen kansainvälisten osaajien työllistymisen edistämiseksi ja alueen kansainvälistä kasvua tavoittelevien yritysten tuessa on mahdollisuuksia kaikkia osapuolia hyödyttävään yhteistyöhön. Luonnoksessa nostetaan esiin, että toimialojen välinen ja sisäinen yhteistyö tuo lisäarvoa myös henkiseen resilienssiin. Oulun yliopisto haluaa tässä yhteydessä nostaa esiin resilienssitutkimuksen ja -kehittämisen olevan yksi sen tutkimuksen strategiseen profilaatioon kuuluvista kärkialoista. Yrittäjyyden edistäminen ja pk-yritysten toimintaedellytysten parantaminen Pohjois-Pohjanmaalla Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan, että maakunta tarvitsee liiketoimintaa ja tutkimusta yhdistävän soveltavan tekoälyn uuden tyyppisen tutkimuskeskuksen. Oulun yliopisto on vahvasti sitoutunut yhteistyöhön tässä erittäin kannatettavassa asiassa. 4.2.1 Yhteisöllisyyden ja luottamuksen vahvistuminen resilienssin ja kokonaisturvallisuuden perustana Ohjelmaluonnos nostaa esiin Pohjois-Pohjanmaalla ja sen kunnissa toimivat hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen yhteistyötä a koordinaatiota tukevat rakenteet. Yhteistyö korkeakoulujen kanssa olisi kannatettavaa tässäkin asiassa eli myös resilienssi- ja hyvinvointi - sekä vuorovaikutusasioiden näkeminen laaja-alaisemmassa yhteistoiminnassa kuin järjestöt ja kunnat. Pohjois-Pohjanmaalla edistetään lasten ja nuorten hyvän kasvun vision 2030 toteutumista. Oulun yliopisto haluaa tässä yhteydessä nostaa esiin myös korkeakouluissa opiskelevien nuorten hyvinvointihaasteiden huomioimisen sekä yhteisöllisyyden edistämisen tavoitteen. Myös kulttuurin rooli sekä Oulu2026 -kulttuuripääkaupunkivuoden myönteiset heijastevaikutukset tulevaisuuteen on tärkeä ottaa huomioon. Luonnoksessa todetaan, että vahvistuva maakuntaidentiteetti luo elävää ja omaleimaista yhteyttä alueen ihmisten kesken, lujittaa yhteishenkeä ja yhteistyötä. Kansainvälisyyden tulee olla keskeinen osa tätä identiteettityötä. Luonnoksen esiin nostama maakunnan kuntien erilaisuus, joka tulee huomioida yleisessä kehittämistyössä, on käännettävissä voimavaraksi. Oulun yliopistolla on perinne vuotuisen Festival of cultures -tapahtumasarjan järjestämisessä. Maakuntatasoinen kunta- ja järjestövetoinen maakunnallinen Festival of cultures voisi tuoda myönteisellä tavalla esiin erilaisuutta niin alueiden kuin niiden asukkaiden osalta.	Liittyy maakuntaohjelman toimeenpanoon ja sen puitteissa tehtävään yhteistyöhön. Ei aiheuta toimenpiteitä. Tärkeä esille nosto ja liittyy myös ohjelman toimeenpanon tukeen. Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, ei aiheuta toimenpiteitä. OK. Tärkeä huomio. Lisätty alateeman 4.2.1 kolmannen kappaleen loppuun seuraava lause: 'Yhteistoimintaa alueen korkeakoulujen kanssa kehitetään, jotta resilienssi- ja hyvinvointi - sekä vuorovaikutusasiat nähtäisiin laaja-alaisemmin' Opiskelijoiden hyvinvointihaasteet ovat erityisen tärkeä nosto. Mielenterveyteen liittyvät asiat ovat vahvasti ohjelmasisällöissä. OK. Muutetaan alateeman 4.2.4 yhteydessä oleva kirjaus seuraavaan muotoon: 'Oulu2026-kulttuuripääkaupunkivuosi tähtää kulttuuri-ilmastonmuutokseen, jossa kulttuuri nostetaan tiiviimmin aluekehittämistyön ytimeen vahvistamaan alueen ihmisten hyvinvointia ja alueen elinvoimaa.' Kyllä. Luonnoksen ko. kohdan seuraavaksi lauseeksi on kirjattu 'Se on pohjoispohjalaisten voimavara toimessamme kansainvälistyvässä ja monikulttuurisessa maailmassa.' Ei aiheuta toimenpiteitä. Tärkeä nosto ja ehdotus. Liittyy ohjelman toimeenpanoon. Ei aiheuta toimenpiteitä.
--	---

4.2.2 Työelämän kehittäminen ja työkyvyn edistäminen Pohjois-Pohjanmaalla Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan profiloitumisen moninaisen työelämän edistämisessä lisäävän maakunnan vetovoimaa. Oulun yliopisto kannustaa ymmärtämään moninaisuuden tässä kohdin laajasti ja sitä myöten pitää profiloitumisen tavoitetta erittäin kannatettavana. Luonnoksessa mainitaan myös, että 'työelämän moninaisuuden lisääminen sisältää myös merkittävän mahdollisuuden alueella jo asuvien osaavien ja motivoituneiden nuorten, yli 55-vuotiaiden sekä täsmätyökykyisten työllistämisen lisäämistä'. Kyseessä on varsin tärkeä nosto, jonka osalta Oulun yliopisto tekee mielellään yhteistyötä. 4.2.3 Yhdenvertaisuuden ja yhteisön kulttuurisen vastaanottavuuden vahvistaminen Oulun yliopisto pitää erittäin kannatettavana maakuntaohjelman luonnoksen tavoitetta tukea yrityksiä kansainvälisten osaajien rekrytoinneissa ja vahvistaa kulttuurista vastaanottavuutta sekä kielikoulutusta. Kulttuurista hyvinvointia ja elinvoimaa Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan: 'Ymmärrys kulttuurin merkityksestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä on vahvistunut. Kulttuuri on mukana kuntien hyvinvointityössä, ja myös hyvinvointialueella se osin kytkeytyy kehittämiseen, palvelupolkuihin ja -kokonaisuuksiin. Hyviä käytäntöjä on jo olemassa, mutta niiden jalkautus, työn laajentaminen ja resurssointi sekä eri toimijoiden roolien ja vastuiden tunnistaminen palveluiden tuottamisessa edellyttävät jatkuvaa kehittämistä. Monialaiselle koulutukselle on suuri tarve. Kulttuurin merkitystä huoltovarmuudelle ja turvallisuudelle ei maakunnassa vielä riittävästi tunnisteta.' Oulun yliopisto pitää edellä mainittuja nostoja erittäin tärkeinä ja kannatettavina sekä on valmis yhteistyöhön teemoihin liittyvissä aloitteissa. 4.2.5 Omavaraisuuden ja ruokaturvan vahvistaminen Maakuntaohjelman luonnoksessa nostetaan esiin vesihuollon toimintaketjun turvaaminen kokonaisvaltaisesti sekä suurten asutuskeskusten, yhteiskunnan kannalta tärkeiden toimintojen ja elintarviketuotannon vedensaannin varmistaminen. Oulun yliopiston Digital Waters -lippulaivayksikkö tuottaa vesihuollon toimintaketjuihin sekä vesistöihin liittyvää laaja-alaista TKI-osaamista. 4.3.1 Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen Maakuntaohjelman luonnoksessa todetaan, että tärkeänä periaatteena on maanomistajien ja yhteisöjen vapaaehtoinen osallistuminen. Oulun yliopiston laaja ja korkeatasoinen kansalaistieteen osaaminen on hyvä nostaa tässä yhteydessä esiin yhtenä oivallisena keinona toteuttaa edellä kuvattua osallistumista. Oulun yliopisto kannattaa lämpimästi ohjelmaluonnoksen kirjausta 'pääöksenteossa on tärkeää hyödyntää ajantasaista luontotietoa, jotta toimenpiteet perustuvat tutkittuun tietoon ja vastaavat alueellisiin tarpeisiin'. Yliopiston strateginen tutkimuksen profilaatio kohdentuu osaltaan korkeatasoiseen luonnon monimuotoisuuden ja ennallistamisen TKI-työhön. Tässä yhteydessä TKI-yhteistyö on varsin kannatettavaa. Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen	Merkitään tiedoksi, ei aiheuta toimenpiteitä. Ohjelman toimeenpanoon liittyvä asia ja toimintamalli. Ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ohjelman toimeenpanoon liittyvä asia. Tärkeä yhteistyöhalun ja sitoutumisen ilmaus. Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. Ei aiheuta muutoksia tai toimenpiteitä. Tärkeä huomio. Liittyy kuitenkin maakuntaohjelman toimeenpanoon ja toimeenpanon toimintamalliin. Ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi, ei sisällä muutosesitystä.
---	---

Luonnoksessa todetaan nykytila: 'Maakunnan kasvihuonekaasupäästöt vähenivät 43 prosenttia vuosina 2007–2023 (taakanjakosektori). Vuonna 2023 suurimmat lähteet olivat maatalous, tieliikenne ja kaukolämpö. Tuulivoima kompensoi osan päästöistä, mutta rakentaminen ja maankäyttö heikentävät hiilinielua.' Yliopiston oikeudenmukaiseen siirtymään liittyvä just transition -TKI-työ tarjoaa tukea näiden visaisten haasteiden ratkaisemiseksi. Alueiden maakunta Ohjelmaluonnoksessa mainitaan strategisen yhteistyön tehostaminen pohjoisten maakuntien, sekä Ruotsin ja Norjan pohjoisten alueiden kanssa yhteisten mahdollisuuksien hyödyntämiseksi. Tässä yhteydessä Oulun yliopisto haluaa nostaa esiin arktisten erityiskysymysten TKI-osaamisensa ja siihen liittyvät yhteistyöalustat, esimerkiksi Arctic 6 sekä Arktinen yliopisto, sekä niihin liittyvän yhteistyöpotentiaalin. 5 SEURANTA JA MITTARIT Maakuntaohjelman toimikaudelle ajoittuu EU:n rakennerahastokauden vaihtuminen: kausi 2021–2027 päättyy ja uusi kausi 2028–2034 alkaa. On erittäin tärkeää vaikuttaa uuden rakennerahastokauden painotuksiin laajalla rintamalla yhteistyössä korkeakoulujen kanssa. 7 KUMPPANUUSLUPAUS Maakuntaohjelman luonnoksessa luvataan, että yhteistyötä jäsenkuntien, koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden, yritysten, järjestöjen ja hyvinvointialue Pohteen kanssa vahvistetaan. Oulun yliopisto toteaa, että yhteistyön vahvistuminen on varsin kannatettavaa.	Tärkeä nosto ja liittyy ohjelman toimeenpanoon ja sen tukemiseen. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Tärkeä nosto. Liittyy ohjelman toimeenpanoon, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä.
Oulun yliopiston ylioppilaskunta 27.10.2025 Oulun yliopiston ylioppilaskunta kiittää, että opiskelijat ja Oulun yliopisto nähdään maakuntaohjelmassa maakunnan keskeisinä elinvoimatekijöinä. Ohjelman painotus elinvoimaan ja alueella asuvien hyvinvointiin kertoo siitä, että maakunta haluaa todellakin kehittyä ja kehittää ratkaisuja tulevaisuuden haasteisiin. Maakuntaohjelma on ylioppilaskunnan mielestä kunnianhimoinen, mutta realistinen. Ohjelman toimeenpano vaatii kuitenkin kunta- ja työnantajarajapinnat ylittävää yhteistyötä sekä rohkeutta kehittää ja luoda uutta. Maakuntaohjelman painopisteet tutkimuksessa, koulutuksessa ja kansainvälisyyden edistämisessä avaavat ovia tulevaisuuteen, sillä ne ovat ensisijaiset väylät kohti innovaatioita, kestäviä ratkaisuja ja maakunnan kansainvälistä kilpailukykyä. Ohjelman tavoite koulutuksen tasa-arvon ja saavutettavuuden lisäämiseksi on ylioppilaskunnan näkökulmasta erittäin kannatettava. Korkeakoulutuksen pariin tulee olla aito mahdollisuus päästä riippumatta esimerkiksi sosioekonomisesta asemasta, kansalaisuudesta tai sukupuolesta. Yhteistyön lisääminen alueen muiden koulutuksen järjestäjien kanssa auttaa opiskelijoita pääsemään korkeakoulutuksen pariin eri lähtökohdista sekä vahvistamaan monialaista osaamista jo korkeakoulutukseen päässeillä.	Merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.

Opiskelijoiden valmistuttua työelämävalmiuksien varmistaminen uusia koulutuskokonaisuuksia aktiivisesti kehittämällä on tärkeää. Maakunnan ja yliopiston yhteistyö niin kansallisten kuin kansainvälisten tutkintojen työelämälähtöisyyden vahvistamiseksi on siten erittäin kannatettavaa. Tulevaisuusnäkökulmien ja erilaisten skenaarioiden tunnistaminen koulutuksen osalta sekä aktiivinen vuoropuhelu maakunnan eri toimijoiden kanssa parantaa opiskelijoiden mahdollisuutta työllistyä samalla lisäten alueen veto- ja pitovoimaa. Pidämme tulevaisuuden kannalta tärkeänä, että Pohjois-Pohjanmaa nähtäisiin merkittävänä vihreän teknologian ja uusiutuvan energian keskittymänä. Tämä vetäisi puoleensa niin alan osaajia kuin loisi työ- ja harjoittelupaikkojen synnyn alueelle. Tätä silmällä pitäen maakuntaohjelman työpaikkatavoite (yhteensä 193 600 työpaikkaa 2045 mennessä) ja työllisyysasteen nosto yli 78 prosenttiin ovat kunnianhimoisia. Työllisyysasteen nosto (nykyisestä alle 72 % tasosta) vaatii satsauksia investointeihin sekä nuorten kouluttamiseen ja kiinnittämiseen alueelle. Kansainvälisten opiskelijoiden rooli maakunnan väestötavoitteiden ja osaajapulnan ratkaisemisessa on keskeinen. Kehittämistavoite ”Ulkomaalaistaustaiset asukkaat ja kansainväliset opiskelijat juurtuvat alueelle työn ja osallisuuden kautta” on erittäin tärkeä alueelle, sillä tällä hetkellä suuri määrä opiskelijoista kokee, että Pohjois-Pohjanmaalta ei löydy riittävästi mieleisiä tai avoimia työpaikkoja. Myös harjoittelupaikkojen vähyys haastaa alueelle jäämistä, sillä kansainväliset opiskelijat jäävät ilman kontakteja ja mahdollisuuksia tutustua potentiaalsiin paikallisiin työnantajiin ja Pohjois-Pohjanmaan työmahdollisuuksiin. Tavoitteen saavuttaminen edellyttääkin, että alueen toimijat kiinnittävät huomiota suomen kielen oppimisen tukeen, syrjinnän ehkäisyyn ja siihen, että opiskelijoita otettaisiin harjoitteluihin erilaisiin tehtäviin, vaikka opiskelija ei puhuisi vielä täydellistä suomea. Tähän tarvitaan niin koulutuksen järjestäjien kuin alueen kuntien ja yritysten yhteistyötä, sillä kielitaito ei kehity kuin kieltä käyttämällä. Opiskelijoiden kokonaisvaltainen hyvinvointi on edellytys niin opintojen sujuvuudelle, työelämään siirtymiselle kuin alueeseen kiinnittymiselle. Onkin välttämätöntä, että mielen hyvinvointia ja inhimillistä työkulttuuria vahvistetaan myös työpaikoilla. Panostaminen hyvään työpaikkakulttuuriin, työelämän ja vapaa-ajan väliseen tasapainoon ja mahdollisuuksiin luonnossa liikkumiseen vapaa-ajalla (ja jopa työajalla) ehkäisee sairauspoissaoloja ja luo positiivista kuvaa alueen toimintakulttuurista. Opiskelijoiden hyvinvoinnin ja alueeseen sitoutumisen kannalta on elintärkeää, että jokaisella on mahdollisuus osallistua ja kokea itsensä osaksi yhteiskuntaa. Tunnistettu tarve kohtuuhintaisen vuokra-asumisen lisäämisestä tukee myös opiskelijoiden toimeentuloa ja mahdollistaa harrastamisen ja vapaa-ajan vieton ilman huolia toimeentulon riittävydestä. Arkiliikunnan, kävelyn ja pyöräilyn edistäminen tukevat kokonaisvaltaista hyvinvointia ja kannustavat kohti kestävämpiä liikkumismuotoja. Myös raideliikenteen kehitys (kuten raideyhteys Ruotsiin) tukee näitä tavoitteita, minkä lisäksi se mahdollistaisi opiskelijoiden liikkumista Pohjois-Pohjanmaan sisällä kodin ja korkeakoulun tai harjoittelupaikan välillä, matkailua unohtamatta. Lopuksi	OK. Merkitään tiedoksi. Ei varsinaisia muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei sisällä varsinaisia muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Tärkeitä viestejä ja nostoja. Asia ovat jo vahvasti maakuntaohjelman sisällöissä. Ei toimenpiteitä. Ei sisällä muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.
--	---

Ylioppilaskunta kiittää lausuntopyyntöä ja toivoo, että Pohjois-Pohjanmaa kehittyy tavoitteiden mukaiseen suuntaan tulevaisuudessa. Olisi ollut mielenkiintoista päästä lausumaan myös valmisteltavana olevasta Pohjois-Pohjanmaan lasten ja nuorten hyvän kasvun visio 2030-dokumentista, mikäli siinä käsitellään nuoria aina laissa määriteltyihin alle 29-vuotiaisiin asti.	OK. Merkitään tiedoksi.
Pohde 27.10.2025 Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2026–2029 luonnoksesta ja siihen liittyvästä ympäristöselostuksesta. Hyvinvointialue on saanut osallistua jo maakuntaohjelman varhaiseen skenaariotyöskentelyyn ja esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevan osion valmisteluun ja luonnoksesta käy ilmi, että esille tulleet näkemykset on myös huomioitu. Pidämme perusteltuna, että Pohjois-Pohjanmaan ja Pohjois-Suomen elinvoimaa ja kestäväää kehitystä nostetaan esille. Eteläisen Suomen (pk-seutu, Pirkanmaa ja Varsinais-Suomi) kasvun ja kehityssuuntien rinnalle tulisi pohjoiseen pyrkiä löytämään uudenlaisia avauksia, omaa ääntä ja omaa erikoistumista aina kansanvälistä näkökulmaa myöten. Tähän voidaan vastata esimerkiksi osaamiseen ja turvallisuuden edistämiseen panostamalla, mitkä nousevatkin ohjelmassa hyvin esille. Maakuntaohjelman luonnoksessa on hyvin nostettu esille terveysteknologia, mutta se hyötyisi tarkentavista viittauksista mm. kliiniseen tutkimukseen, lääketutkimukseen, terveysdatan hyödyntämiseen ja siihen liittyvään datainfrastruktuuriin. Hyvinvointialue tulisi mainita osaamisen ekosysteemit -kappaleessa (s. 16). Ehdotamme lisättäväksi 4.1.1.-kappaleeseen terveysdatan hyödyntämisen ja terveyteen ja hyvinvointiin liittyvän tutkimuksen vahvistamisen esimerkiksi seuraavalla tavalla: Datainfrastruktuurien kehittäminen ja terveysdatan hyödyntäminen ovat tärkeä osa TKI-ympäristöjä. Maakunnassa vahvistetaan terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien tutkimusten edellytyksiä osana TKI-toimintaa. Toimintaa vahvistamalla voimme lisätä kansainvälistä vetovoimaa ja tutkimusrahoitusta, sekä samalla vahvistaa osaamista ja tuoda hyvinvointia alueelle. Pyydämme tuomaan hyvinvointialueen roolin esiin kappaleessa 4.1.3 esimerkiksi seuraavasti: Hyvinvointialueella on keskeinen rooli osaamiskosysteemeissä tarjoamalla opiskelijoille harjoittelupaikkoja ja tukemalla koulutuksen työelämävas- taavuutta. Yhteistyötä tehdään kaikkien koulutustoimijoiden kanssa ja siten vahvistetaan osaamisen juurtumista alueelle.	Merkitään tiedoksi, ei sisällä muutosesityksiä. Näkökulmana asiakirjassa on, että koulutuksen järjestäjät muodostavat osaamisen ekosysteemin. Ei toimenpiteitä. Pohjois-Pohjanmaan Älykkään erikoistumisen strategiassa on uudistuva ja hyvinvoiva osuudessa mainittuna digitaaliset palvelut ja tuotteet kohdassa olennaisen data hyödyntäminen - tämän koskettaa kaikkia toimialoja. Lisäksi terveyden ja hyvinvoinnin ala on mainittuna painopisteenä ja siellä kohta " tutkimuksen, tki-ympäristöjen ja yrityksen välinen kehitys- ja yhteistyötyö. Ei aiheuta toimenpiteitä. Tärkeä huomio. Näkökulmana asiakirjassa kuitenkin on se, että koulutuksen järjestäjät muodostavat osaamisen ekosysteemin. Ei aiheuta toimenpiteitä.

Pidämme hyvänä, että turvallisuus ja resilienssi ovat luonnoksessa vahvasti esillä. Kokonaisturvallisuuden osalta hyvinvointialueen pelastustoimi on vahva sisäisen turvallisuuden toimija niin yhteiskuntamme normaalioloissa, häiriötilanteissa kuin erilaisissa poikkeusoloissakin. Väheksymättä yhteiskunnan, viranomaisten ja ylipäättään kokonaisturvallisuuden eri toimijoiden toimintaa, näkisimme perusteltuna, että yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa noudattaen myös yksilön vastuu turvallisuuden ja resilienssin edistämisessä tuotaisiin esille. Ei liene realismia odottaa, että ilman yksilöiden vastuullisuutta tällä saralla päästäisiin parhaaseen mahdolliseen lopputulokseen. Pyydämme yksityiskohtaisemmin huomioimaan myös seuraavaa: • Turvallisuuskappaleessa, s. 33, voitaisiin tuoda esille myös kaikki yhteiskunnan eri turvallisuustilanteet. • Turvallisuus on läpileikkaavana teemana useassa kohdassa luonnosta. Olisi perusteltua, että viranomais- ja järjestöyhteistyön merkitystä ja konkretisointia tuotaisiin enemmän esille. • Hankerahoituksen hakemisessa ja käyttämisessä tulisi erityisesti huomioida Pohjois-Pohjanmaan alueen resilienssiä ja toimintojen jatkuvuutta edistävät hankkeet. Tämä korostuu maakunnan maantieteellisen asemoitumisenkin myötä. Pidämme erinomaisena, että ohjelma nostaa vahvasti esille kulttuurihyvinvoinnin ja täydentää siten mm. hyvinvointialueen hyvinvoinninedistämistyötä, jossa aihe jää resurssisyistä vähemmälle huomiolle. Ohjelma kannustaa kuntia hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämiseen. Kuntien osallisuusohjelmien käyttäminen arviointimittarina on konkreettinen seurantakeino. Pyydämme lisäämään lukuun 4.2 viittauksen Pohjois-Pohjanmaan yhteiseen hyvinvointikäsitykseen. Hyvinvointikäsitys julkaistaan hyvinvointialueen valmisteluvastuulla olevan Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointikertomuksen yhteydessä noin neljän vuoden välein. Käsitys on alun perin valmisteltu yhdessä Pohjois-Pohjanmaan liiton kanssa, joten toivomme, että maakuntaohjelma huomioi sen edelleen ja sitoutuu sen hyödyntämiseen.	OK. Lisätään turvallisuuskappaleeseen seuraava lause: <i>”Maakuntaohjelma huomioi Suomen kokonaisturvallisuuden malliin perustuvat yhteiskunnan eri turvallisuustilanteet.”</i> OK. Lisätty asiakirjan Turvallisuus-kappaleeseen seuraava lause: <i>”Maakuntaohjelma antaa osaltaan selkänöjaa järjestöjen ja viranomaisten yhteistyön sekä järjestöjen keskinäisen yhteistyön kehittämiseksi.”</i> EU- ja kansallinen rahoitus ohjautuu ohjelma-asiakirjojen ja kansallisten linjausten perusteella. Ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. OK. Lisätään ko. kohtaan seuraava lause: <i>”Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointikäsitys perustuu kokonaisvaltaiseen, ihmislähtöiseen ja yhteisölliseen lähestymistapaan, jossa panostetaan vahvasti yhteistyöhön, osallisuuteen ja vaikuttavien rakenteiden kehittämiseen.”</i>
---	--

Lisäksi pyydämme huomioimaan seuraavaa: Luvussa 4.2.4 Kulttuurista ja liikunnasta hyvinvointia ja elinvoimaa on tavoitteena, että kulttuuri vahvistaa hyvinvointia jokaisen asukkaan elämässä. TEAviisari sisältää kuntalaisten kulttuuripalvelujen käyttöön liittyvien mittareiden seurantaa, mutta pohdimme, tulisiko TEAviisarin rinnalla mittarina olla suoraan asukkaita koskeva mittari. Yksi vaihtoehto mittariksi voisi olla hyvinvointieron kaventuminen: poikien viikoittainen kulttuuriharrastus on merkittävästi tyttöjä heikompaa. Luvussa 4.2.5 Liikuntalähtöisen hyvinvoinnin vahvistaminen on mittarina liian vähän liikkuvien osuus. Lukijalle jää epäselväksi, mitä mittaria tällä konkreettisesti tarkoitetaan: Terve Suomi -kyselyn mittaria vai kouluterveyskyselyn mittaria vai molempia? Olisi tärkeää, että mittarit koskisivat sekä lapsia ja nuoria että aikuisia.	OK. Tärkeä nosto. Ohjelman seurantaraportoinnissa tuodaan esiin myös sukupuolten välisiä eroja eri mittareiden osalta. OK. Tarkennetaan maakuntaohjelman liitteessä.
Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus (lausunto on saapunut annetun lausuntoajan jälkeen, mutta se on otettu huomioon ja käsitelty) Pohjois-Pohjanmaan maakuntahallitus on päättänyt 22.9.2025 asettaa nähtäville maakuntaohjelman 2026–2029 luonnoksen ja siihen liittyvän ympäristöselostuksen sekä pyytää asiassa myös Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen lausuntoa. Maakuntaohjelma sisältää maakunnan kehittämisen vision, aluekehittämisen arvot sekä maakunnan kehittämisen painopisteet tavoitevuosille. ELY-keskus katsoo, että esille nostetut teemat ja näkökulmat muodostuvat maakunnan toimijoille yhteisistä intresseistä, joiden edistäminen kestäväällä tavalla vaatii yhteistyötä useiden maakunnallisten toimijoiden kesken. Maakuntaohjelman tarkoituksen mukaisesti ohjelma sisältää maakunnan ominaispiirteisiin kohdennetun ja mahdollisuuksien tunnistamiseen tähtäävän tavoitteenasettelun sekä suunnitelman tämän saavuttamiseksi nelivuotiskaudella. Ohjelmassa on käsitelty monipuolisesti maakunnan kehittämistä koskevia tavoitteita, joista useat sivuavat myös ELY-keskuksen tehtäväalueita. Maakuntaohjelman luonnoksen taustalla on sidosryhmäyhteistyön kautta laaditut skenaariotarkastelut, jotka toimivat ohjelman painopisteiden valintojen taustalla. Maakuntaohjelman kolme päätavoitetta ja kehittämisteemaa ovat 1) Kestävä kilpailukyky, uudistavat investoinnit ja innovaatiot, 2) Hyvinvointi ja alueellinen resilienssi muuttuvassa maailmassa sekä 3) laadukas ja vertovoimainen ympäristö. Päätavoitteiden alle on koottu kattavasti alatavoitteita. Ohjelman taustalla ovat mm. alueiden kehittämistä koskevat valtakunnalliset ja maakunnalliset ohjelmat. Maakuntaohjelman vision ja arvoperustan esittelyssä on todettu maakunnan rakentuvan omavaraisen, turvallisen ja vastuullisen kasvun varaan. Edelleen todetaan maakunnan tarve ja kyky houkutella vastuullisia investointeja, luoda elinvoimaa sekä tukea yhteisöllisyyttä. ELY-keskus näkee tämän vision toteuttamiseen tähtäävien toimenpiteiden merkityksellisyden, etenkin kun tarkastellaan vastuullisen kasvun huomioivia uusiutuvan energian mahdollisuuksia. Maakun-	OK. Merkitään tiedoksi. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä.

ELY-keskus katsoo, että strategioita ohjaavista suunnitelmista tunnistamatta on jäänyt maakunnan energiapolitiikkaan ja aluevesien käyttöön oleellisesti liittyvät strategiat ja niiden yhteys maakuntaohjelmaan sekä merkitys maakunnan kehitystä ohjaavana suunnitelmana. Etenkin aluevesien merituulivoiman ohjauksessa merialueita ja niiden arvoja monioliesti tarkasteleva Suomen merialuesuunnitelma tulisi ottaa paremmin huomioon Perämeren alueella. Ympäristöarviointien lähtökohdat on tuotu esille SOVA-asetuksen sisältövaatimusten mukaisesti sekä tarkennettu arviointien jaottelua vaikutustyypeittäin kohdentaen maakuntaohjelman kehittämisteemoihin sekä esitetty arvioinnin toteuttaminen viisiportaisella asteikolla. Erikseen on laadittu kokonaisvaikutustenarviointi SOVA-asetuksen sisältövaatimusten mukaisella jaottelulla käsitellen erikseen ihmisen elinolot, yhdyskuntarakenne, luonnon monimuotoisuus, luonnonvarojen käyttö sekä ilmasto. Vaikutustenarvioinnin osuus on toteutettu selkeästi maakuntaohjelman kehittämisteemoittain. Arvioinneissa on perusteltu merkittävyyden määrittelyä sanallisesti. ELY-keskus katsoo, että maakuntaohjelman mukaisten strategioiden arvioinnit on kohdennettu oikein ja arviointien johtopäätökset on perusteltu. ELY-keskus on ympäristöarvioinneista pääosin samaa mieltä ja haluaa korostaa ja täydentää muutamia arviointien johtopäätöksiä, jolla on nimenomaisesti merkitystä yhteensovittaessa kestävää talouskasvua ja ympäristön kantokykyä. Arvioinneissa on asianmukaisesti todettu investointien, infran ja saavutettavuuden, kilpailukyvyyn sekä yrittäjyyden toimintaedellytysten vahvistamisen negatiivisina vaikutuksina mahdollinen alueellisen eriarvoisuuden lisääntyminen sekä ympäristölle koituvat haitat luonnon monimuotoisuuden jäädessä toissijaiseksi taloudellisen kasvun rinnalla. ELY-keskus näkee johtopäätöksissä paljon realistisia negatiivisten vaikutusten toteamisia ja tuo esille, että maakuntaohjelman strategiat eivät saa haitata muiden kansainvälisten ja kansallisten velvoitteiden, laadittujen pitkäjänteisesti ympäristön tilaa parantavien ohjelmien, kunnostussuunnitelmien ja luontokadon torjuntaan tähtäävien velvollisuuksien toteutumista. Maakuntaohjelman toteuttamiseen liittyvien mahdollisten haitallisten vaikutusten lieventämistoimenpiteinä on esitetty hankekohtaisia YVA-menettelyjä sekä lupavaiheiden arviointeja ja lupaehtoja. ELY-keskus toteaa, että strategisen suunnittelun mittakaava on sellainen, että hankekohtaiset arvioinnit todellakin tarkentavat haitallisten vaikutusten tunnistamista, mutta maakuntaohjelmassa luodaan myös se volyymi ja laajempi skenaario, johon perustuen maakuntaan hoidutellaan hankkeita, joilla todennäköisesti ainakin yhteisvaikutuksina ja ajan myötä kumuloituvina vaikutuksina on todennäköisesti merkittävydeltään suurta haittaa ympäristölle ja luonnolle. SOVA-menettelyssä on myös olennaista vahvistaa sidosryhmien ja osallisten mahdollisuuksia saada tietoa ja päästä vaikuttamaan suunnittelun sisältöön. Osallistamisen näkökulmasta maakuntaohjelmaluonnos sekä ympäristöselostus on tuotu esille kattavasti eri sidosryhmille ja on järjestetty mahdollisuuksia ottaa kantaa sekä vaikuttaa strategioiden muodostamiseen.	Merialuesuunnitelmasta on kerrottu kappaleessa 4.1 valtakunnalliset ympäristötavoitteet. Kappale on muokattu uudelleen niin, että merialuesuunnitelmasta on laadittu oma alakappale; Suomen merialuesuunnitelma ja Suomen rannikkostrategia 2030 ja lisätty sisältöä merialuesuunnitelmasta ja rannikkostrategiasta sen alle. Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. OK. Merkitään tiedoksi. Ei varsinaisia muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi. Ei varsinaisia muutosesityksiä, ei toimenpiteitä.
--	--

Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ja Urheilu ry

Haluaa erityisesti korostaa liikunnan ja urheilun merkitystä maakunnan hyvinvoinnin, elinvoiman ja yhteisöllisyyden rakentajana sekä nostaa esiin maakunnallisen liikkumislupauksen tärkeyden.

Liikunnan ja urheilun rooli maakuntaohjelmassa

Maakuntaohjelman luonnoksessa liikunta tunnistetaan keskeisenä terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä. On erittäin myönteistä, että hyväksyttävässä ohjelmassa huomioidaan liikunnan vaikutukset laajasti. Liikunta ja urheilu ovat merkittävä osa maakunnan elin-, veto- ja pitovoimaa.

Urheiluseurat ovat Suomen suurin kansanliike. PoPLin toimialueen urheiluseuroissa liikkuu vuositasolla yli 100 000 ihmistä. Urheiluseurat lisäävät liikettä, osallisuutta, hyvinvointia ja elinvoimaa. Paikallisten urheiluseurojen tarjoamat harrastusmahdollisuudet ja tapahtumat ovat keskiössä aktiivisen arjen rakentajina myös valtorajat ylittävässä yhteistyössä. Urheiluseurojen ja eri yhdistystoimijoiden roolia voidaan pitää enenevässä määrin kasvavana myös kotouttamisen tehtävässä maakunnan väestön monimuotoistuksessa.

Ohjelman luonnoksessa todetaan, että Pohjois-Pohjanmaa on yksi Suomen sairaimmista maakunnista ja liikkumattomuuden kustannukset ovat merkittävät. Tästäkin syystä on tärkeää, että liikunnan edistäminen nähdään läpileikkaavana teemana maakunnan asukkaiden eri elämänvaiheissa. Liikkeen lisääminen kytkeytyy suoraan terveyshyötyihin ja tätä kautta hyvinvoivaan maakuntaan ja taloudelliseen kasvuun. Liikunnan edistämällä tuetaan niin lasten ja nuorten kasvua kuin työhyvinvointia ja pidempiä työuria.

PoPLi korostaa, että liikunta ja urheilu tulee nostaa ohjelman toimeenpanossa konkreettisten toimenpiteiden ja resursien kohteeksi.

- Liikunnan ja urheilun saavutettavuus ja yhdenvertaisuus on varmistettava kaikille väestöryhmille, erityisesti lapsille, nuorille, ikääntyneille ja erityisryhmille.
- Kuntien ja järjestöjen yhteistyötä sekä harrastamisen Suomen mallin juurruttamista tulee tukea.
- Liikuntapaikkojen ja -ympäristöjen kehittäminen sekä arkiliikuntaa tukevat ratkaisut (esim. kävely- ja pyöräilyreitit, luontoliikunta) ovat keskeisiä liikkeen lisäämiseksi.
- Kansalliset ja kansainväliset urheilukisat luovat kiinnostavuutta, näkyvyyttä, taloudellista kasvua ja uusia palvelutarpeita maakuntaan. Suuret tapahtumat tuovat rahaa aluetalouteen maakunnan ulkopuolelta.
- Valtion vähentynyt liikuntapaikkarakentamisen tuki tulee huomioida jatkossa maakunnallisen edunvalvonnan ja investointien rahoitusvälineiden kautta.

Maakunnallinen liikkumislupaus

Liikkumislupauksen laatiminen nostaa liikunnan kaikkien saataville ja jakaa hyviä sekä uusia toimintamalleja maakunnan toimijoiden kesken. Liikkumislupaus on konkreettinen yhdessä toteutettava suunnitelma. Yhteinen valmistelu sitouttaa kunnat, järjestöt, oppilaitokset, elinkeinoelämän ja muut toimijat yhteisiin toimiin fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi.

- Lupauksen tulee sisältää selkeät tavoitteet ja mittarit fyysisen aktiivisuuden lisäämiseksi eri ikäryhmissä.

Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.

Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.

Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.

Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.

Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.

Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.

Lupauksen toimeenpanoon tarvitaan konkreettisia resursseja, toimenpiteitä ja seuranta. Yhteenveto: Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ja Urheilu ry pitää maakuntaohjelman luonnosta kokonaisuutena hyvänä ja kannustaa ohjelman toimeenpanossa vahvistamaan liikunnan ja urheilun roolia hyvinvoinnin, elinvoiman ja yhteisöllisyyden rakentajana. Toivomme, että ohjelman jatkotyössä liikunta ja urheilu huomioidaan läpileikkaavana teemana ja että järjestöjen asiantuntemusta hyödynnetään laajasti.	
Pohjois-Pohjanmaan yrittäjät Maakuntaohjelmaluonnos linjaa monia yrittäjyyden ja elinvoiman kannalta oikeita asioita, mutta ohjelman vaikuttavuus riippuu siitä, miten vahvasti pk-yritykset kytketään sen toimeenpanoon. Pohjois-Pohjanmaan elinvoima rakentuu yli 28 000 yrityksen varaan, joista noin 70 % on yksinyrittäjiä. Yrityskentän rakenteessa on yhtä aikaa kasvupotentiaalia ja uusiutumisen riskejä: kolmannes yrityksistä hakee omistajaa seuraavien viiden vuoden aikana. Ohjelman on varmistettava, että elinkelpoiset yritykset eivät katoa ja että yritykset kykenevät uudistumaan, investoimaan ja työllistämään. Tämä edellyttää pk-yritysten roolin selkeää tunnistamista kaikissa ohjelman painopisteissä. 1. Elinkeinorakenne ja pk-yritysten kilpailukyky Pohjois-Pohjanmaan elinkeinorakenne on monipuolinen, mutta vahvasti mikro- ja pk-yritysvaltainen. Maakunnan kilpailukyky syntyy osaamisesta, infrastruktuurista ja yhteistyöstä. Ohjelmassa yrittäjyys on tunnistettu, mutta ei riittävän konkreettisella tasolla. Ehdotamme, että ohjelmaan lisätään kirjaus: <i>“Maakuntaohjelman toimeenpanossa varmistetaan, että pk-yritykset ja yksinyrittäjät ovat mukana kehittämis-, koulutus- ja investointihankkeissa. Rakennerahastavaroja suunnataan erityisesti yritysälähtöiseen kokeilu- ja kehittämistoimintaan.”</i> Pk-yritysten toimintaympäristön kehittäminen on kustannustehokkain keino vahvistaa työllisyyttä ja huoltovarmuutta. Maakunnan toimet tulisi kohdentaa etenkin yritysverkostojen ja paikallisen alihankintaketjun vahvistamiseen. 2. Työvoiman saatavuus ja osaaminen Pk-yritysten suurin kasvun este on työvoiman saatavuus. Osaajapula koskee lähes kaikkia toimialoja. Maakuntaohjelman tulisi kannustaa hankkeita, joissa työnantajat ja oppilaitokset kehittävät yhdessä työelämäälähtöisiä oppimismalleja ja nopeita osaamispäivityksiä. Ehdotus: <i>“Maakuntaohjelma kannustaa rahoittamaan hankkeita, joissa koulutusorganisaatiot ja yritykset yhdessä vahvistavat osaajapolkuja, kieli- ja työelämäälähtöisiä sekä maahanmuuttajien työllistymistä.”</i> Lisäksi osaamisen kehittämisessä tulisi huomioida yrittäjien oma jatkuva oppiminen, yritysjohtamisen digitalisaatio ja vastuullisuusosaaminen, jotka ovat yhä keskeisempiä kilpailutekijöitä.	Yrittäjyys on maakuntaohjelman vahva painopiste. Kytkeytyminen toimeenpanoon syntyy molemminpuolisesta yhteistyöstä sekä yrittäjyyteen perustuvasta kehittämistoiminnasta eri toimialoilla ja sitä voidaan vahvistaa aluekehitysrahoituksen elementein. Tätä tukee maakuntaohjelman kumppanuuslupaus sekä elinvoimasopimus. Ei aiheuta toimenpiteitä. Tärkeä nosto. Asia huomioidaan maakuntaohjelman toimeenpanoprosessissa. Ei toimenpiteitä. Ei maakuntaohjelmatasoinen asia, liittyy ohjelman toimeenpanoon. Ei toimenpiteitä, merkitään tiedoksi.

3. Yrityskentän uusiutuminen ja omistajanvaihdokset Maakunnan yrityskanta on ikääntymässä. Pk-yritysbarometrin mukaan noin kolmannes alueen pk-yrityksistä suunnittelee omistajanvaihdosta viiden vuoden sisällä. Tämä on merkittävä muutosvoima, joka voi joko vahvistaa tai heikentää alueen elinvoimaa riippuen siitä, miten siirtymiä tuetaan. Omistajanvaihdosten tuki ei ole enää erillisenä teemana rakennerahasto-ohjelmassa, mutta aihe voidaan sisällyttää monella tavalla osaksi ohjelman tavoitteita – kasvuun, TKI:hin, osaamiseen ja vihreään siirtymään liittyen. Pohjois-Pohjanmaan Yrittäjät ehdottaa, että maakuntaohjelman toimeenpanossa luodaan ”yritysten jatkuvuusohjelma”, joka voidaan hankkeistaa usealla eri tulokulmalla: kasvu ja arvonnisa, työllisyys ja osaaminen, maahanmuuttajien työllistyminen, kiertotalous ja vihreä siirtymä, sekä naisyrittäjyyden vahvistaminen. Ehdotettu kirjaus ohjelmaan: <i>”Maakuntaohjelma kannustaa edistämään elinkelpoisten yritysten jatkuvuutta omistajanvaihdosten, yritysjärjestelyjen ja työntekijävetoisten kokonaisuuksien kautta. Toimet kytketään kasvu-, osaamis- ja TKI-tavoitteisiin.”</i> 4. TKI-toiminta ja innovaatioekosysteemit Oulun seutu on TKI-toiminnan keskus, mutta muualla maakunnassa pk-yritysten osallistuminen tutkimus- ja kehityshankkeisiin on rajallista. Ohjelman tulee varmistaa, että TKI-toiminnan hyödyt leviävät myös pienempiin yrityksiin ja koko maakuntaan. Ehdotamme, ohjelma sisältää kärkihankkeen, jolla pienet yritykset voivat ostaa kehittämis- ja testauspalveluja. Lisäksi TKI-hankkeiden arviointikriteereissä tulisi painottaa pk-yritysten osallistumista ja syntyvää kaupallista hyötyä. 5. Mittarit ja seuranta Ohjelman tuloksia tulee mitata elinkeinoelämän näkökulmasta, ei pelkästään makrotalouden tunnusluvuilla. Pohjois-Pohjanmaan Yrittäjät ehdottaa, että ohjelman seurantaan lisätään: • Uusien ja lopettaneiden yritysten määrä • Omistajanvaihdosten ja yritysjärjestelyjen määrä • Työpaikkojen säilyminen omistajavaihdoksissa • Pk-yritysten investointien määrä ja suunta • Osaavan työvoiman saatavuusindeksi • Pk-sektorin osuus julkisista hankinnoista 6. Yhteenveto Pohjois-Pohjanmaan Yrittäjät kannattaa maakuntaohjelman hyväksymistä ja näkee sen tärkeänä työkaluna alueen kehittämisessä. Ohjelma toimii tehokkaasti, kun se: 1. Tunnistaa pk-yritykset ja yksinyrittäjät maakunnan elinvoiman perustana. 2. Kytkee omistajanvaihdokset osaksi kasvu- ja osaamisstrategiaa. 3. Suuntaa rakennerahastorahoitusta suoraan yrityslähtöisiin hankkeisiin.	Ko. näkökulmat sisältyvät lukuun 4.1.5 Yrittäjyyden edistäminen ja pk-yritysten toimintaedellytysten parantaminen. Ei toimenpiteitä. Tärkeä nosto. Liittyy ohjelman toimeenpanoon, ei toimenpiteitä. OK. Lisätty esityksen mukaisesti lukuun 4.1.5 Yrittäjyyden edistäminen ja pk-yritysten toimintaedellytysten parantaminen. Maakuntaohjelma on strateginen asiakirja eikä sisällä kärkihankkeita. Ei toimenpiteitä, merkitään tiedoksi. Tärkeitä indikaattoreita. Maakuntaohjelman kolme kehittämisteemaa sisältävät kehittämistavoitteita, joille on määritetty yksi tai kaksi mittaria. Mittarit voivat olla tilastollisia, toimenpideperustaisia tai laadullisia, ja niille on asetettu lähtötaso ja tavoitetaso ohjelmakaudelle. Ei aiheuta toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä.
--	---

4. Tukee työvoiman saatavuutta, digitaalista saavutettavuutta ja yrittäjyysmyönteistä toimintaympäristöä. Näillä painotuksilla ohjelma voi aidosti vahvistaa Pohjois-Pohjanmaan yritysten kilpailukykyä, jatkuvuutta ja kestävä kasvua.	
Pohjois-Savon liitto (lausunto on saapunut annetun lausuntoajan jälkeen, mutta se on otettu huomioon ja käsitelty) Pohjois-Savon liitto kiittää mahdollisuudesta lausua Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmasta 2026–29. Ohjelmassa on tunnistettu kattavasti tämän hetken haasteet ja mahdollisuudet ja asetettu viisaasti tavoitteet kehittämistyölle. Maakuntaohjelmassa on tuotu laajasti ja monipuolisesti esille elinvoimaan, väestön hyvinvointiin ja ympäristöön liittyvät kehittämistavoitteet. Pohjois-Savossa tunnistetaan samoja kestäväään kasvuun, uusiutuvan energian mahdollisuuksiin, korkeaan osaamiseen, turvallisuuteen ja investointimahdollisuuksiin liittyviä teemoja. Maakuntaohjelman valmistelu on toteutettu ilahduttavan osallistavassa hengessä, ja ohjelman lopussa oleva kumppanuuslupaus on hieno sitoumus maakuntaohjelman toteuttamiseksi ja jalkauttamiseksi. Maakuntaohjelmassa on mainittu Itä- ja Pohjois-Suomen alueen yhteistyön vahvistaminen ylimaakunnallisesti ja kansainvälisesti. Pohjois-Savon liitto tekee yhteistyötä Pohjois-Pohjanmaan kanssa erityisen mielellään jatkossakin.	Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi.
ProAgria Pohjois-Suomi ry Maakuntaohjelman visio ja arvot tukevat alueemme laaja-alaista menestymistä, jossa otetaan huomioon niin ihmisten, elinympäristön ja luonnon kuin kulttuuri- ja elinkeinoelämän menestyminen ja hyvinvointi. Pohjois-Pohjanmaa on maakuntaohjelmassa esitetty elinvoimaisena kumppanuuksien maakuntana, jonka kasvu pohjautuu vastuullisiin investointeihin ja jossa sekä ihmiset että ympäristö voivat hyvin. Vastuullisen toiminnan perusta on uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö. Suomen metsät, pellot ja vesistöt tuottavat runsaasti raaka-aineita ja mahdollistavat luontoa hyödyntävät palvelut, kuten luontomatkailun sekä myös jalostuksen kautta lisäarvoa tuottavat tuotteet, esimerkiksi elintarvikkeet, sekä hyvinvointiin ja matkailuun liittyvät palvelut. Luonnonvarojen kestävä käyttö on myös perusedellytys huoltovarmuudelle ja monimuotoinen luonto sekä puhtaat pinta- ja pohjavedet ovat keskeinen osa maakuntamme sekä samalla myös koko Suomen resilienssiä. Maakuntaohjelmassa korostetaan Pohjois-Pohjanmaan monimuotoisen luonnon turvaamista sekä pintavesien ekologisen tilan parantamista ja todetaan näihin teemoihin liittyvien tavoitteiden vaativan tiivistä yhteistyötä. Luonnoksessa tuodaan myös esille matkailun pohjautuminen luonnon tarjoamiin mahdollisuuksiin sekä matkailun palvelurakenteiden kytkeytyminen alueen asukkaiden vapaa-ajanviettoon sekä alueiden vetovoimaisuuteen. Ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen nostetaan esille läpileikkaavana teemana viitaten Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekarttaan, jossa yhtenä teemana on yhteistyö ja sektoreiden rajat ylittävät toimintamallit.	Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. OK. Tärkeä asia. Ei sisällä muutosesitystä, joten ei toimenpiteitä. OK. Ei toimenpiteitä.

Jotta edellä mainitut maakunnan menestykseen olennaisesti liittyvät perusasiat säilyttäisivät arvonsa ja asetetut tavoitteet saavutettaisiin, on vesien- ja ympäristöhoito huomioitava läpileikkavana teemana kaikessa maakunnan elinkeinotoiminnassa sekä toteutettava konkreettisia vesien- ja ympäristöhoitoon liittyviä toimenpiteitä. Suurten jokien halkomassa maakunnassa, jonka ominaispiirteitä ovat turvemaavaltaisuus sekä laajasti ojitetut vesistöjen valuma-alueet, vesienhoidon haasteet ovat suuria. On myös huomioitava, että hyvässä tilassa olevien vesistöjen tila ei saa tulevaisuudessa heikentyä. Muun muassa ilmastomuutoksen tuomien ongelmien ratkaisemiseen sekä myös ilmastomuutokseen sopeutumiseen tarvitaan pitkäjänteistä, hyvin johdettua verkostotoimintaa. ProAgria Pohjois-Suomi ry esittää, että vesien- ja ympäristöhoitoa vuodesta 2016 lähtien Pohjois-Pohjanmaalla edistänyt VYYHTI (Vesistöt ja Ympäristöt Yhdessä Hyvään Tilaan) -verkosto huomioidaan uudessa maakuntaohjelmassa. Sen avulla tehostetaan käytännön vesistöhoitotoimenpiteiden toteutusta valuma-alueiden lähtöisesti ja löydetään uusien kumppanuuksien kautta myös ratkaisuja ilmastomuutokseen sopeutumiseen. Verkostossa ovat mukana alan keskeiset toimijat ja se tukee toiminnallaan paikallisia kunnostajia sekä tehostaa tutkimustiedon välittymistä käytäntöön. Verkoston toiminta lisää sekä sektoreiden välistä että eri tasoilla toimivien tahojen (mm. osakaskunnat, urakoitsijat, suunnittelijat, asiantuntijat, tutkijat) välistä yhteistyötä ja synnyttää näin uusia kumppanuuksia sekä hanketoimintaa. Maakuntaohjelman luonnoksessa on nostettu elinvoimaisen ja menestyvän maakunnan perustana esiin kumppanuuslupaus, joka tuo kehittämistoiminnalle pohjaa ja jonka avulla maakunta myös uudistuu. Verkoston toiminta vie kumppanuuslupausta eteenpäin konkreettisella tasolla jo tällä hetkellä, sillä alan keskeiset toimijat ovat sitoutuneet toimimaan VYYHTI-verkostossa ja olemaan mukana alaan liittyvässä pitkäjänteisessä kehittämistyössä. Esitys, että maakuntaohjelmaan lisätään esimerkiksi lause: ” Pitkäjänteisesti toimineen maakunnallisen VYYHTI (Vesistöt ja Ympäristö Yhdessä Hyvään Tilaan) -verkoston toiminnalla edistetään konkreettisten, pintavesien tilaa parantavien vesienhoitotoimenpiteiden toteutusta ja turvataan vesiluonnon monimuotoisuutta.”	Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. OK. Huomioidaan. Lisätty lause ”Pitkäjänteisesti toimineen maakunnallisen VYYHTI-verkoston toiminnalla edistetään konkreettisten, pintavesien tilaa parantavien vesienhoitotoimenpiteiden toteutusta ja turvataan vesiluonnon monimuotoisuutta.” maakuntaohjelman kohtaan 4.3.1 Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. OK. Ei sisällä muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. OK. Lisätty lause ”Pitkäjänteisesti toimineen maakunnallisen VYYHTI-verkoston toiminnalla edistetään konkreettisten, pintavesien tilaa parantavien vesienhoitotoimenpiteiden toteutusta ja turvataan vesiluonnon monimuotoisuutta.” maakuntaohjelman kohtaan 4.3.1 Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen.
Raahan seudun kehitys Maakuntaohjelman 2026–2029 ohjelman laatimisen osana on ollut edellisen, vuosina 2022–2025 toteutetun, maakuntaohjelman arviointi. Arvioinnin mukaan maakuntaohjelman painopisteet tulee määritellä nykyistä konkreettisemmin ja kohdentaa tarkemmin eri alueiden erityispiirteisiin ja tarpeisiin. Alueiden erojen, kuten kaupunkien ja maaseutualueiden välisen kehityksen tasapainottamisen, tulisi näkyä ohjelmassa selkeämmin. Ohjelmaa tulee pyrkiä kehittämään niin, että sen avulla voidaan reagoida yllättäviin toimintaympäristön muutoksiin. Raahan seudun kunnat ja Raahan seudun kehitys pitävät yllä mainittuja huomioita hyvänä lähtökohtana ja hyvinä tavoitteina Maakuntaohjelmalle 2026–2029. Keskeisenä onnistumisen edellytyksenä on, miten hyvin uuden, käynnistyvän ohjelman toteutuksessa onnistutaan näiltä osin.	Yhä ennakoimattomammassa toimintaympäristössä aluekehityksen kannalta oleellista on tunnistaa kriittiset ilmiöt ja kehittämisteemat. Ohjelma kohdentuu Pohjois-Pohjanmaan kehityksen kannalta tärkeisiin ilmiöihin ja teemoihin. Tällä tavoitellaan joustavuutta sekä ennakoivaa ja nopeaa reagointikykyä ympärillämme tapahtuviin muutoksiin. Teemojen edistäminen konkretisoituu ohjelman toimeenpanoprosessin puitteissa. Ei toimenpiteitä.

Raahen seutu on raskaan teollisuuden ja suurhankkeiden sekä puhtaan siirtymän investointien potentiaalisena sijoittumisalueena riippuvainen monipuolisesta saavutettavuudesta sekä liikenteen ja logistiikan toimivuudesta. Sataman toimintojen, palvelujen ja kapasiteetin kehittäminen, SSAB:n Raahen terästehtaan materiaalivirrat ja tuleva tehdasinvestointi, meri- ja maatuulivoimainvestoinnit, Hanhikiven alueen jatkokehittäminen, puhtaan siirtymän investoinnit, teollisuuden tarpeet sekä muiden kuljetusten ja työmatkaliikenteen suuret virrat aiheuttavat painetta liikennejärjestelmien ja -väylien toimivuudelle sekä luovat jatkuvan tarpeen niiden kehittämiselle. Myös alemman tieverkon kunnossapito on tärkeää ottaen huomioon alueen vahva maa- ja metsätalous. Alueen potentiaalinen ulosmittaaminen ja investointien toteutuminen sekä niitä tukevien toimintojen kehittyminen edellyttää yhteistyössä tapahtuvaa edunajamista eri foorumeissa. Pohjois-Pohjanmaan maakunnan, seutujen ja kuntien etujen ajaminen ylimaakunnallisissa ja kansallisissa sekä Pohjoismaisissa ja laajemmin kansainvälisissä foorumeissa nähdään erittäin tärkeänä asiana alueen kilpailukyyn ja saavutettavuuden parantamisen sekä kansainvälisten investointien ja rahoituksen kanavoitumisen näkökulmasta. Toivomme edunajamista sekä arvovalta- ja vaikuttavuusviestintää toteutettavan aktiivisesti, leveillä hartioilla, yhdessä alueen seutujen ja kuntien kanssa. Vaikka Raahen seutukunnan keskeiset painopisteet on ohjelmaluonnoksessa tuotu kohtuullisesti esille, tarkennettavaa kuitenkin vielä on. Toivomme, että seuraavassa esille tuodut asiat otetaan huomioon lopullista ohjelmaa viimeisteltäessä. Visio Maakuntaohjelman visio on ohjelmaluonnoksessa seuraava: ”Pohjois-Pohjanmaa on pohjoisen hyvinvoinnin, kasvun ja turvallisuuden rakentaja.” Esitämme, että vision osiot kirjoitetaan eri järjestyksessä seuraavasti: ”Pohjois-Pohjanmaa on pohjoisen kasvun, turvallisuuden ja hyvinvoinnin rakentaja.” Katsomme, että hyvinvointi rakentuu kasvusta ja turvallisuudesta, joten on luonnollista, että hyvinvointi mainitaan niiden jälkeen. Samalla toteamme, että koko ohjelmaluonnoksessa turvallisuus jää varsin ohuelle käsittelylle kasvuun ja hyvinvointiin verrattuna. Turvallisuutta tuodaan esille eri yhteyksissä, mutta pitäisikö teema ryhmitellä uudelleen omaksi kokonaisuudekseen? Väestötavoitteet Maakunnan väkiluvun kehityksessä on huolestuttavia piirteitä. Maakunnan luonnollinen väestönkasvu on ollut negatiivista vuodesta 2022 lähtien ja maakuntien välinen muutto tappiollista, joten väkiluvun kehitys on ollut täysin riippuvainen maahanmuutosta. Maakunta on väestön kasvun suhteen myös vahvasti polarisoitunut. Väestön kasvu keskittyy Oulun seudulle, kun samaan aikaan muut seudut ja suurin osa maakunnan kunnista kärsivät asukasluvun laskusta, joka heikentää kuntien elinvoimaisuutta ja samalla voimistaa tietyillä toimialoilla osittain vakavaksikin kehittynyttä osaavan työvoiman saatavuusongelmaa, vaikka samaan aikaan työttömyys onkin kasvanut erityisesti rakennusalan heikon tilanteen takia. Ohjelmaluonnoksessa todetaankin, että maakunnan väestönkasvu perustuu kansainväliseen muuttoliikkeeseen. Yhtenä keskeisenä kysymyksenä koko maakunnan tulevaisuuden kannalta on se, miten saamme koko maakunnan mittakaavassa	OK. Merkitään tiedoksi. Maakuntaliitto linjaa kuntien ja sidosryhmien kanssa edunvalvonnan painopisteet, jotka kattavat sekä EU- että kansallisen tason päätöksenteon. OK, merkitään tiedoksi. Liittyy maakuntaliiton vaikuttamistehtävään sekä uudistettavaan edunvalvonnan toimintamalliin. Vision asijärjestys on tarkkaan harkittu suunnittelun lähtökohdaksi ja siinä on selkeä tahtotila. Ohjelma on arvolähtöinen, mikä edelleen edistää sitä, että eri toimijat voivat mahdollisimman laajasti kokea ohjelman omakseen. Turvallisuus on maakuntaohjelmassa ja aluekehittämisessä kokonaisvaltainen ja strateginen kokonaisuus. Ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Ulkomaisen työvoiman integraatio on ohjelmassa nostettu aikaisempaa vahvemmin sisältöihin, esimerkiksi alateemassa 4.2.3 Yhdenvertaisuuden ja yhteisön kulttuurisen vastaanottavuuden vahvistaminen. Ei aiheuta toimenpiteitä. Maakuntaohjelman tavoite ja ohjaava periaate on tasapainoinen aluekehitys ja aluerakenne. Ei toimenpiteitä.
--	--

hyödynnettyä ulkomailta maakuntaan suuntautuvaa muuttoliikettä. Maakuntaohjelmassa tulisikin kiinnittää enemmän huomiota ulkomaisen työvoiman integroimiseen koko maakunnan alueelle. Innovaatioilla ja TKI-toiminnalla kohti uudistuvaa ja kestävää Pohjois-Pohjanmaata Maakuntaohjelmaluonnokseen kirjattu tavoite ”Maakunnan innovaatiotoiminta kasvaa yrityslähtöisesti kaikilla seuduilla uudistaen maakunnan elinkeinoja.” on kannatettava. Allekirjoitamme täysin myös ohjelmaluonnoksen kirjauksen, jossa todetaan, että ”Kuntien roolia TKI-toimijoiden kanssa tapahtuvassa yhteistyössä ja aktiivisessa yhteistekemisessä tulee vahvistaa. Korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten yhteistyö maaseutualueilla on tärkeää elinvoimaisuuden vuoksi. Seutujen vahvuuksia edistävä TKI-toiminta mahdollistaa elinkeinoelämän uusiutumisen ja kasvun. Maakunnassa tulee edistää myös keskusseutu kunnan ulkopuolisten yritysten osallisuutta innovaatioverkostoissa alueellisten toimialarakenteiden mahdollistamissa puitteissa.” Toivomme, että yllä mainitut kirjaukset konkretisoituvat myös kehittämispanosten suuntaamisessa. On tärkeätä, että myös alueellisesti merkittävät ja uudentyypiset innovaatiotoiminnan mallit huomioidaan. Hyvänä esimerkkinä voidaan mainita Raahan seudulla kehitetty Monikampus-malli, jossa korkea-asteen koulutusta ja kehittämistoimintaa on yhdistetty yritysten tarpeet huomioiden toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Korkea lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen Pohjois-Pohjanmaan maakunnan yhtenä haasteena on tällä hetkellä maakuntatasoisen investointien houkuttelun koordinaation sekä maakuntabrändäyksen vähäisyys. Kannatamme elinvoimakeskuksiin perustettavia alueellisia investointitiimejä. Toivomme, että investointitiimeistä tulee säännöllisesti kokoontuvia sekä alueellisesti edustavia ja että niiden toimintaa myös resursoidaan. Maakuntaohjelmaluonnoksessa todetaan, että ”pohjoisella alueella on tarve valtion pääomasijoitusyhtiölle uusien teknologioiden ja investointien syntymiseksi.” Toteamme tässä yhteydessä, että puhdas siirtymä vaatii toteutuakseen merkittäviä infrastruktuuri-investointeja, jotka ovat kaupunkien yksin rahoitettavaksi liian suuria. Tätä varten valtion ja kaupunkien tulisi keskustella mahdollisuudesta perustaa yhteinen infrayhtiö ja/tai yhtiöitä, jotka olisivat yritysten kanssa toteuttamassa vihreiden investointien vaatimia energia- ja vesiliittymiä. Tutkinnoista osaamisen tunnustamiseen Koko maakunnan elinvoimaisena ja kilpailukykyisenä pitämiseksi on tärkeätä, että ”Osaajien saatavuutta turvataan varmistamalla koulutuksen hyvä saavutettavuus.” Raahan seutukunnassa on tarvetta lisätä korkea-asteen koulutettujen määrää. Samalla haluamme kuitenkin korostaa, että Raahan seutukunnan kaltaisella alueella, missä tuotannollisen toiminnan osuus BKT:sta on edelleen korkealla tasolla, tarvitaan myös osaavaa toisen asteen ammatillisen koulutuksen saanutta työvoimaa. Koulutusjärjestelmän joustavuus ja reagointikyky korostuvat tulevaisuudessa - erityisesti maahanmuuttajien osuuden kasvaessa työvoimasta.	OK. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Investointitiimeillä viitataan Pohjoisen Suomen ohjelmaan ja sen toimeenpanoon. Luvussa 4.1.2 Korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen huomioidaan mainitut asiat. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Tärkeää pohdintaa. Ei sisällä varsinaista muutosesitystä, ei toimenpiteitä.
---	---

Osaajien saatavuus Osaavan työvoiman osalta korostamme myös varautumista uusien toimialojen syntyyn ja uusien teknologioiden käyttöönottoon. Vain osaavalla työvoimalla voimme varmistaa, että uusien toimialojen ”kotimaisuusaste” voidaan pitää mahdollisimman korkeana. Raahen seutukunnassa tämä tarkoittaa erityisesti automaatio- ja sähkötekniikan osaajien tarpeen merkittävää lisäystä teollisuuden siirtyessä fossiilivapaaseen tuotantoon ja merituulivoiman rakentumisen edistyessä. Infran ja saavutettavuuden vahvistaminen kilpailukyvyyn perustana Infran ja saavutettavuuden osalta haluamme korostaa valtatie 8 merkitystä. Esitämme sen nostamista valtatie 4 rinnalle koko maakunnan merkittävistä tieyhteyksistä puhuttaessa. Valtatie 8 on merkittävä osa koko Perämerenkaaren liikennejärjestelmää, ja sen strateginen merkitys korostuu sotilaallisen liikkuvuuden ja huoltovarmuuden näkökulmista. Samalla korostamme, että alemmalla tieverkolla on myös erittäin merkittävä rooli erityisesti maatalouden ja puhtaan siirtymän investointien näkökulmasta. Raahen satama on keskeinen osa Perämerenkaaren liikennejärjestelmää ja huoltovarmuutta. Raahen satamasta on rakentumassa merkittävä puhtaan siirtymän hubi. Esitämme, että maakuntaohjelmalla tuetaan sataman kehittymistä ja pääsyä TEN-T-ydinverkon piiriin. Raideliikenteen osalta kannatamme kaksoisraiteen ulottamista Ylivieskasta Ouluun. Toteamme myös, että eurooppalaisen raideleveyden selvitystä ja toteutusta tulisi jatkaa perämerenkaarella ensivaiheessa Ouluun, Rovaniemelle ja etelään (Raahen, Kokkola) nykyisessä raidekäytävässä. Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa ja myös Raahen seudulla on merkittävää vientiteollisuutta. Sujuva, kattava ja hintatasoltaan kohtuullinen lentoliikenne tukee vientiyritysten toimintaa. Yrittäjyyden edistäminen ja pk-yritysten toimintaedellytysten parantaminen Kuntien sekä kunnallisten ja seutukunnallisten kehittämistoimijoiden rooli aktiivisena alue- ja elinvoiman kehittäjänä ja kehitysedellytysten luojana on merkittävä. Ymmärrämme puhtaan siirtymän sekä geopolitiikassa ja toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten vaikutukset muiden muassa kansalliseen turvallisuuteen ja rahoituksen allokointiin, mutta koemme edelleen eri rahoitusvälineistä kanavoitavien hankerahoitusten kohdistamisen kunta- ja aluelähtöisiin seutujen elinvoimaa ja yritysten toimintaedellytyksiä parantaviin hankkeisiin ja toimenpiteisiin olevan niiden kokonaisrahoituksen toteutumisen ja alueiden kehittymisen näkökulmasta välttämätöntä.	Maakuntaohjelman painotuksilla tavoitellaan osaajien saatavuuden turvaamista varmistamalla koulutuksen hyvä saavutettavuus maakunnassa ja sen eri alueilla. Merkitään tiedoksi, ei toimenpiteitä. Maakuntaohjelma on kokoava ohjelma. Liikennejärjestelmän maakunnalliset kärki- ja muut toimenpiteet on määritelty Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelmassa 2040. Maakunnan liikennejärjestelmäsuunnitelman kärkitoimenpiteenä on Valtatie 8 kehittäminen välillä Vaasa-Oulu. Suunnitelman sanomaa ole lähdetty toistamaan ohjelmassa. Pääviestit on tuotu maakuntaohjelmaluonnokseen. Maakuntaohjelma on kokoava ohjelma ja Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelma 2040 edistämisteenä on vaikuttamistyön tekeminen Raahen sataman nostamiseksi osaksi TEN-T ydinverkkoa. Ei toimenpiteitä. Kaksoisraide on Pohjois-Pohjanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelman 2040 kärkihanke. Raideleveysasia nostetaan ohjelmaluonnoksessa yleisellä tasolla esille ja edistettäväksi. Ei toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. Maakuntaohjelma ei ole rahoitusohjelma, ei toimenpiteitä.
--	--

Työelämän kehittäminen ja työkyvyn edistäminen Pohjois-Pohjanmaalla Työllisyydenhoidon osalta kannustamme työllisyysalueiden välisen yhteistyö lisäämiseen. Yhteistyön teemoina voisivat olla mm. työvoiman liikkuvuus, työvoimapalveluiden hankinnat ja työllisyydenhoidon järjestelmien kehittäminen. Yhdenvertaisuuden ja yhteisön kulttuurisen vastaanottavuuden vahvistaminen Maakuntaohjelmaluonnoksessa todetaan, että ”Erityistä huomiota tulee kiinnittää ulkomaalaistaustaisten osaajien ja kansainvälisten opiskelijoiden sijoittumiseen ja työllistymiseen alueella.” Tämä korostuu erityisesti Raahen seutukunnassa, jonne on suunnitteilla useita isoja kansainvälisiä investointihankkeita. Näitä hankkeita rakentamaan saapuva ulkomainen työvoima on merkittävä potentiaali, joka täytyy hyödyntää täysimääräisesti. Toivomme, että maakuntaohjelman toteutuksessa resursoidaan toimenpiteitä, joiden avulla kansainvälisille projektityöntekijöille ja heidän perheilleen mahdollistetaan pysyvä asettuminen seutukuntaan. Näin pystymme turvaamaan yritysten osaavan työvoiman saatavuuden, positiivisen väkilukukehityksen ja tätä kautta elinvoiman säilymisen seutukuntamme ja koko maakunnan alueella. Kulttuurista hyvinvointia ja elinvoimaa Kulttuurin merkitystä hyvinvoinnin edistäjänä sekä kuntien veto- ja pitovoimatekijänä ei ole tunnistettu vielä tarpeeksi. Oulun kulttuuripääkaupunkivuosi 2026 on koko maakunnan kulttuurin voimanponnistus, ota tulee hyödyntää myös tulevana vuosina. Uusia kulttuurituotteita tulee hyödyntää ja niiden jatko kehittämistä tulee tukea myös matkailun vetovoimatekijöinä. Vapaa-aikaa ja matkailua palvelevien alueiden vetovoima Matkailun merkitys kasvaa Pohjois-Pohjanmaan maakunnassa. Maakunnassa on useita kansainvälisestikin merkittäviä matkailukohteita, joiden kehittäminen on tärkeitä. Matkailu on valittu Raahen seutukunnassa yhdeksi strategisen kehittämisen kärjeksi. Maakuntaohjelman ja sen perusteella tapahtuvan resursoinnin tulee mahdollistaa myös pienempien ja kehittyvien matkailualueiden kehittäminen. Omavaraisuuden ja ruokaturvan vahvistaminen Raahen seutukunta on merkittävä ruokatuotannon seutukunta. Jaamme seutukunnassa vahvasti maakuntaohjelman näkemyksen siitä, että ”Maaseutu on myös kansallinen turvallisuuskysymys. Elintarvikehuolto on kriittinen toimiala ja sen on toimittava kaikissa olosuhteissa.”. Raahen seutukunnan maataloudella onkin merkittävä rooli koko Suomen huoltovarmuudelle ja ruokaturvalle. Maatalouden tuotantokustannukset ovat laskeneet vuoden 2022 huipputasolta, mutta pysyneet edelleen korkealla tasolla. Alaa leimaa edelleen haastava kannattavuustilanne. Seutukunnassa on myös merkittävää elintarviketuotantoa. Alan haastavasta tilanteesta huolimatta seutukunnassa on tällä hetkellä käynnissä useita merkittäviä investointeja esimerkiksi navettoihin ja biokaasulaitoksiin. Nämä ovat hyviä esimerkkejä uudentyyppisestä kehittämistoiminnasta, jota tulee tukea myös maakuntaohjelman keinoin. Yhdistävät teemat: Ilmastomuutoksen hillintä ja sopeutuminen Raahen seutukunnassa on tällä hetkellä suunnittelussa vähintäänkin 10–15 miljardin euron puhtaan siirtymän investoinnit, jotka kohdistuvat erityisesti fossiilittomaan energiantuotantoon (maa- ja merituulivoima, aurinkovoima, akustot, ydinvoima), fossiilittomaan teollisuustuotantoon (teräs) sekä e-polttoaineisiin (vety ja sen johdannaiset). Toteutuessaan	Tärkeä nosto ja liittyy ohjelman toimeenpanoon sekä kumppanuuslupaukseen. Merkitään tiedoksi. OK. Ei sisällä varsinaista muutosesitystä, merkitään tiedoksi. On otettu ohjelmassa laaja-alaisesti huomioon. Lisätty kohtaan 4.2.4 ”<i>kehittämistoimien ja hyvien käytäntöjen jatkokehittämiseen ja juurruttamiseen eri yhteyksissä</i>”. Maakuntaohjelma mahdollistaa myös pienempien ja kehittyvien matkailualueiden kehittämisen. Ei toimenpiteitä. Ei sisällä muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Maakuntaohjelman tavoitteena on tukea juuri tällaisia kokonaisuuksia, joissa yhdistyvät ilmastomuutoksen hillintä, taloudellinen kasvu ja alueellinen kehitys. Maakuntaohjelman
---	--

hankkeet vaikuttavat merkittävästi kansallisen tason ilmastotavoitteiden toteutumiseen. Toivomme maakuntaohjelmalta mahdollistavaa otetta ja koko maakunnalta vahvaa tukea näiden hankkeiden läpiviemiseen. Yhdistävät teemat: Alueiden maakunta Edellytämme maakuntaohjelman toimeenpanolta ja sen pohjalta toteuttavien hankkeiden resursoinnilta entistäkin vahvempaa aluelähtöisyyttä. Oulun seutu toimii koko maakunnan veturina, mutta myös muiden alueiden kehittämiseen tulee panostaa. Maakuntaohjelmaluonnoksen sanoin: ”Maakunnassa panostetaan aluekehitykseen tasapuolisesti myös muiden kaupunkiseutujen, Raahen seudun, Pyhä- ja Kalajokilaakson sekä Kuusamo-Koillismaan osalta pohjaten niiden omiin vahvuuksiin.” Seuranta ja mittarit Yleisesti ottaen katsomme, että maakuntaohjelmaluonnoksessa on tuotu esille varsin hyvin Raahen seutukunnan kehittymisen kannalta keskeiset painopisteet. Sen sijaan eri ohjelmaosioiden kehittämistavoitteiden mittareiden tavoitetasoissa on vielä hiottavaa. Tällä hetkellä tavoitetasot ovat usein laadullisia ja kuvailevia, vailla kvantitatiivisia tavoitteita. Missä on arvoissakin mainittu rohkeus mittareiden tavoitetasoissa?	näkökulmasta keskeistä on luoda mahdollistava toimintaympäristö, jossa julkinen ja yksityinen sektori voivat yhdessä vauhdittaa siirtymää kohti vähähiilistä yhteiskuntaa. Tämä edellyttää tiivistä yhteistyötä kuntien, yritysten, koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden sekä valtionhallinnon välillä, jotta investoinnit voidaan toteuttaa kestävällä ja suunnitelmallisella tavalla. Ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen on maakuntaohjelman läpileikkaava teema, jota toteutetaan Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartta 2021–2030 (2.0) linjattujen toimenpiteiden mukaisesti. Ilmastotiekartassa energiantuotanto on yksi kärkiteemoista, ja siihen sisältyy myös energian jatkojalostus, kuten vetytuotanto. Aluekehityksen ja aluerakenteen tasapainoisuus on maakuntaohjelman tavoite ja ohjaava periaate. Ei toimenpiteitä, merkitään tiedoksi. Maakuntaohjelmassa on useita sellaisia mittareita, joissa kehitys vaihtelee vuosittain ja siksi suunta on oleellista. Lisäksi esim. tuulivoiman osalta on laitettu tavoitteeksi kestävästi kasvava, mikä sinällään on kunnianhimoinen tavoite. Lisäksi kokemus on osoittanut, että yksittäinen lukuarvo suuntaa liikaa seurannassa kohdetta siihen ja usein hyvä kehitys jää sen varjoon. Maakuntaohjelman tavoitteet on laadittu strategisiksi ja pitkän aikavälin kehittämisen suuntaa osoittaviksi. Osa mittareista on määrällisiä, mutta osassa sanallinen tavoite on jo itsessään rohkea ja vaativa, etenkin kun kehitystä seurataan vuosittain. Monissa tapauksissa yksittäistä lukuarvoa tärkeämpää on kehityksen suunta sekä sen pysyvyys ja kestävyys.
SAK Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö katsoo, että keskeinen keino varmistaa alueen työllisyys ja kilpailukyky on työelämän laaja-alainen yhteistyö. Samoin työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittäminen on nähtävä strategisena kysymyksenä, johon panostamalla voidaan houkutella alueelle investointeja ja työpaikkoja.	OK. Kannatettava asia, ei kuitenkaan sisällä varsinaista muutosesitystä. Ei toimenpiteitä.

Tästä syystä lausuntokierroksella olevaa maakuntaohjelman luonnosta voi luonnehtia varsin lupaavaksi. Osaamisen kehittämistä on kuvailtu monipuolisesti ja laajalti. Useiden eri työkalujen ja toimintatapojen lisäksi on muun muassa luonnehdittu seuraavasti: <i>Maakunnan omien työvoimaresurssien pitkäjänteinen aktivointi ja osaamisen kehittäminen on keskeistä, jotta alueen inhimillinen potentiaali saadaan täysimääräisesti käyttöön ja yhteiskunnan resurssit hyödynnetään tehokkaasti.</i> Edellinen on hyvin tärkeä kirjaus. Tähän liittyy olennaisesti luonnoksen maininta työelämälähtöisen osaamisen tuottamisesta yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Allekirjoitamme, että työelämälähtöinen koulutus on omiaan "vahvistamaan jatkuvaa oppimista ja elinikäistä kouluttautumista sekä laajentamaan koulutuksen saavutettavuutta". Lisäyksenä haluamme kiinnittää huomiota siihen, että työelämälähtöisessä koulutuksessa on työyhteisöjen mukaan osallistaminen erittäin arvokasta. Työyhteisön tuki on ensiarvoista paitsi ammatillisen osaamisen rakentamiseksi myös työelämätaitojen kehittämiseksi. Erityisesti työelämätaitojen puutteesta on työmarkkinatoimijoiden kesken oltu usein yhtä mielisiä keskusteltaessa ensi kertaa suomalaisille työmarkkinoille tulevista työntekijöistä. Työyhteisöjen osallistaminen osaksi koulutusta, oppimista ja työhön perehtymistä kehittää paitsi ymmärrystä työelämän pelisäännöistä myös osaamista siirtää hiljaista tietoa työyhteisön sisällä. Vetovoimaiset ja vastuulliset työpaikat Maakuntaohjelman luonnoksessa on vastuullisuutta ja vastuullista toimintaa peräänkuulutettu melko harvakseltaan. Vastuullisuuden periaate on mainittu elintarviketuotannon, luonnon ja matkailun yhteydessä, sekä vision yhteydessä seuraavasti: Maakunta rakentuu omavaraisuuden, turvallisuuden ja vastuullisen kasvun varaan. Pohjois-Pohjanmaan kyky houkutellessa vastuullisia investointeja, luoda elinvoimaa ja tukea yhteisöllisyyttä vahvistuu entisestään. Koska vastuullisuuden periaate on nostettu niinkin merkittävän osion kuin vision tasolla esille, olisi asiaa syytä tarkastella tarkemmin. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön näkökulmasta vastuullinen kasvu ja vastuulliset investoinnit toteutuvat erityisesti sillä, että työpaikat toimivat vastuullisesti. Tämän esitämme mainittavaksi myös maakuntaohjelmassa. Ukraina ja itäraja Suomen maakunnissa varaudutaan jo laajalti Ukrainan sodan päättymiseen ja sen jälkeen odotettavissa olevaan uuden rakentamisen kauteen. Koulutus ja osaaminen ovat avainasemassa investointien toteutumiselle ja on kiiteltävää, että asiaa on sivuttu ainakin kappaleessa 4.1.2 Korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen.	Merkittään tiedoksi, ei toimenpiteitä. OK. Lisätty ko. kohtaan asiakirjassa lause: <i>"Työelämälähtöisessä koulutuksessa on työyhteisöjen mukaan osallistaminen arvokasta."</i> OK. Tärkeä nosto, ei kuitenkaan sisällä varsinaista muutosesitystä. Ei toimenpiteitä. Vastuullisuus on ohjaava periaate ohjelmaluonnoksessa. Maakuntaohjelmassa käytetään rinnan termiä "kestävä" esim. elinvoiman, kasvun ja hyvinvoinnin määreenä. Kestävyydellä viitataan tässä ohjelmaluonnoksessa pitkäjänteisyyteen ja siihen, ettei toiminta kuluta resursseja loppuun. Se sisältää tässä ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen kestävyiden ulottuvuudet. Ei aiheuta toimenpiteitä. Itä- ja Pohjois-Suomen maakuntaliittojen yhteistyössä toteuttama julkaisu <i>"Yhdessä kohti kestävä Eurooppa"</i> (4/2025) tuo esiin alueen vahvuudet, kehityshaasteet ja EU:n alue- ja rakennepoliitikan rahoituksen merkityksen alu-
---	---

Niin ikään on aiheellista tarkastella, minkälaisia vaikutuksia sodan päättymisellä on laajemmin itärajan osalta. Asia voidaan nähdä etäisenä ja mahdollisen tulevaisuuden asetelman pohtiminen on varmasti vielä liian kompleksinen kokonaisuus. Kuitenkin katsomme, että on syytä mainita, minkälaisiin toimenpiteisiin maakunnassa varaudutaan mahdollisen rauhan toteutuessa maakuntaohjelmakaudella. Ympäristöselostus Osana puhdasta siirtymää yritysten liiketoimintamallit ja valmistusprosessit muuttuvat, mikä heijastuu työntekijöiden työkuviin sekä osaamistarpeisiin. Tämä ja ilmastotoimien työllisyysvaikutukset tulee maakuntaohjelmassa arvioida, ja linjata työllisyyttä edistävästä ja ylläpitävästä toimista. Mikäli arviointi jätetään tekemättä, mahdollisia negatiivisia sosiaalisia vaikutuksia ei voida minimoida ehkäisevien keinojen ja resurssien puuttuessa. Nykytilan kuvauksessa on todettu, että Ilmastotavoitteiden saavuttaminen edellyttää mittavia energiainvestointeja ja siirtymän nopeuttamista. Turpeen alasajo on tapahtunut nopeasti, mutta sen sosiaaliset ja alueelliset vaikutukset voivat olla merkittäviä. Haaste ei kuitenkaan rajaudu vain turvetuotantoalueisiin ja on itse asiassa paljon merkittävämpi muilla teollisuuden aloilla. Pohjois-Pohjanmaalle on syntynyt merkittävä tarve ennakoida puhtaan siirtymän aiheuttamia osaa- mis- ja työllisyystarpeita/-vaikutuksia, ja hyödyntää tietoa koulutuksen, työllisyyden ja elinkeinoelämän kehittämisessä. Esimerkiksi Raahan SSAB:n terästehtaan hiilineutraaliin teräkseen siirtymisen investointi olisi toteutuessaan johtanut satojen työpaikkojen vähenemiseen automaation lisääntyessä. Tämän investoinnin voidaan odottaa tulevaisuudessa kuitenkin toteutuvan pidemmällä aikavälillä. Vastaavat mahdolliset puhtaan siirtymän aiheuttamat vaikutukset työvoima- tarpeissa koskevat kaikkia energiaintensiivisen teollisuuden muotoja. Täten on äärimmäisen tärkeää varmistaa oikeudenmukainen siirtymä työntekijöille alueen yrityksissä mukauduttaessa ilmastonmuutoksista johtuviin politiikkatoimiin. Ilmastonmuutoksen edetessä politiikkatoimien vaikutukset työpaikoilla voimistuvat, jonka takia on valmistauduttava laajasti alueen työntekijöiden työllisyyden edistämiseen ja osaamisen päi- vittämiseen. Edellä mainituista syistä työssä olevien osaamisen kehittämiseen ja muihin työllisyyden edellytysten var- mistamiseen tulisi täten selkeästi mainita kohdennettavan rahoitusta erikseen osana ilmasto-, kestävyys- ja vastuulli- suuspolitiikkaa. Varoja tulee kohdentaa erityisesti työntekijöiden ja työttömien uudelleen- ja täydennyskoulutukseen sekä työllisyyttä edistäviin toimiin. Negatiiviset vaikutukset ympäristöön Ympäristöselostuksen luonnoksessa on oivallisesti ymmärretty siirtymän negatiiviset vaikutukset myös ympäristöön. Luonnoksessa on kuitenkin niukalti esitelty toimia, joilla alueen merkittävien elinkeinojen ilmastopäästöjä ja luontokatoa mahdollisesti lisääviä toimia voitaisiin vähentää.	eelle. Julkaisu tarjoaa kattavan katsauksen alueen kehityk- seen ja siihen, miten sen kilpailukykyä voidaan vahvistaa seuraavalla ohjelmakaudella. Ei toimenpiteitä. Esimerkiksi Pohjois-Pohjanmaan tuulivoimaosaamisen kehit- täminen -hankkeessa (2022–2023) on selvitetty tuulivoima- sektorin ja laajemmin vähäpäästöisen energiatuotannon aluetalous- ja työllisyysvaikutuksia sekä toimialan osaami- sen ja koulutuksen kehittämistarpeita. Tärkeää pohdintaa, ei aiheuta toimenpiteitä. Tärkeää pohdintaa, ei aiheuta toimenpiteitä. Ympäristöselostuksen tehtävänä on arvioida maakuntaoh- jelman toteuttamisesta aiheutuvia vaikutuksia ympäristöön. Sen tarkoituksena ei ole esittää ratkaisuja mahdollisten hai- tallisten vaikutusten ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi, vaan keskittyä vaikutusten tunnistamiseen ja arviointiin.
Suomen luonnonsuojeluliiton Pohjois-Pohjanmaan piiri ry	

EU:n komission monivuotinen rahoituskehys (MFF) kaudelle 2028–2034 on valmisteilla. Painopisteteemoja: Euroopan kilpailukyky, teknologinen suvereniteetti, turvallisuus, Ukrainan tukeminen ja myös ilmasto ja luonto. Komission ehdotuksessa noin 35 prosenttia 2000 miljardin euron budjetista allokoidaan ilmasto-, luonto- ja ennallistamistavoitteiden saavuttamiseen. Ennallistamisasetus etenee. Ennallistamisasetuksen tavoitteena on parantaa luonnon tilaa eri ympäristöissä sekä suoje-lualueilla että niiden ulkopuolella. Asetuksen toimeenpanoa varten useissa asiantuntijaryhmissä parhaillaan laaditaan kansallista ennallistamissuunnitelmaa. Suunnitelmassa muun muassa määritellään keinot asetuksen tavoitteiden saavuttamiseksi ja valmista pitäisi olla elokuuhun 2026 mennessä. Luonnon tilaa parantavista toimista voidaan mainita esimerkiksi joki- ja purouomien palauttaminen kohti luonnontilaa ja puuntuottomielessä turhaan ojitettujen turvemaiden ennallistaminen. Esimerkki Pohjois-Pohjanmaalta: pelkästään lijoen vesistöalueella pelkästään metsähallituksen hallitsemilla mailla ojitetuista soista 30000 hehtaarilla metsänkasvu ei sanottavasti voimistunut. Puun sijaan näillä turvemailla tuotetaan hiilidioksidia ilmakehään turpeen hajotessa hapel-lisissa oloissa. Alapuoliset vesistöt puolestaan saavat vastaanottaa ravinteita ja humusta. Tuleva EU:n ohjelmakausi alkaa nyt luonnosvaiheessa olevan maakuntaohjelman aikana. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja runsas ennallistamistarve pitää rakentaa sisälle tähän vuosien 2026–2029 maakuntaohjelmaan rahoituk-sen varmistamiseksi. Osassa 3.2 Pohjois-Pohjanmaan väestö- ja työpaikkatavoitteet energiasektorin todetaan muovaavan työpaikkakehitystä (sivu 9). Teollisen mittakaavan aurinkovoimaloiden rakentaminen yleistyy voimakkaasti lähivuosikymmenellä. Energiain-tensiivisten hankkeiden myötä maatuulivoiman rakentaminen jatkuu ja merituulivoimaloiden rakentamisen ennakoit-daan käynnistävän 2030-luvun loppupuolella. Tavoiteltu talouspoliittinen kehitys todetaan luonnonlain kaltaiseksi: muutama vetytehdas ja tai datakeskus ja valmistu-neet maatuulivoiman tuotantoalueet saavat rinnalleen uusia vastaavia yhdistettynä samaan kokonaisuuteen rakenneta-villa satojen hehtaarien aurinkovoimakentillä. Kun liikkeelle päästään tarjonta kiihdyttää kysyntää. Ja kun oikein hyvään vauhtiin päästään voidaan ryhtyä valloittamaan Perämeren. Merituulivoimasta voi todeta, että tällä hetkellä hankevas-taavat hidastavat hankkeidensa etenemistä. Talousvyöhykkeellä merituulivoima on mietintäasteella. TEM kerää joulu-kuuhun asti mielipiteitä merituulivoima-alueita koskevasta päätöksentekoluonnoksesta ja sen ympäristöselostuksesta (Lausuntopalvelu.fi). Ilmastotavoitteen mukaan Suomen on hiilineutraali vuonna 2035. Tämä edellyttää toimia monilla sektorilla ja uusiutu-villa lähteillä tuotettua sähköenergiaa. Energiaintensiivistä teollisuutta suosittaessa pitää tarkoin arvioida millaiset hank-keet aidosti edistävät hiilineutraalisuustavoitetta.	Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen on maakuntaoh-jelman teema. Ei aiheuta toimenpiteitä. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, merkitään tiedoksi. Ei muutosesityksiä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.
--	---

Hiilineutraalisuus osana lämpötilaa nostavan ilmastomuutoksen hidastamista on välttämättä saavutettava. Toinen, monien mielestä yhtä suuri uhka, on luonnon monimuotoisuuden hupeneminen ja luontokato. Nykyisessä laajuudessaan tuulivoima ja lisääntyvä aurinkovoiman rakentaminen on osa ratkaisua ja samaan aikaan kasvava uhka Pohjois-Pohjanmaan luonnon hyvinvoinnille. Pohjois-Pohjanmaalla tuotetaan tällä hetkellä lähes 40 prosenttia Suomen kaikesta tuulivoimasta. Vuoden 2024 aikana maakunnista eniten tuulivoimaa rakennettiin Pohjois-Pohjanmaalle (87 voimalaa vastaten teholtaan keskikokoista ydinvoimalaa) /1./. Kaiken kaikkiaan maakunnassa on satoja tuulivoimaloita ja tuulivoiman tuotantokenttiä kymmeniä (tarkka lukumäärää ei ole löydettävissä yhdestä lähteestä). Vuoden 2025 alkupuolella Suomen uusiutuvien hankelistan mukaan suunnitteilla on 142 maatuulivoimahanketta /2./. Hankkeista arviolta noin kolmasosa tulee toteutumaan sähköntuotantoon saakka. Varovainen arvio kertonee hankevastaavien ylitiöpaisyydestä ja hankkeiden kaatumisesta esimerkiksi kohtuuttomaksi arvioituihin luontovaikutuksiin. Osassa 4.3.1 Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen todetaan osuvasti (s. 29): ”Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen edellyttää sekä elinympäristöjen laadun parantamista että biodiversiteetin vahvistamista. Tärkeässä merkityksessä on myös pysyvien viheryhteyksien säilyttäminen ja elinympäristöjen pirstoutumisen ehkäisy, jotta lajien liikkuminen ja ekosysteemien toiminta voivat jatkua häiriöttä.” Tämä tavoite on toteutunut riittävästi rakennettujen tuulivoiman tuotantoalueiden osalta, eivätkä suunnitteilla olevat hankkeet parempaa lupaa. Luonnonsuojelualueet vuoden 2050 tavoitekartalla ovat nykyiset. Tavoite pitäisi olla 30 % suojelu Monterealin sopimuksen mukaisesti. Luonnonsuojelualueiden lukumäärä on mittarina. Lukumäärää kuvaavampi mittari on kuitenkin niiden pinta-ala. Pohjois-Pohjanmaan liiton Energia- ja ilmastovaihemaakuntakaavasta tehtyjä valituksia käsitellään Pohjois-Suomen hallinto-oikeudessa, mutta osoitetut seudullisesti merkittävät tuulivoima-alueet (tv-1) ohjaavat hankevastaavien tuulivoimahankkeita ja kuntien tuulivoimaosayleiskaavoitusta. Valitettavasti hankevastaavat konsultteineen suhtautuvat hyvin suuntaa antavasti aiempien vaihekaavojen ja nykyisen ilmasto- ja energiamaakuntakaavan tuulivoimamerkintöihin. Esimerkiksi suunnittelualueesta vain noin neljäsosa saattaa sijoittua tv-1-alueelle. Osoitetun tv-1-alueen koko on saattanut määräytyä metsäpeuran esiintymisalueiden, vaellusreittien ja muiden ekologisten yhteyksien perusteella. Ylimoitettut tuulivoiman suunnittelualueet saattavat rajautua kiinni Natura-alueisiin vaarantaen vaikkapa maakotkareviirejä. Oma luontoriski syntyy tuulivoimahankkeiden ryppäistä. Yhteisvaikutusten arviointi on haasteellista, kun kolmekin aluetta on toinen toisessaan kiinni. Ryppään ympärillä 20 kilometrin säteellä saattaa olla kaikkiaan esimerkiksi yhdeksän hanketta. Maakuntaliitto antaa lausuntoja YVA-ohjelmista ja -selostuksista. Maakuntakaavan aurinko- ja tuulivoiman sijoittumista ohjaavasta vaikutuksesta on pidettävä kiinni. Maakuntaliiton pitää terävöittää lausuntojaan.	Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. OK. Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. Pohjois-Pohjanmaan tavoiteltavasta aluerakenteesta 2050 on päätetty maakuntahallituksessa huhtikuussa 2024. Luonnonsuojelualueiden mittaristossa on esitetty sekä kappalemäärä että pinta-ala. Ei toimenpiteitä. Liittyy maakuntakaavoitukseen, ei maakuntaohjelmaan. Merkitään tiedoksi. Liittyy alueiden käytön suunnitteluun, ei maakuntaohjelmaan. Merkitään tiedoksi.
---	---

Osassa 4.1.2 Korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien vauhdittaminen (s. 14) vihjaistaan yllimitoitettua energiaintensiivisen teollisuuden riskeihin: ”Alueellisessa sähkönkäytön estimointisuunnitelmassa olisi hyvä pyrkiä ennakoidaan sitä, miten sähköntensiivisten vetytehtaiden, datakeskusten, kartonkitehtaiden ja muun teollisuuden sekä kuluttajien sähkön kulutus yhteensovitetään.” Datakeskusten ja vetytehtaiden suunnittelua ja toteutusta ei saa jättää pelkästään markkinavoimien oman sulle-mulle-suunnittelun ja toteutuksen varaan. Esimerkkinä vaikkapa Forssaan kaavailtu datakeskus. Pienempikin kahdesta vaihtoehdosta kuluttaisi enimmillään sähköä noin 4,5 terawattituntia vuodessa. Vertailun vuoksi Suomen suurin yksittäinen sähkön käyttöpaikka on Outokummun Tornion terästehdas noin 3,3 terawattitunnin vuosikulutuksella. /3./ Rataverkko on 1800-luvulta ja sen kehittäminen on nykypäivää. Kaksoisraidetta tarvitaan lisää ja olisi tarvetta saada tyhjänä kulkevaa raskasta maantieliikennettä kyytiin. Kapasiteettia on tällä hetkellä liian vähän. Kehittämiskäytävät ovat tällä hetkellä autoteiden varsilla. Pyhäjoen ydinvoimala kummittelee edelleen tavoitellussa aluerakenteessa, vaikka Fennovoiman hanke on jo päättynyt. Valtioneuvosto teki vuonna 2022 päätöksen, jonka mukaan ydinvoimalaitoksen rakentamislupahakemuksen käsittely on rauennut. Vesilupakin umpeutuu tämän vuoden lopussa. Lentoliikenteen kehittäminen on liian voimakkaasti ohjelmaluonnoksessa mukana. Ilmastovaikutusten takia sitä pitäisi vähentää tai lopettaa kokonaan ja suunnata kehittäminen raideliikenteeseen.	Ei sisällä muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Merkitään tiedoksi. Maakunnan tavoitetavasta aluerakenteesta 2050 on päätetty maakuntahallituksessa 4/2024. Ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi.
Suomen metsäkeskus Metsät mainitaan ohjelmassa erityisesti hiilinieluinä sekä matkailun, luonnon monikäytön ja luonnontuotteiden yhteydessä. Metsäkeskus esittää, että metsien monipuolista käyttöä kuvattaessa viitataan Pohjois-Pohjanmaan alueelliseen metsäohjelmaan 2026–2030, jonka toteutusta koordinoi Maa- ja metsätalousministeriön asettama Pohjois-Pohjanmaan alueellinen metsäneuvosto. Pohjois-Pohjanmaalla on metsätalousmaata noin 3,25 miljoonaa hehtaaria, joiden omistus jakaantuu yksityisille ja yhteisöille 73,71 % ja valtiolle 26,29 %. Pohjois-Pohjanmaa on keskimääräistä suurempi metsäbiotalousmaakunta. Metsäbiotalouden arvonnä, palkansaajakorvaukset ja varsinkin työllisten määrä olivat selvästi suurempia kuin maakunnissa keskimäärin (https://tapio.fi/wp-content/uploads/2024/03/Maakuntapohja_Pohjois-Pohjanmaa_2023-valmis-2.pdf).	On lisätty lukuun 4.4. Ilmastomuutoksen hillintä ja siihen sopeutuminen kohtaan Pohjois-Pohjanmaan ilmastotiekartta seuraava teksti: ”Metsien kokonaiskestävä merkitys alueelle tunnistetaan. Metsät eivät toimi vain hiilinieluinä vaan niillä on keskeinen merkitys talouteen ja hyvinvointiin. AMO 2026-2030 hyväksytään joulukuussa 2025 ja se linjaa toimenpiteitä kokonaisuuksissa kestävä ja monipuolinen metsien käyttö, elinvoimaisuuden ja monimuotoisuuden vahvistaminen sekä kilpailukyinen toimintaympäristö ja osaamisen vahvistaminen.” OK. Merkitään tiedoksi.

Paitsi virkistyksellistä merkitystä, maakunnan metsillä on omistajilleen myös suuri taloudellinen merkitys. Esimerkiksi vuonna 2024 tehtyjen metsänkäyttöilmoitusten mukaan Pohjois-Pohjanmaalta hakattiin puuta noin 3,25 miljoonaa kuutiometriä (m³). Kantorahatuloja tuosta määrästä maksettiin maakuntaan noin 150 miljoonaa euroa. Hakattu puu käytettiin maakunnan ja sen lähialueiden metsä- ja puutuotealan yritysten raaka-aineena. Puunhankinta ja sen jalostaminen ovat työllistäneet lukuisia pohjoispohjalaisia. Vuonna 2021 työllistyi lähes 6000 henkilöä eli maan kolmanneksi eniten ja palkansaajakorvauksia maksettiin 218 miljoonaa euroa. Pohjois-Pohjanmaan metsä- ja puualan yritykset ovat investoineet maakuntaan viimevuosien aikana huomattavasti. Esimerkkinä Stora Enson kartonkien valmistus ja Junnikkalan / Stora Enson saha Oulussa. Ohjelmassa mainittujen metsien käytön (luontomatkailu, virkistys, luonnontuotteet, suojelualueiden lisääminen) ja merkityksen hiilinieluna lisäksi tulisi mainita metsien talouskäyttö ja huomioida sen merkitys. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelmassa tulisi kiinnittää huomiota metsille siinä asetettavien vaatimusten yhteensovittamiseen. Metsien eri käyttömuotojen yhteensovittamista tarvitaan myös maakunnan vilkkaan tuuli- ja aurinkovoi-marakentamisen ja laajenevien yhdyskuntien vuoksi tehtävän kaavoituksen ja maankäytön suunnittelun yhteydessä. Alemman tieverkon merkitys on tunnistettu maatalouden, teollisuuden ja alueiden elinvoimaisuuden näkökulmasta. Alemman tieverkon toimivuudella ja kantokyvyllä on suuri merkitys myös metsien käytölle ml. virkistys ja matkailu. Metsä- ja puuteollisuuden raaka-ainehuolto on riippuvainen toimivasta ja kunnossa olevasta alemmasta tieverkosta. Ohjelmassa kiinnitetään hyvin huomiota pk-yritysten työvoiman saantiin erityisesti maaseutualueilla. Metsänhoito, puunkorjuu ja keruutuotteet työllistivät Pohjois-Pohjanmaalla vuonna 2021 noin 18 000 henkilöä. Nämä työpaikat sijaitsevat enimmäkseen ydin- ja syrjäisellä maaseudulla. Maakunnan nuoret kasvavat yhä useammin kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Maakuntaohjelman toteutuksen suunnittelussa tulisi pohtia sitä, miten nuoret saadaan hakeutumaan aloille ja yrityksiin, joiden työpaikat sijaitsevat syrjässä. Lisäksi ohjelmassa tulisi olla maininta Pohjois-Pohjanmaan metsien suuresta turvemaasuudesta. Suuri turvemetsien osuus haastaa maakunnan metsäalan yrityksiä ja metsänomistajia kehittämään uudenlaisia metsänkäyttelymuotoja, panostamaan metsänhoitoon, investoimaan vesiensuojeluun ja sopeutumaan muuttuvaan ilmastoon ja lyhyempiin talviin. Metsäkeskuksen huomioida ympäristöselostuksen luonnoksesta Maakuntaohjelmaluonnoksen liitteenä oleva ympäristöselostus on selkeä ja monipuolinen. Ohjelman oletetut vaikutukset on arvioitu huolellisesti.	OK. Merkitään tiedoksi. Hyvää taustoittavaa tietoa. Merkitään tiedoksi. Ei toimenpiteitä. OK. Tarkennetaan metsien talouskäytön ja hyvinvoinnin kulmaa ohjelmaluonnoksen yhdistävän teeman Ilmastomuutoksen hillintä ja sopeutuminen yhteyteen. Ei sisällä muutosesitystä, ei toimenpiteitä. OK. Kommentti liittyy maakuntaohjelman toimeenpanoon. Ei aiheuta toimenpiteitä. OK. Maininta lisätty ympäristöselostukseen luonnonvarojen yhteyteen kohtaan 3.1 Nykytilan kuvaus. Ok. Lisätty lukuun 3.1 Nykytilan kuvaus: <i>”Suuri turvemetsien osuus haastaa maakunnan metsäalan yrityksiä ja metsänomistajia kehittämään uudenlaisia metsänkäyttelymuotoja, panostamaan metsänhoitoon, investoimaan vesiensuojeluun ja sopeutumaan muuttuvaan ilmastoon ja lyhyempiin talviin”</i>
--	--

Pohjois-Pohjanmaan alueellinen metsäohjelma 2026–2030 on kuvattu selostuksessa. Metsäkeskus pyytää tarkentamaan ohjelmaa kuvaavaa kohtaa seuraavanlaisella tekstillä, joka vastaa ohjelman valmistelun tilannetta. Alueellinen metsäohjelma on metsälain mukainen alueen metsäalan yhteinen kehittämisohjelma. Ohjelman laatii alueellinen metsäneuvosto yhdessä maakunnan metsäalaa hyödyntävien tahojen ja metsäalan toimijoiden kanssa. Alueellinen metsäneuvosto seuraa ja koordinoi alueellisen metsäohjelman toteutumista. Metsäohjelman tärkein tavoite on edistää metsien monipuolista ja kestävää käyttöä ja sitä kautta hyvinvointia ja työllisyyttä Pohjois-Pohjanmaalla. Metsien hoidossa ja käytössä huomioidaan kestävyys, monimuotoisuuden turvaaminen ja ilmastonmuutokseen sopeutuminen. Tavoitteina ovat muun muassa: • Kasvun ja hiilinielujen turvaaminen oikea-aikaisella metsänhoidolla, jalostetulla metsänviljelyaineistolla ja nuorten metsien hoidolla. • Luonnonhoito ja vesistöystävällisyys, erityisesti turvemaidella. • Toimiva tieverkko ja omistusrakenne metsätalouden edellytyksenä. Ohjelman toimenpiteet jakautuvat kolmeen kokonaisuuteen: 1. Kestävä ja monipuolinen metsien käyttö – oikea-aikainen metsänhoito, jatkuvan kasvatuksen hyödyntäminen, lannoitus, tieverkon kunnostus sekä yhteistyö matkailun ja energiarakentamisen kanssa. 2. Metsien elinvoimaisuuden ja monimuotoisuuden vahvistaminen – talousmetsien luonnonhoidon ja vesiensuojelun edistäminen, turvemaiden ennallistaminen ja toimet ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi. 3. Kilpailukykyinen toimintaympäristö ja osaamisen vahvistaminen – viestinnän ja tiedolla johtamisen kehittäminen, metsätilarakenteen parantaminen, yhteistyön lisääminen luontomatkailu- ja luonnontuotealan kanssa sekä työvoiman osaamisen ja koulutuksen kehittäminen. Alueellinen metsäneuvosto hyväksyy ohjelman päättyneen lausuntokierroksen jälkeen joulukuussa 2025.	OK. Ohjelman päivitys on lisätty ympäristöselostukseen kohtaan 4.2 <i>Keskeiset alueelliset ympäristötavoitteet</i>.
Taiteen edistämiskeskus TAIKE Maakuntaohjelmassa on tärkeää huomioida erityisesti seuraavat taide- ja kulttuuripolitiikasta nousevat näkökulmat: • Luovan osaamisen hyödyntäminen uusien kasvualojen, innovaatioiden ja digitaalisten palveluiden kehittämisessä sekä luovat alat toimialana ja työllistäjänä. • Taide-, kulttuuri- ja luovan osaamisen vahvistaminen koulutuksessa, työelämässä ja alueellisissa kehittämisraakenteissa sekä palveluiden kehittämisessä. • Kulttuuri- ja taidepalvelujen hyödyntäminen hyvinvointipalveluissa sekä niiden saatavuus ja saavutettavuus, jotta kaikilla asukkailla on mahdollisuus osallistua ja hyötyä taide- ja kulttuuripalveluiden hyvinvointivaikutuksista. • Verkostojen, rakenteiden ja yhteistyön vahvistaminen, jotta kulttuuri- ja luovien alojen toimijat voidaan kytkeä osaksi alueellista ekosysteemiä osana innovaatiotoimintaa, elinkeinopolitiikkaa ja hyvinvointipalvelujen kehittämistä.	Lisätty kohtaan 4.1.1: <i>”Myös luova ala sisältää huomattavaa kasvupotentiaalia ja luovan osaamisen parempi hyödyntäminen vahvistaa muiden alojen kasvua.”</i> Kulttuuri- ja taidepalvelujen hyödyntäminen hyvinvointipalveluissa on huomioitu. Ei muutostarvetta. Lisätty kohtaan 4.2.4 <i>”vahvistaa alan verkostoja ja rakenteita”</i>.

Kulttuuriperinnön ja -ympäristöjen merkitys yksilöiden ja yhteisöjen yhteenkuuluvuuden tunteelle ja yhteisöllisyydelle, mikä tukee yhteiskunnan resilienssiä, keskinäistä ymmärrystä ja luottamusta. Taike kiittää liittoa siitä, että ohjelmassa viitataan olemassa olevaan Pohjois-Pohjanmaan kulttuurin kehittämisohjelmaan ja kulttuuri sekä erityisesti Oulu2026-kulttuuripääkaupunkivuoden tulosten juurruttaminen on huomioitu myös ohjelman luonnoksessa. Siitä huolimatta Taike katsoo, että kulttuurin, taiteen sekä etenkin luovien alojen rooli jää verrattain kapeaksi: ohjelmassa kulttuuri nähdään lähinnä sivistyspalveluna ja hyvinvoinnin tukena, vaikka sen merkitys ulottuu laajasti myös elinkeinotoiminnan, innovaatiotoiminnan ja alueellisen vetovoiman vahvistamiseen. Etenkin luovat alat tulisikin nähdä myös alueellisena osaamis- ja innovaatiotoiminnan moottorina. Kulttuuri, taide ja luovat alat sopisivat hyvin ohjelman poikkileikkaavaksi sisällöksi, joka linkittyy kilpailukyvyyn, kokonaisturvallisuuden, hyvinvoinnin ja elinvoiman teemoihin. Näin ne tukisivat maakunnan kokonaiskehitystä läpileikkaavasti eikä vain yksittäisenä sektorina. Taike tukeekin ajatusta luovien alojen kehittämistä tukevan maakunnallisen kasvuohjelman laatimista toimeenpantavana asiana. Taike ehdottaa, että ohjelmaan sisällytetään kulttuurisen resilienssin käsite, joka tunnistaa kulttuurin merkityksen yhteisöllisyyden, identiteetin ja henkisen kestävyuden rakentajana. Kulttuurinen huoltovarmuus tarkoittaa yhteiskunnan kykyä ylläpitää kulttuuritoimintaa ja henkistä kriisinsietokykyä myös häiriötilanteissa. Sen sisällyttäminen maakuntaohjelmaan vahvistaisi alueellista resilienssiä ja yhteisöllisyyttä. Kulttuurinen huoltovarmuus ei ole vain taiteen säilyttämistä – se on ihmisten henkisen kestävyuden ja yhteiskunnan toimintakyvyn turvaamista. Maakuntaohjelma on oikea paikka tunnistaa ja vahvistaa tämä rooli alueellisella tasolla. Taide-, kulttuuri ja luovien alojen tuominen esiin maakuntaohjelmassa tukee niiden roolia aluekehittämisessä. Näiden alojen näkökulmasta on myös tärkeää tiivistää yhteistyötä ja sovittaa yhteen entistä kattavammin tulevien elinvoimakeskusten, muiden viranomaisten ja yksityisten toimijoiden alueellista, kansallista sekä kansainvälistä rahoitusta.	Lisätty kohtaan 4.2.4: <i>”alueen kulttuurin ja kulttuuriperinnön ja -ympäristöjen...”</i>. Hyvä huomio. Lisätty Innovaatioilla ja TKI-toiminnalla kohti uudistuvaa ja kestäväää Pohjois-Pohjanmaata kohtaan maininta kulttuuriset innovaatiot. Lisätty myös teksti <i>”luova ala sisältää huomattavaa kasvupotentiaalia ja luovan osaamisen parempi hyödyntäminen vahvistaa muiden alojen kasvua.”</i> Yllä mainitut lisäykset vahvistavat kulttuuriteeman poikkileikkaavuutta maakuntaohjelmassa. Vahvemmin se tulee esille Pohjois-Pohjanmaan kulttuurin kehittämisohjelmassa, johon maakuntaohjelmassa viitataan. Ei vaadi muita toimenpiteitä. OK. Lisätty Turvallisuus -otsikon yhteyteen seuraava lause: <i>”Kulttuurinen resilienssi tunnistaa kulttuurin merkityksen Pohjois-Pohjanmaan yhteisöllisyyden, identiteetin ja henkisen kestävyuden rakentajana.”</i> Maakuntaohjelman kumppanuuslupaus sisältää yhteistyön tiivistämisen tavoitteen. Ei vaadi toimenpiteitä.
VTT Yleisarvio ohjelmasta ja valmisteluprosessista VTT pitää maakuntaohjelman luonnosta kokonaisuutena hyvin jäsennehtynä ja laajana. Ohjelma perustuu vahvaan analyysiin maakunnan tilanteesta ja tulevaisuuden kehityskuluista, ja siinä on huomioitu monipuolisesti sekä alueelliset vahvuudet että kansalliset ja globaalit muutostekijät. Prosessin aikana toteutettu laaja sidosryhmien kuuleminen on ollut esimerkillinen ja tukee ohjelman toimeenpanoa ja yhteistä sitoutumista. Ohjelman vahvuudet Ohjelmassa tunnistetaan Pohjois-Pohjanmaan keskeiset kasvun ja uudistumisen ajurit: energia, teknologia, TKI-toiminta ja osaamisen kehittäminen.	OK, merkitään tiedoksi.

• Tulevaisuuteen suuntaava näkökulma on selkeä, ja ohjelmassa on huomioitu vihreän siirtymän, digitalisaation ja huoltovarmuuden teemat. • Sidosryhmäyhteistyö on toteutettu avoimesti ja osallistavasti, mikä luo hyvät edellytykset yhteiselle toimeenpanolle. Ohjelmaluonnos muodostaa kokonaisuudessaan hyvin jäsenneilyn ja laaja-alaisen perustan maakunnan kehittämistyölle. Jotta ohjelman toimeenpanoa ja vaikuttavuutta voidaan edelleen vahvistaa, VTT nostaa esiin seuraavat kehittämiskohteet, jotka koskevat erityisesti tavoitteiden ja mittareiden kattavuutta, toimenpiteiden konkretisointia sekä teknologian ja TKI-toiminnan roolin vahvistamista. Kehittämistavoitteet, mittarit ja vaikuttavuusperustainen seuranta Maakuntaohjelmassa esitetyt kehittämistavoitteet ja mittarit muodostavat laajan ja monipuolisen kokonaisuuden, mutta niiden kattavuudessa ja tasapainossa on kehittämistarpeita. Esimerkiksi korkean lisäarvon ja paikallisesti merkittävien investointien osalta käytetty mittari, tuulivoimakapasiteetti, ei yksinään kuvaa investointien taloudellista tai yhteiskunnallista vaikuttavuutta. VTT suosittelee, että mittarista käydään systemaattisesti läpi ja varmistetaan sen tasapuolinen kattavuus eri kehittämisalueilla. Mittareiden tulee kuvata tavoitteiden toteutumista tarkoituksenmukaisesti ja ohjata ohjelman toimeenpanoa vaikuttavuuslähtöisesti. Mittareiden osalta on kriittisen tärkeää, että ne auttavat arvioimaan ja johtamaan kehittämis-toimenpiteiden vaikutuksia laajasti osaamiseen, elinvoimaan, yhteiskunnalliseen uudistumiskykyyn ja ihmisten hyvinvointiin maakunnassa. Kehittämistoimenpiteiden konkretisointi Ohjelma esittää kehittämistavoitteet tavoitteet selkeästi, mutta konkreettiset toimenpiteet ja analyysi niiden toteuttamisesta jäävät puutteellisiksi. VTT korostaa, että ohjelmassa tulee tunnistaa keskeiset toimenpiteet, joilla kehittämistavoitteet saavutetaan, sekä määrittellä tärkeimpien toimijoiden vastuut ja roolit niiden toimeenpanossa. Maakuntaohjelman toimeenpanoon olisi perusteltua liittää selkeät kärkihankkeet, joiden etenemistä seurataan läpinäkyvästi. Tämä mahdollistaisi tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden varmistamisen sekä vahvistaisi ohjelman strategisen ohjattavuuden. Teknologian rooli Teknologia tunnistetaan ohjelmassa merkittäväksi mahdollistajaksi, mutta sen käsittely jää yleiselle tasolle. VTT suosittelee, että ohjelmassa kuvataan konkreettisemmin, miten eri teknologiat, kuten tekoäly, 6G, kvanttitekniikka ja pienydinvoima, tukevat maakunnan tavoitteiden toteutumista, millä aikajänteellä niiden tuomat hyödyt ovat realistista saavuttaa ja mitä toimenpiteitä tämä vaatii. Teknologioiden kehitykseen liittyy myös riskejä, jotka ovat tärkeää tunnistaa erityisesti lyhyellä aikavälillä. Yhtenäinen ja systemaattinen teknologiatiekartta tukisi maakunnan kykyä hahmottaa teknologioiden mahdollisuudet ja riskit sekä kohdentaa resurssit ja investoinnit vaikuttavasti. Tulee myös huomata, että yksittäinen teknologia luo harvoin muutosta, vaan muutos vaatii yleensä useamman teknologian oikea-aikaista soveltamista sekä muutostavoitteiden valmiuden rakentamista.	Maakuntaohjelman tavoitteiden toteutumista ei voida eikä arvioida pelkästään mittareiden perusteella. Kuten ohjelman kohdassa <i>“Seuranta ja mittarit”</i> todetaan, seuranta perustuu määrällisen ja laadullisen tiedon yhdistämiseen. Tavoitteiden etenemistä tarkastellaan myös asiantuntija-arvioiden, sidosryhmäpalautteen ja muun laadullisen tiedon avulla, jotta maakunnan kehitystä voidaan arvioida kokonaisvaltaisesti. Ei toimenpiteitä. Maakuntaohjelman taso on strateginen ja toimenpiteiden konkretisoiminen ja vastuutus tapahtuu ohjelman toimeenpanoprosessin puitteissa. Ohjelma ei sisällä kärkihankkeita. Ei aiheuta toimenpiteitä. OK. Tärkeitä huomioita, mutta eivät ole maakuntaohjelmata-son asioita. Liittyvät tarkempaan suunnitteluun. Älykkään erikoistumisen valitut kärjet tukevat lausunnossa mainittuja teknologioita jo nyt soveltaen ja teknologiamuutokset huomioiden. Ei aiheuta toimenpiteitä.
---	--

TKI-toiminta, osaamisen hyödyntäminen ja alueellinen ekosysteemityö TKI-toiminta on ohjelmassa keskeinen painopiste, ja tutkimustulosten hyödyntämisen merkitys alueen kasvuun ja uudistumiselle on hyvin tunnistettu. Pohjois-Pohjanmaalla tehty alueellinen ekosysteemityö tarjoaa vahvan perustan TKI-toiminnan vaikuttavuudelle. Näitä verkostoja tulisi hyödyntää entistä systemaattisemmin maakunnan kehittämistyössä sekä tutkimuksen ja yritystoiminnan vuorovaikutuksen vahvistamisessa. Soveltavan tutkimuksen rooli on keskeinen sil-lanrakentajana tutkimuslähtöisen tiedon ja käytännön elinkeinoelämän tarpeiden välillä. VTT korostaa, että erityisesti soveltavilla tutkimuslaitoksilla ja organisaatioilla on keskeinen rooli tutkimustulosten kau-pallistamisessa, innovaatiotoiminnan vahvistamisessa ja uusien liiketoimintaekosysteemien rakentamisessa. Ohjelmassa tulisi nykyistä selkeämmin kuvata TKI yhteistyön toimintamallit ja eri toimijoiden roolit kasvun ja uudistumisen vauhdit-tamisessa. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää mekanismeihin, joilla uusi osaaminen siirretään käytäntöön, joko uuden liiketoiminnan synnyttämisen, olemassa olevan toiminnan uudistamisen tai palvelujen kehittämisen kautta. Vahvuudet ja uudet mahdollisuudet Ohjelmassa esitetyt vahvuudet perustuvat pääosin jo olemassa oleviin klustereihin ja aloihin, kuten ICT-, energia- ja met-säteollisuuteen. Näiden vaikutus alueen kasvuun on kuitenkin ollut, ainakin osittain, odotuksia rajallisempaa. VTT pitää tärkeänä, että ohjelmassa tunnistetaan ja kehitetään myös uusia nousevia vahvuuksia, kuten puhtaan tekno-logian, datatalouden, turvallisuusteknologioiden ja vihreän siirtymän ratkaisuja. Näiden vahvuusalueiden systemaatti-nen rakentaminen tukisi maakunnan uudistumista pitkällä aikavälillä. Samalla odotukset näiden osalta tulisi perustua konkreettisiin laskelmiin. Yhteistyö ja kansainvälinen ulottuvuus Maakuntaohjelmassa tunnistetaan yhteistyön merkitys muiden maakuntien kanssa, mutta esimerkiksi energia-alan ja vihreän siirtymän investoinneissa pohjoismainen ulottuvuus jää vähäiselle huomiolle. VTT suosittelee, että ohjelmassa vahvistetaan Pohjois-Suomen ja muiden pohjoismaisten alueiden välistä yhteistyötä. Tämä tukisi erityisesti vihreän siirtymän, puolustusteollisuuden ja energiaekosysteemien kehittämistä sekä lisäisi alueen elinkeinoelämän resilienssiä ja kansainvälistä kilpailukykyä. Yritysten ja elinkeinoelämän näkemykset Yritysten ja elinkeinoelämän näkemykset toimenpiteiden ja tuen tarpeista eivät nouse ohjelmassa riittävästi esiin, vaikka niiden osallistuminen on kriittistä ohjelman vaikuttavuuden ja toteutuksen onnistumisen kannalta.	Ei muutosesitystä, ei toimenpiteitä. Merkitään tiedoksi. Tärkeä asia. Yhteistyön toimintamallin tulisi olla alueen TKI-toimijoiden ja alueellisen toimintaympäristön yhteiskehittä-misen toimenpide. Sillä selkiytetään roolit ja alueelliset ky-vykyydet, joilla mahdollistetaan kasvu ja uudistuminen. Ei toimenpiteitä. Nousevia vahvuuksia on ohjelmassa tunnistettu vahvasti. Maakuntaliitto on muiden muassa kesällä 2025 liittynyt eu-rooppalaiseen sirukumppanuuteen. Ohjelmaluonnoksen lu-vussa Kansainvälisyys todetaan muiden muassa seuraavaa: <i>”Maakunnan kansainvälinen rooli tulevaisuudessa asemoi-tuu osaamiseen ja kumppanuuksiin. Pohjois-Pohjanmaa tun-netaan 2030-luvun kynnyksellä eurooppalaisena kärkialu-eena vihreässä siirtymässä, datataloudessa ja puolijohde-osaamisessa. Maakunnan kilpailukyky rakentuu kuntien ja yritysten kyvystä hyödyntää kansainvälisiä verkostoja ja EU-rahoitusta.”</i> Ei toimenpiteitä. Yhteistyö ja kumppanuus ovat maakuntaohjelman ohjaavia periaatteita. Ohjelmaan sisältyvän kumppanuuslupauksen periaatteisiin kuuluu muiden muassa se, että <i>”Tehostamme yhteistyötä muiden pohjoisten maakuntien sekä Ruotsin ja Norjan pohjoisten alueiden kanssa hyödyntäen alueen sijain-tia, osaamista ja investointimahdollisuuksia.”</i> Ei aiheuta toi-menpiteitä. Huomioitu kappaleessa 4.1.5 Yrittäjyyden edistäminen ja pk-yritysten toimintaedellytysten parantaminen. Ei aiheuta
---	---

VTT korostaa, että yritysten osallistaminen ohjelman suunnitteluun ja erityisesti toimeenpanoon on tärkeää, jotta toimenpiteet vastaavat alueen todellisia kehittämistarpeita ja tukevat investointien, innovaatioiden ja liiketoiminnan syntä ja investointien synergioiden saavuttamista. Yhteenveto ja kehittämis ehdotukset Maakuntaohjelman luonnos muodostaa kattavan ja osallistavan kokonaisuuden, joka antaa vahvan perustan Pohjois-Pohjanmaan kestäväälle kasvulle ja uudistumiselle. Ohjelman kehittämisessä tulisi jatkossa painottaa seuraavia kokonaisuuksia: • Kehittämistoimenpiteiden vaikuttavuusperusteinen johtaminen. Mittareiden laaja-alaistaminen kehittämistoimenpiteiden vaikuttavuuden varmistamiseksi. • Toimenpiteiden konkretisointi ja kärkihankkeiden sekä avaintoimijoiden määrittely. • Teknologian roolin ja mahdollisuuksien konkretisointi teknologiatiekarttojen avulla. • TKI-toiminnan ja osaamisen hyödyntämisen mekanismien selkeyttäminen sekä eri toimijoiden roolien tunnistaminen tätä vasten. • Uusien vahvuusalueiden ja kasvualojen tunnistaminen ja niihin kohdennetut toimenpiteet. • Pohjoismaisen ja kansainvälisen yhteistyön vahvistaminen, erityisesti energia-, turvallisuus ja vihreän siirtymän investoinneissa. • Yritysten ja elinkeinoelämän näkökulmien vahvistaminen ohjelman suunnittelussa ja toimeenpanossa.	toimenpiteitä. Yritykset ovat olleet työstämässä ohjelman sisältöjä. Ei toimenpiteitä. OK. Katso vastineet edellä.
--	---